

МАРГАРЕТ ДРАБЪЛ

Презиглено
ухо

1 ЧАСТ

МАРГАРЕТ ДРАБЪЛ
ПРЕЗ ИГЛЕНО УХО
1 ЧАСТ

Превод: Каталина Събева

chitanka.info

Читателят държи в ръцете си бестселър с дълбоко изразен психологизъм. Романът на Маргарет Драбъл излиза за пръв път на български език, което ще позволи на всички нейни почитатели да изживеят един истински духовен празник.

Драбъл е сред най-издаваните съвременни белетристи и е добре позната на нашата четяща аудитория („Царствата на златото“, „Средна възраст“ и др.).

Безспорно даровита, възхитително неизчерпаема, Маргарет Драбъл ни отвежда в света на героите си с виртуозността на пленяващ разказвач. За нея критиците казват, че книгите ѝ отразяват съвремението на английската жена, както Дикенсовите романи — викторианската епоха.

Голямата любов на Драбъл е ЖЕНАТА И НЕЙНАТА ЛЮБОВ — любов — страст, любов — обич, любов — привързаност — нюансите на едно безкрайно сложно чувство. Като продължение на тази тема героите в „През иглено ухо“ чрез страданието стигат до дълбоки психологически проникновения, а житейската мъдрост е онзи спасителен остров, който остава след изпепеляващите страсти.

На родителите ми

*Магията на всичко непосилно
съсухри вените ми и извлече
спонтанна радост и
добросърдечие
от мен.*

У. Б.
Йейтс^[1]

ЧАСТ 1

Той стоеше и чакаше. Умееше да чака. За никъде не бързаше. Имаше много време. Винаги имаше време. Беше учтив и обичаше точността, затова сега стоеше и чакаше да купи подарък за домакинята. Учтивостта е чувство — може ли да се каже така, питаше се той? Във всеки случай я възприемаше точно така — чувство, което разбираше и от което същевременно се боеше.

Пред него в магазина имаше само една жена и очевидно тя също не бързаше. Още не бе поискала нищо и с увлечение разказваше на мъжа зад щанда за внучката си. Детето било само на две седмици и тя току-що завършила да плете пелена на бели и сини райета за количката му: нищо, че били сини, а не розови, казала дъщеря й, без друго не обичала розовия цвят. Човекът зад щанда бе заинтригуван от разказа, не просто любезен, а заинтригуван. Едното винаги може да се отличи от другото. Жената беше ниска и закръглена, обута в домашни чехли... В какъв разпуснат район живееха приятелите му, помисли си той — Лондон, Северозапад 1 — с неговите огромни контрасти. Дълбоките пропасти и отлики на живота го разстройваха много, както и лекомисленото отношение на приятелите му към тези контрасти или наслаждението, което изпитваха от размиването на границите между тях. А самодоволството, с което описваха предимствата на живота в такъв район, направо го ужасяваше. Като че ли те самите караха разни дрипави старици и негри да се разхождат по техните улици, за да могат да покажат на децата си що е бедност и отчаяние, както любимите домашни хамстери и морски свинчета ги учеха що е секс и смърт. Мислеше си с тъга за тези неща.

Но възрастната жена пред него не беше тъжна. Напротив, станала наскоро баба, тя изглеждаше щастлива: доволна от себе си, от това, че е изплела пелена за количката, от мисълта за приятната вечер, която я очакваше у дома. Ето, вече започна да пазарува: бутилка бира „Гинес“, две — светло пиво, и една — газирани портокалови сок. Докато продавачът внимателно ги увиваше в тънка хартия, жената

премисляше какво още може да ѝ трябва. Например кутия кибрит и (любопитно защо след кибрита) малък пакет „Плейърс“. Човек би предположил, че с това ще приключи, но не би, защото сега погледът ѝ се спря на подредените пластмасови опаковки с пържени картофки и тя реши да си вземе една със сирене и лук и една със сол и оцет. Освен това поиска блокче шоколад, а докато ѝ го подаваха — кутийка аспирина. Като я слушаше и наблюдаваше как се оглежда в това очевидно добре познато ѝ място за още покупки (ядки?, тютюн?, сладко от череша?), усети, че го обливат мощни вълни на носталгия и едва се сдържа да не я заговори. Знаеше откъде идва тази жена — един свят, от който той беше изгонен завинаги, но добре го познаваше — познаваше домашния му уют, сладостите на неговите хоризонти... Знаеше също към какво се стреми жената със своите покупки — искаше ѝ се да извлече цялото удоволствие от пазаруването, да преживее и оползотвори мига до край. Но въображението най-сетне ѝ изневери и трябваше да се признае за победена. „Друго няма“ — каза тя със съжаление. На щанда пред тях стоеше малка въртяща се пластмасова реклама за някакъв вид лека бира. Жената я разглеждаше, докато продавачът правеше сметката, и щом свърши, го попита как работи въртележката. „От светлината — отвърна той, — без батерии, пружина, просто се върти, докато лампите в магазина са включени.“ Той се гордееше с новата си придобивка. И на нея рекламата ѝ направи голямо впечатление. После събра пакетчетата едно по едно и ги напъха в огромната си, изтъркана и олющена чанта, като през цялото време кимаше в знак на одобрение. „Какво ли още ще измислят“ — каза тя. „Удивително, нали? — отвърна мъжът. И добави: — Благодаря Ви, мисис Донован.“ „На вас благодаря, мистър Уайт.“ „Поздравете дъщеря си, мисис Донован.“ „Скоро ще се оправи, мистър Уайт, сигурна съм.“ Размениха си усмивки и тя се потътри навън. За толкова пълна жена, краката ѝ бяха тънки като клечки и чорапите се свличаха. Щом тя си отиде, усети остро чувство на загуба, но мъжът зад щанда го погледна учтиво — изражението му бе напълно променено — делово, безстрастно, раболепно, сякаш почти се отричаше от онова отношение, което бе изразил преди малко.

— Какво ще желаете, сър? — попита той и Саймън любезно отговори:

— Бутилка вермут, моля, и кутия „Гоулд лийф“.

Нямаше смисъл да се опитва да го заговори — нито за времето, нито за въртящата се реклама за бира. Мълчаливо взе покупката си, плати, каза „Благодаря“, както се полага, и излезе.

Даяна и Ник живееха съвсем наблизко, но все пак реши да отиде до там с колата, качи се в нея, измина около половин километър и паркира. Даяна и Ник, Ник и Даяна... Може би все пак ще се позабавлява. Във всеки случай ще е по-добре, отколкото да вечеря сам вкъщи, а и те сигурно тъкмо затова го бяха поканили. Или пък от желание да го развратят? Едва ли ги вълнуваше толкова много неговата персона, но все пак не можеше да не признае факта, който бе забелязал — те и още едно-две семейства сякаш се надпреварваха да го канят на гости винаги когато жена му отсъстваше. Би бил трогнат, ако не беше малко засрамен от тяхната неуморима готовност — как бяха успели да разгадаят тайната му, как се бяха досетили, кога неволно се бе издал?... О, едва ли имаше нещо подобно, просто поканата беше проява на добра воля от тяхна страна, нямаше защо да ги подозира, ако пък наистина имаха намерение малко да го развратят, то беше съвсем нормално и доброжелателно и едва ли значеше, че се досещат за неговите проблеми. Бяха стари приятели и какво по-естествено от това, да го поканят на вечеря, когато жена му е в чужбина. А вероятно и самата Джули им е наемвала да го направят, може да е позвънила на Даяна, за да ѝ каже, че ще бъде в Ню Йорк за две седмици, та не би ли наглеждала „горкия Саймън“. При тази мисъл го обхвана такава остра и ожесточена ярост, че съжали, задето бе дал воля на мислите си, макар това да не беше ярост срещу нея, а срещу наивността ѝ. Ярост, която заседна в гърлото му. Как би могъл да я спре, когато тя беше свободна и зряла жена, която, без да се замисля можеше да вдигне телефона и да позвъни на когото и да е с молба за каквото и да е? Е добре, да забравим това, рече си Саймън и вдигна ръка към звънеца. Натисна го, но вътре сякаш звън не се чу, нито някой се обади, остана му само неприятното чувство от безполезното натискане, реши, че звънецът не работи и отново вдигна ръка — този път към чукчето — хубаво, ново месингово чукче, изобразяващо усмихнато и ведро женско лице с гроздове, вплетени в косите, познат модел, който винаги бе харесвал. Но преди да успее да почука, вратата се отвори и върху лъскавия дървен под пред него се появи Даяна, безшумно и неусетно

(може би заради меките си златисти чехли), и също тъй ведро му се усмихна.

— Здравей, Саймън. — Той пристъпи и я целуна по бузата — тя винаги предлагаше бузата си и нямаше как да ѝ се откаже, във всеки случай никой не би отказал да целуне такова хубаво, гладко, леко мургаво лице. Такава си беше — щедра по природа.

— Много ми харесва чукчето — отбеляза той, след като я поздрави и подаде подаръка. Тръгна след нея нагоре по стълбата към гостната на първия етаж и добави: — Тъкмо щях да го използвам, помислих, че звънецът не работи.

— Отвън не се чува — обясни тя, — преместихме го горе, защото иначе не можехме да го чуваме.

— Колко сте предвидливи — одобри Саймън, докато влизаше след нея в гостната, където разговорът им тутакси се разпадна сред множеството лица, напитки, неизменното представяне и мекия, светъл интериор на стаята: от нея струеше прикрита светлина, беше елегантна и уютна, очарователна със старинните си мебели, но едновременно с това — модерна по някакъв особен начин — ненатрапчиво, без предизвикателство и блясък. Винаги бе харесвал тази гостна. Тя носеше в себе си много от характера на домакините си и показваше спечеленото с труд охолство, което крепеше семейството им. Саймън гледаше как двамата обикалят и любезно предлагат напитки или маслини, в пълна хармония с цветовете в стаята, подбрани от самите тях, с портретите, нарисувани от трите им надарени малки деца, и се питаше дали някой би могъл да допусне, че точно преди година те се бяха разделили „завинаги“, при това с обичайното ожесточение, присъщо на такива раздели? Много се обсъждаше този разрыв, както и последвалото го събиране: самият той вярваше, че ги е събрала дълбоката им и искрена привързаност, подсилена от нежеланието да пренебрегват удобния и оholen буржоазен бит, нещо, което едва ли бе чак толкова позорно. Какво щеше да направи Ник в някакъв мизерен малък апартамент, далеч от дебелия килим, или Даяна, бродеща изоставена из къщата, която за нея не беше убежище, а само място за срещи с хора, място, в което се приемат гости, място за показ? Чувстваше, че те се бяха събрали отново не от слабост (тук може би бе малко предубеден), по-скоро бяха осъзнали, че всеки от тях дава сили на другия, а не го потиска и заедно се справят с живота по-добре. През

месеците, когато бяха разделени, се беше срещал и с двамата поотделно и макар никой от тях да не му се бе изповядал — знаеше, че е твърде затворен, за да предразположи към изповед — бе забелязал, че те не чувстват облекчение, а по-скоро раздразнение от налагането на собствената си воля, така ненужно и неестествено и за двамата. Сигурен беше, че са се освободили именно от бремето на независимостта, а не от бремето на съвместното съжителство. В тази обстановка те разцъфтяваха, дори Ник, чиято нетърпимост към изискванията на моногамията бе съвсем неподправена, тук се чувстваше великолепно. И в това нямаше нищо странно, такава обстановка би приповдигнала всекиму духа. Саймън, потънал в ъгъла на богато тапицирано в мръснобяло канапе, отпуснал нозе върху разкошен, изпъстрен с фантастични мотиви мек килим, си мислеше до каква степен благоденствието е качество — факт, който двамата с Ник, преуспели по сходен начин и произлизащи от едни и същи низини, най-добре можеха да оценят. Овехтелите килими от тяхното детство, рогозките от кокосово влакно, грапавият линолеум, грубите мебели, чудатите тапицерии (отдавайки се на мислите си, той прокара пръсти по плътния, небоядисан вълнен плат на страничната облегалка, върху която беше отпуснал ръката си — материята на дрехата му, без да бие на очи, също издаваше добро качество) — всичко онова говореше за живот, чиято основна грижа бе препитанието — строг, суров и неумолим. Вярно, че не му липсваше блясък, макар лакът за мебели да беше много евтин. В къщата близък, където някога бе живял Ник, всичко блестеше — масичката за сервиране, бюфетът, огледалото с цвят на праскова — и с този блясък прикриваше лошото си качество. В неговия някогашен дом пък всичко бе облицовано с фурнир — твърде тънка преграда срещу презрението и разложението. Чистотата не струва нищо, обичаше да повтаря майка му — но това не беше съвсем така и тя без съмнение го забелязваше, когато пресмяташе колко е похарчила при бакалина за белина, дезинфекционни средства, лак за мебели, боя за обувки.

Мебелите в тази стая, отбеляза си той, не бяха лакирани. Столовете бяха боядисани, бюфетът имаше цвят на старо злато, малките масички, където хората оставяха чашите си, носеха тъмносив метален или мраморен оттенък. Чашите обаче блестяха — плътни, със съвременна форма, със застинали в стъклото причудливи балончета

въздух или пък тъмно оцветени. Имаше дори един-два съда от уотърфордски кристал, с характерния за него блясък, ала също плътни и тежки, изработени без пестене на материала, а не като крехките приятни чашки за шери от фалшив кристал от преди войната и големите хубави водни чаши, с които беше свикнал като дете. Дрехите, които можеха да се видят в тази стая, също носеха белезите на благополучието, като се започне от златистите домашни чехли на Даяна. Жените тънеха в изобилие от кадифе и дантели, украсени с модната напоследък народна бродерия, несравнима по стойност и ефект с всичко, което можеше да си позволи истинският селянин. Колко богати бяха всички те. Той въздъхна. Този факт го удивляваше... Откъде идеха всички тези пари у едно общество, което тъй често се оплакваше във вестниците от боледуващата си икономика, националните дългове и непосилните данъци? Отново въздъхна. Би трябвало вече да е привикнал с тази показност, но тя си оставаше далечна и чужда за него. Макар че, сам попаднал тук по силата на странни обрати на съдбата, бе не по-зле облечен, носеше обувки от добро качество и пачка небрежно пъхнати в джоба банкноти. Дали имаше някой от присъстващите, който споделяше учудването и подозренията му, неговото тъжно недоверие? Или пък всички бяха като него, нали казват, че хората, които си приличат, се привличат... Направил бе всичко по силите си и това, че сега седеше редом с тях, намираше за съвсем естествено. Да, двамата с Ник преуспяха, макар че издигането на Ник беше по-почтено, защото спечели сам състоянието си, а не се „ожени“ за него. Той наистина натрупа пари, но така лесно, безгрижно и дори лениво, че за Саймън светът на Ник бе едва ли не градина на безделието, в сравнение с часовете, в които трябваше усърдно да „заляга“ над своите доста по-различни занимания. Градина на безделието — такъв беше светът на телевизията, където приветливи люде на средна възраст се разхождаха с младежки вид по разкошни килими, украсени с напъпили свежи цветове, пълнеха чаши с разни напитки, дискретно следяха отражението си в огледала или в чуждите очи и се смееха на собствените си шеги с такова щедро благодушие, като че тяхната посредствена духовитост (единствената им стока за размяна, и каква цена само си беше спечелила тя!), можеше да ги откупи, да им спести оценките на околните? Те бяха забавни, знаеха, че са забавни, и го показваха, но откога това просто умение

гарантираше доходи, каквито неговият баща и бащата на Ник не бяха и сънували?

Даяна държеше кристална купа, пълна с мраморни яйца. Тя извади едно и го насочи към светлината, за да покаже на своя събеседник, някакъв журналист, как светлината прониква през мрамора и противопоставяйки се мило на възхищението му от друго бледооранжево яйце, понеже не било естествено оцветено, се съгласи с него, че синкавото наистина е чудесно: „Е, и то не е истинско, но ми е първото, съвсем първото“ и от сантименталност го остави да му се възхищава. „Но това — каза тя, — това!“ — като бръкна дълбоко в купата и извади едно яйце, което от мястото, където бе седнал Саймън, изглеждаше черно. „Това е най-рядкото. Погледнете, виждате ли тези знаци? Един мой чичо ми го донесе от Афганистан, подарил му го...“ гласът ѝ се изгуби и заглъхна, така че той не можа да чуе историята на яйцето, история, така типична за подобни колекции, че и без да я чуе, знаеше колко е странна, отдавнашна, пленителна и... напълно безсмислена... Знаеше също, като гледаше Даяна, обхванала с ръце овала, наклонила леко глава, с лице меко и лъчезарно, изпълнено с желанието да се хареса, че тя и Ник едва ли са положили някакви особени усилия, за да се съберат отново (като изключим всички други причини, това явно не им бе струвало много, при положение че Даяна беше толкова мила, приятна, дружелюбна и желана жена). Те не бяха способни на истинско усилие, на усилие на волята — трогателно неспособни, като пълзящо растение, което не може да върви право нагоре. Разделиха се, защото това им изглеждаше най-лесното, и се събраха отново, защото пак бе най-лесното, и навярно отново щяха да се разделят, ако настъпеше промяна в обстоятелствата.

Какъв особен начин на живот. Но може би не беше прав. Дали бяха такива? Сега му се виждаше многозначително, че стаята бе пълна с пълзящи растения... О, глупаво бе да се мисли така, защото сега си спомни, че у тях беше същото — Джули постоянно купуваше такива растения, изглежда, бяха на мода. „Не се увива около изкуствена опора.“ Бе прочел това (макар и да не помнеше за кое растение ставаше дума) в оная книга по градинарство на нощното му шкафче. Какъв беше Ник, изкуствена или естествена опора? Тази мисъл толкова го развесели, че поиска да я сподели с момичето до себе си, ала то, обръщайки в същия миг лице към него, се впусна в коментари

за реформата в трейдюнионите, явно предварително информирана, че това го интересува професионално, и Саймън се видя принуден да я слуша и да ѝ отговаря, но темата му беше толкова позната, че можеше да разговаря и без да влага цялото си внимание, и затова продължи да разглежда стаята. От големия брой на гостите стигна до извода, че сигурно е един от последните, но не последният, защото числото им все още беше нечетно. Сигурно се очакваше още една жена — една жена за него.

Запита се каква ли изненада са му приготвили този път и си спомни последния случай, когато бе поканен на вечеря без жена си. Там го очакваше нещо, което би могъл да оприличи с оживяло видение — една жена, която някога, в продължение на цели две години, бе обичал нежно, безнадеждно и несподделено; и ето че след толкова време му я сервираха като праскова или парченце ананас в чинията, но макар и поднесена наготово, загадъчно и тайнствено, дори да бе пожелал, едва ли можеше да се надява на нещо, пък и за разлика от прасковата, той вече нито я обичаше, нито я желаше. Какво побезсмислено от образа на минало стремление, непостигнато и отхвърлено завинаги? То ставаше обвинение, едновременно към миналото и към настоящето. Напомняше му за един ужасен сън, който някога му се присъни: намираше се в някаква зала, пълна с купища стотици непрочетени еротични списания, събуди се, за да си спомни, че е на трийсет, и да открие, че списанията ги няма... Сега тази призрачна особа едва ли щеше да се появи отново, а още по-малко би могла да се надява да я ухахват в такова подозрително общество. Той нямаше да си го позволи пред Ник и Даяна, те я познаваха; макар и да не бе омъжена, те всички бяха големи интриганти. Саймън бързо прогони тази мисъл: невъзможно бе да поканят едно толкова мрачно същество на мястото на Джули, добрата им приятелка; ами ако после им го върне? Не, не бяха го поканили с никаква задна мисъл, а за да се допълни броят на гостите — просто се беше случило да е сам и свободен, един любезен и отзивчив мъж. В това нямаше нищо лошо, нищо лошо... Той започваше да проявява симптоми на параноя, трябваше да направи нещо и „нещото“, което направи, бе, че насочи цялото си внимание към сериозната млада жена, която с изумителна упоритост и наглед искрен интерес отдавна се мъчеше да го накара да ѝ обясни същността на делото „Рукс срещу Барнърд“.

„Ник и Даяна трябва доста да са ме прехвалили“ — помисли си той, като се зае да обяснява. Жената го слушаше интеллигентно, задаваше умни въпроси, кимаше, усмихваше се, мислеше, че е чудесна, задето толкова се интересува от тези неща, макар да е хубава, а той наблюдаваше бледото ѝ овално лице и трепкащите изкуствени мигли — мразеше изкуствените мигли, просто не ги понасяше — и се чудеше защо ли ѝ трябваше да си блъска главата с тия работи. Не след дълго смениха темата, заговориха за углавните санкции, за съдебните споразумения и наказания, в един момент той малко прибързано направи аналогия между родителските и съдебните наказания и видя как добронамереното ѝ внимание се разколеба и изчезна — тя имаше деца и искаше да говорят за децата и как да се отнася човек с тях... И така, заговориха трябва ли да се заплашват децата с наказания, които никога няма да бъдат изпълнени, и имат ли въобще някаква стойност тези заплахи — измъчва я чувство за вина, безстрастно отбеляза той, а тя си призна, че бе казала на едно от децата си, преди да излезе тази вечер, че ако не млъкне веднага и не си легне, ще го заключи в стаята му: „Нямаше да го сторя — повтаряше, — наистина нямаше, но не можах да се сдържа.“ Разбра, че тя има нужда от утешение, че ще насочва всяка тема за разговор към тази цел, и любезно се зае да я утешава, като сподели подобни свои необмислени постъпки; с една дума, правеше това, което се очакваше от него, но докато говореше, се отвори от себе си, защото всъщност този разговор не го интересуваше, никак не го интересуваше, не желаше да го използват за изповедник, противно му беше цялото това представление на себеочерняне и утешаване, което разиграваха, защото никой нямаше правото да търси насърчение и кураж по този начин, нямаше право седнал удобничко, да успокоява с думи съвестта си, молейки за опрощение. Почувства как въпреки волята му, в него започва да се надига онова познато и мъчително чувство, че почти се уплаши. Още не се беше научил да го потиска, надяваше се, че с времето ще съумее (но колко усилия щеше да му струва това!), а това чувство бе твърде грозно, за да го признае, твърде срамно, за да го сподели, и неппростимо, за разлика от избухването на младата майка пред детето ѝ. Това беше чувството на омраза. Той го ненавиждаше, презираше това свое чувство, но омразата си оставаше... Беше почнал да мрази хората, дори онези, които му харесваха като Ник и Даяна, и това приятно

бледо младо момиче, мразеше ги по най-подъл начин, защото имаха свой живот, който не му беше подвластен. Усмиваха се и му предлагаха всичко и точно затова ги мразеше. Изпълваше го ненавист, която не признаваше нито изисканост, нито вяръност. Нямаше сили да се бори с нея, беше му невъзможно постоянно да си напомня, че вината е негова, а не тяхна — впрочем, правеше това непрекъснато, дори и сега, но постоянното напомняне не стигаше до него, той изпитваше съчувствие, макар че добре знаеше как да го изрази външно и да го изкаже с думи. Не чувстваше нищо, нищо, освен неприязън и горчивина. А да си повтаря, че вината е негова, бе съвсем безполезно. Съзнанието за вина не променяше нищо. Можеше да контролира държанието и речта си така, че да не се издаде и никого да не обиди, ала това не беше разрешение — можеш да бъдеш безупречен, но каква полза, ако ти липсва великодушие. А на него не му беше останала и капка великодушие.

Изведнъж, както си седеше и говореше за нещо съвсем друго, той си помисли: „Аз съм озлобен“.

Това, което чувстваше, можеше наистина да се нарече озлобление. Ако чуеше да казват за някого, че е озлобен, обикновено този някой се оказваше човек като него — озлобен от поражения и провали, изпълнен с мрачно презрение към тези, на които бе провървяло повече. Засега му се отдаваше някак да се прикрива, но какво щеше да стане, ако започнеше да прилича на онези свои колеги, които не можеха да споменат ничия пренебрежителна забележка и гледаха на света като на враждебен заговор, целящ да им отнеме всяко удовлетворение и успех? Пък дори и да съумееше винаги да го скрива, каква незавидна съдба го очакваше — да страда, да мълчи и да потиска презрението, което изпитва със силата на разума си, да се изтощава от престореното великодушие. Непрекъснатото потискане на поривите беше неблагоприятно, безплодно усилие, но той не можеше да измисли нищо по-добро, когато поривите бяха тъй низки.

Е, навярно можеше да се прави, че не ги забелязва, но това не беше по силите му. Някогашната му честност, превърнала се сега в безмилостна привичка да се самонаблюдава, не му позволяваше да не признае поне пред себе си, че мрази момичето, задето му се усмива, мрази Ник, защото беше стар приятел, Даяна, защото бе така мила с него, и журналиста, с когото тя разговаряше, защото не беше женен, и

другата жена — с дългата, кадифена рокля, защото беше разведена, и мъжа, с когото говореше Ник, защото бе женен за момичето, с което разговаряше самият той. Съвсем по детски изпитваше неприязън към всички, просто защото бяха това, което бяха. Харесваше му да ги мрази, не искаше да ги обича, не му се щеше хората да са приятни или благородни, или изключителни, понеже така укорите към студената му душа, която не можеше да се отвори за тях, щяха да бъдат още по-болезнени. Еднакво го объркваха и техните добродетели, и недостатъците им и той ги ненавиждаше, защото събуждаха душевната му подлост. От него на мощни талази струеше злонамереност, отровна злонамереност, която поглъщаше всичките тези хора и хубавата стая със свещите, лампионите с ресни, овалните огледала, бродираните килими и пауновите пера. Всичко това бе повлечено от стихията на собствения му бунт, защото пряко волята си го харесваше...

Не, стаята си стоеше на мястото, недосегаема: трябваше добре да запомни това.

Потъваше той самият, погълнат като от блато — колко неподходящо сравнение, защото се чувстваше сух, изсъхнал като стара кост. Искане му се всичко наоколо да беше сухо като него, за да не го кара да усеща жажда. Спомни си жената от магазинчето, плановете ѝ за вечерта. В тях нямаше място за него — той беше отхвърлен и осъден на самота. Нищо не можеше да се направи, в него не се беше запазило нищо, което да го спаси. Не му оставаше друго, освен да продължи да работи, а работата, да, той винаги стигаше до тази мисъл, работата поне му вървеше както трябва, дори доста добре и без да се налага да проявява съчувствие, той все още можеше да се справя с нея — колкото и изнурителни, сухи и отегчителни да бяха юридическите занимания. Е, не точно такава работа му се искаше да върши, но и това го задоволяваше. Във всеки случай можеше да продължава да я върши, което вече беше нещо. Мислите му пак го доведоха до тук. Винаги стигаше до същото място. Пътуването му беше познато. И щом стигна, си каза: „Някъде в мен, в ума ми, в сърцето ми има едно чувство, толкова тъжно, толкова хладно, упорито и древно, че започвам да свиквам и да се привързвам към него; търся го, ще ми се да го взема в ръце в края на това познато пътуване, да го взема и да го излъскам като стар камък, да почувствам хладината му в шепите си, и той да поеме част от тяхната топлина и да усети нуждата ми от него. Ако го нямаше,

не бих имал нищо. Щях да бъда несретник. Ако не можех да изпитам това чувство сега, както съм седнал тук с тази звънтяща чаша в ръка и паля цигарата на това момиче, просто бих престанал да съществувам. Толкова ценен е за мен този матов, обикновен камък. Той винаги е с мен и се нарича решителност“.

— Роуз никога не е закъснявала толкова — неспокойно се обади Даяна след около половин час и от тона ѝ стана ясно, че Роуз е почетната гостенка, звездата, целта на тазвечерното събиране, а отсъствието ѝ заплашваше да създаде толкова голямо притеснение, колкото голяма би била радостта от появяването ѝ. — Чудя се какво ли се е случило, дали да не ѝ позвъня, Ник?

— Не зная — отвърна Ник, който пак си наливаше нещо да пие и не желаше нетърпението на жена му да зарази всички, ала не виждаше и как да го прикрие, защото сам беше неспокоен и нетърпелив. — Да почакаме още пет минути, а?

— Добре — съгласи се Даяна ведро, като с ужас си помисли за задушеното със зеленчуци, което бавно изсъхваше, за вехнещата салата, и най-ужасното — за муса, който сигурно беше почнал да се сляга. Мусът винаги я безпокоеше, обикновено беше хубав, но тя му нямаше доверие, нито пък имаше доверие в себе си, че от отчаяние няма да си пийне още една чаша, а ако го направи, че ще започне да изтървава разни неща в кухнята и да си гори ръцете, като вади това или онова от фурната. На една злощастна вечеря, тъкмо преди Ник да я напусне, под влиянието на твърде много уиски, бе изпуснала капака на железния кастрон върху крака си, което се оказа изключително болезнено и всъщност ускори заминаването на Ник, защото, след като гостите си отидоха, тя го обвини, че никога не ѝ помага в сервирането. Започна се една ужасна свада, той ѝ отвърна, че когато ѝ помага да носи блюдата, тя му се сърди, че не стои при гостите да ги забавлява. Даяна не можеше да реши, и колкото повече време минаваше, толкова повече способността ѝ да го стори намаляваше: дали да отиде и да притопли супата, или това съвсем ще я развали и нещо по-важно — дали да каже на Роуз, щом дойде, ако въобще дойде, че е закъсняла прекалено много. По принцип не обичаше гостите ѝ да разбират, че са закъснели, защото се притесняваше, когато почнеха да се извиняват. Изяде една маслинка и се опита да изчака кротко на мястото си. Междувременно Ник бе подхванал разговор за Роуз и тя се раздражни

от това, защото, ако Роуз не дойдеше, щяха да изпаднат в глупаво положение — все едно да се похвалиш, че си поканил кралицата, но за съжаление, тя била възпрепятствана да дойде. Не че Роуз можеше да се сравнява с кралицата, но все пак. Даяна просто трябваше да се довери на инстинкта на Ник — той обикновено правеше точно необходимото, — затова не каза нищо, като го чу да пита Саймън: „Познаваш ли Роуз Василиу?“, после видя учтивата, празна усмивка на Саймън и чу Ник да продължава доверително: „Става дума за Роуз Брайънстън, ако си спомняш“, при което забеляза как след умело добавеното пояснение в очите на Саймън проблесна някакъв смътен спомен. (Да, той наистина не следеше редовно клюкарските колони на вестниците, но все пак, не беше и толкова изолиран от света.) Отговори утвърдително, изравяйки от паметта си нещо за Роуз. Горката Роуз, какво ли беше станало с нея? Жалко, че закъсняваше прекалено много, тъй като най-голямото ѝ очарование бе нейната изключителна коректност и благоприличие, спокойното ѝ усърдие във всичко и, ако можеше да се използва толкова силна дума — нейното смирение. А да закъснява така, не беше признак на смирение от нейна страна, най-малкото, не можеше да се нарече така. Даяна внезапно почувства, че не може да седи повече спокойно, стана с надеждата, че не я забелязват, и се измъкна в кухнята, където се взря в студената зелена супа със смесено чувство на отвращение, глад и мрачни опасения, като остави Ник да се бори с любопитството, породено от скандалното минало на Роуз (която всеки миг можеше да се появи и да прекъсне това одумване). Мислеше си, че нейното спокойствие и тактичност тази вечер са почти обидни.

Саймън слушаше този твърде многозначителен разговор, без да се задълбочава: беше сигурен, че Роуз Василиу е някоя гостуваща гръцка певица, португалска актриса или американска интелектуалка, чието съществуване по никакъв начин не засягаше неговия живот (освен като клюка, интересна за Джули, но той се опитваше да се съпротивлява на това задължение, тъй като не виждаше защо трябва да подхранва онези нейни страсти, които не одобряваше. Това му приличаше на присъщото за някои хора нежелание да купуват за коледен подарък предмети, които не харесват, макар да знаят, че ще доставят удоволствие на получателя). Докато Ник продължаваше да превъзнася добродетелите на отсъстващата Роуз, той постепенно и недоволно започна да си спомня, макар и доста смътно, нещо, което му

бяха разказвали: цялата история се беше разиграла преди десет или повече години, когато всички те бяха млади, а самата Роуз малко по-млада от тях — още непълнолетна, поради което се бе вдигнал и всичкият онзи шум. Наследница на някаква преуспяваща компания за стомана, кораби или стъкло — тя бе решила да се омъжи за съвсем неподходящ човек и поради това семейството ѝ я бе поставило под съдебна опека. Беше забравил подробностите и последствията от скандала — дали се бе омъжила, дали бе избягала с любимия си, или се бе подчинила, Саймън не си спомняше, но знаеше, че името ѝ все още се появяваше в пресата и изминалите десет години от живота ѝ не бяха лишени от събития, макар да не можеше да се сети с какво се свързваше сега името ѝ — с алкохолиците, реформите в затворите или нещо друго... О, да, точно така, той изведнъж си спомни — това беше момичето, което бе дало всичките си пари на бедните или някаква друга подобна нелепост. Подробностите му се губеха, но във всеки случай беше нещо от този род. Роуз Василиу, да, така се казваше. Нямахме никаква представа кой е Василиу — дали беше онзи авантюрист, от когото така драматично я охраняваха? Името наистина звучеше примамливо и той си представи красив гръцки моряк, който прелъстява млада, хубава и богата наследница. А можеше и да не е прав, твърде беше възможно Василиу да е някой корабостроителен магнат, избран за назидание от разгневения баща. Но който и да бе той, явно тук не го очакваха на вечеря — с него броят на гостите би станал нечетен. А Ник и Даяна, въпреки цялата им очарователна непринуденост (Ник никога не носеше костюм, от години не го бяха виждали с костюм), в никакъв случай не биха допуснали такова нещо.

Саймън разсъждаваше на глас за съдебната опека и как е възможно да се влошат дотолкова семейните отношения, че да се прибегне до такава драстична намеса на закона, после за наказателните клаузи в исковете по индустриалните отношения, за съотношението между закона и добрата воля, когато на вратата се позвъни и Ник, едва прикривайки голямото си облекчение, го изостави доста припряно и скочи да отвори. Когато се върна горе с дългоочакваната Роуз, първата мисъл на Саймън, щом я видя, беше един внезапен, издайнически спомен за случайна забележка, подхвърлена в пресата по времето на поставянето ѝ под съдебна опека — бяха писали, че никак не е трудно да се отгатне какво е преследвал въпросният кандидат, защото това

определено не е било нейната красота. Беше запомнил тези думи, тъй като подобни подмятания винаги пораждаха скрита болка у него — те му напомняха за собствената му твърде посредствена външност и неговият склонен към аналитичност и морализиране ум започваше безкрайно да разчепква въпроса дали болката, която усещаше от такива подмятания за другите, беше истинско или някакво изкривено съчувствие, мазохистично в най-дълбоката си същност. На фона на тези противоречиви мисли той с облекчение откри колко обикновена изглежда Роуз Василиу, докато се приближаваше към него с протегнатата ръка. Но нейната обикновеност не будеше снизхождение и не пораждаше жалост, нито порочната ѝ противоположност: Роуз докосваше друга струна в сърцето, по-близка до нежността. Беше дребна, ръката ѝ също бе малка, а лицето ѝ — с детински, но малко напрегнат израз, тук-там бе покрито с деликатните бръчици на възрастта, която (той можеше точно да я изчисли, опирайки се на събитията от широко известното ѝ минало) бе малко над трийсетте — с няколко години по-млада от него (когато прочете за бягството ѝ с любимия, той учеше в Оксфорд). Тя поздрави с усмивка и леко сбърчи чело, като повдигна неспокойно вежди с любезно, но малко нервно изражение — съзнаваше, че е закъсняла, и молеше за прошка. Бръчиците, пресичащи високото ѝ чело, се събраха под тънките къдрици на бретона, а бледите ѝ устни леко се напрегнаха, като че ли усмивката беше усилие на добра воля, а не естествен изблик на удоволствие. Светлокафявата ѝ коса някога може би е била руса или е имала онзи почти пепелив оттенък. Очите ѝ бяха сиви, цялото ѝ лице бе лишено от каквато и да било ексцентричност и тъкмо в своята неподправеност, без никакъв грим, червило и изкуствени мигли, бе така приятно, че мина известно време, преди той да забележи облеклото ѝ, което не беше съвсем предразполагащо може би само в очите на домакините. Носеше дълга памучна рокля в екрю, твърде ексцентрична от всякаква гледна точка, украсена с бродерия и мъниста, с разнищени ръкави и несиметричен подгъв и много стари, ниски червени кожени обувки, пропукани по шевовете и съвсем износени. Но роклята ѝ не изглеждаше раздърпана, напротив, беше принуден да признае нейната особена, самобитна елегантност, беше толкова непривична, че в един миг цялата стая и всички други рокли с мъниста, пауновите пера и златистите чехли на останалите му се

видяха твърде нови, ярки и изпипани, прекалено модерна имитация на постепенно отмиращото минало, която тя така ненатрапчиво представяше. Възрастта и цялата мекота на излъчването ѝ я правеха да изглежда истинска, подобно на старите църковни фрески, които със своите избледнели очертания въздействаха на усещането за истинност много по-силно и от най-добрата и изкусна реставрация. Беше невъзможно да възнегодуваш срещу нейната чудатост, невъзможно дори за Саймън, който лесно негодуваше. Тя излъчваше такава тъга и неувереност, че да възнегодуваш срещу нейната чудатост, би било не проява на самозащита, а акт на агресия, на невъздържан упрек. Той никога не би я забелязал, ако умелото встъпление на Ник не бе привлякло вниманието му, защото Ник, отличен познавач на тези неща, знаеше, че тя се нуждае от представяне, че качествата ѝ не говорят сами за себе си, че без насочване неподготвеното и неинформирано око никога не би видяло нейната неповторимост. Защото тя не бе изключителна. Скромен, с нищо незабележим човек. Как би могъл да възнегодуваш срещу нещо необичайно, което лесно би могъл да отминеш?

А може би, макар да изглеждаше чудно, тя умееше да обезоръжава всяка самозащита, поне така се улови да мисли той, когато Роуз пое ръката му, усмихна се и после леко се обърна към Даяна, за да вземе подадената ѝ чаша: като отпи голяма глътка, тя каза, че много съжالياва, задето е закъсняла и че може да си изпие питието и по време на вечерята, ако вече е готова, и без това толкова е забавила всички, но все пак искала да пийне нещо, защото се чувствала тъй уморена и напрегната от това, че е закъсняла, макар вече настроението ѝ да се подобрявало от самия вид на алкохола и лицата на хората около нея. При този любезен жест Даяна изчезна да стопли супата, а Роуз Василиу започна да обяснява нашироко защо е закъсняла, но толкова скромно, че оставаше впечатлението за голямото удоволствие, че най-сетне е пристигнала. „Не можах да взема такси, Ник — рече тя като отпусна леко набраздена от тънки сухи линии ръка върху неговата. — Не можах да взема такси, защото живея в такъв невероятен район“ — засмя се тя с желание и Ник да се засмее и се обърна към Саймън в очакване на въпроса, който той се почувства длъжен да зададе. „Живея в абсурден район — каза тя в отговор. — Няма да повярвате. Отвъд Александра Палас^[2], ходили ли сте някога там? Не? Никой не е ходил,

това е удивително! Шофьорите на таксите не вярват на думите ми, когато им кажа адреса, и не идват. Казват, че тръгват, а не идват.“

Нещо го възпря да я попита защо живее там, някакъв намек от нейна страна, някакъв скрит сигнал: фактът сам по себе си беше интересен и не изискваше обяснения, успя само да отговори, че не може да се разчита на шофьорите на таксите, когато отклониха вниманието ѝ и я въвлякоха в разговор с други хора, които я познаваха от по-рано, личеше от тона на поздрава; малко след това, преди да успее да се задълбочи в размишления за растящата и ненаситна общителност на мизантропи като него и на хората, които живеят отвъд Александра Палас, Даяна най-сетне се появи, за да ги поканят да вечерят. Чувстваше силен глад — на обяд бе хапнал набързо на Флийт стрийт и това беше всичко. А докато слизаха по стълбата, осъзна, че се надява мястото му да бъде до Роуз Василиу.

Отдавна не бе изпитвал подобно предпочитание, леко разположение към някого, тъй че съвсем съзнателно пропъди това чувство: няма да вземе сега да се хвърля на врата на една толкова стеснителна и необичайна гостенка? Вместо това, докато слизаха по стълбата, поведе разговор с журналиста, но независимо от всичко, на масата бе поканен да заеме стола тъкмо до Роуз. Седнала от дясната страна на Ник, тя бе обърнала лице към него и остана така, докато свършиха със супата, само на няколко пъти се извърна за сол или хляб. При това положение Саймън бе принуден да съсредоточи вниманието си върху своята съседка отдясно — висока разведена жена, която каза, че ръководи агенция за разпространение на новини от света на изкуството и обществения живот: „Официална клюкарска мрежа, и така може да се нарече“, добави жената, усмивката ѝ разкри удивително бели и равни зъби и той не успя да определи дали бе водена от чисто търговски дух, който би разбрал, макар и да не можеше да уважава, или тези неща наистина я вълнуваха. Подозираше, че е по-скоро второто, защото в поведението ѝ имаше нещо маниакално, беше едновременно експанзивна и наивна, нещо, което добре познаваше от собствения си семеен опит, макар че кой знае, може би в този случай ставаше дума за фасада, привлекателно лустро на трудната работа да извличаш печалба от клюките. Задоволи се да я слуша, защото почти нямаше какво да каже, беше наясно, че ако спомене своята професия дори мимоходом, заради запознанството, ще

предизвика у нея моментална досада, изпълнена със снизхождение — така че засега слушаше и задаваше въпроси; за жалост беше твърде добре информиран, за да задава интересни въпроси — и от време на време, навеждайки се към зелената супа, поглеждаше косо към ръката на Роуз Василиу, която трошеше неспокойно, безцелно и неуморимо черния хляб в чинийката. Тази ръка го заинтригува и той си спомни докосването с нея при поздрава, беше лека и суховата, а кожата — тъмна и ситно напукана подобно на стар глинен съд. Не си спомняше някога да бе виждал такава фина мрежа от бръчици, които не бяха белег на възраст или отпусчане на кожата, а по-скоро приличаха на малки драскотини! Ръката не изглеждаше стара, а тъкмо напротив — почти детска. Само един от ноктите беше изгризан — ограничена невроза, насочена към показалеца. На средния пръст имаше пръстен с бял камък — сардоникс. Ръката току надвисваше над хляба и неспокойно го пощипваше, хващаше и трошеше като малка птичка.

Когато чиниите от супата бяха събрани сред обичайните възгласи на възхищение, които Даяна посрещна с достойнство, уверена вече, че задушеното не ще може да се яде, Роуз Василиу любезно се обърна към Саймън, усмихна се малко напрегнато — може би тъкмо това присвиване на очите, което ѝ придаваше съсредоточен вид, бе станало причина за гъстите бръчици наоколо — и му каза: „Били сте в един колеж с Ник, така ли?“, той отвърна — да, бил е, и в едно училище са учили преди това, колкото и да е странно. „Тогава сте някъде от север — продължи тя — никога нямаше да позная.“ Саймън и Ник си размениха погледи, с което си казаха, че ако е така, значи твърде добре са се прикрили. „От североизток, по-точно — намеси се Ник, — североизток. Но Саймън никога не се връща там, нали, Саймън?“

— Нямам причини да го правя. Всички се преместиха. Майка ми сега живее близо до Хейстингс, така че няма защо да се връщам.

— Но не изпитвате никакви неприятни чувства, нали? — полюбопитства Роуз, която продължи разговора само с него, защото съседът на Ник отвлече вниманието му. Той отвърна: „Не, не особено, но жена ми не обича и затова не ходим...“

— А тя защо не обича? — попита Роуз, ала явно съжали за зададения въпрос и се опита да го омаловажи, като се пресегна за никакви зеленчуци. Но беше твърде късно. Отговори ѝ, че жена му не обича, защото и тя е от този край, винаги най-искрено го е

ненавиждала и едва ли нещо би могло да я принуди да отиде там. „Тъжно е да мразиш мястото, където си се родил“ — отбеляза Роуз. Той се съгласи, че е тъжно, но доста обичайно и я попита, нарочно безцеремонно, къде е родена. „В провинцията“, въздъхна тя, като че ли фразата говореше сама за себе си и повтори: „В провинцията“. Не се реши да я разпитва повече, даваше си сметка, че сигурно има факти от нейното минало, които би трябвало да са му известни, ала след кратка пауза и глътка вино, тя сама продължи: „Родена съм в къщата ни в Норфък“.

— И харесваше ли ви там? — попита той, любопитен каква ли могъща вълна я бе тласнала оттам — чак отвъд Александра Палас — пътешествие, напълно противоположно на неговото, отхвърлило я в средата на живота ѝ на съвсем различен от неговия бряг. Тя преглътна хапката си: „Разбира се, че ми харесваше, как може да не ми е харесвало? Бедата е там, че не е възможно да не харесваме хубавите места“. После се усмихна доброжелателно и измести темата от своята персона, обезпокоена, че го отегчава: „А вие с какво се занимавате тук в Лондон? Не сте в телевизията, като Ник, нали?“.

— Как познахте, че не съм в телевизията?

— По костюма ви, твърде е изискан. Не се обиждате, нали? Харесвам изисканите костюми, а и косата ви... не, вие не сте от телевизията. Не ми се иска да сте от телевизията, би било интересно да ми разкажете нещо съвсем различно. Не се обиждате, нали? — ръката ѝ докосна ръкава му предразполагащо и топло, а след това се върна при сухите си трошици. — Разкажете ми с какво се занимавате — добави тя, въпросът и прозвуча така, като че ли наистина ѝ се искаше да знае. — Разкажете ми нещо ново.

— Например, за профсъюзното законодателство? Вече се опитах да го обясня на една от гостенките, преди вие да дойдете, но на нея ѝ се видя толкова отегчително, колкото, сигурен съм, ще се стори и на вас.

— Ни най-малко, ни най-малко — рече тя. — Интересувам се много от профсъюзното движение и дори съм донякъде запозната с въпроса... но вие не сте профсъюжен деец, нали? Не ми се вярва.

— А какъв ще ми позволите да бъда? — попита той, като наблюдаваше профила ѝ, докато тя се хранеше. Роуз обърна поглед към него и той усети, че става необикновено чувствителен към нейния

интерес, без все още да трябва да се защитава от волните му изблици, но този път тя се изрази много внимателно: „Защо, можете да бъдете какъвто желаете“ — и се засмя, махвайки със свободната си ръка. „Можете да бъдете какъвто си поискате, но ми кажете все пак какъв сте, а аз в замяна ще ви разкажа историята на моите многобройни кариери...“ Съблазнен от любопитната сделка, той рече: „Ами... (такова заявление не можеше да се хвърли направо)... ами, аз съм адвокат“. Усмехнатото ѝ лице, извърнато към него, трепна, тя примигна, сякаш ярка светлина заслепи светлите ѝ очи. Не грешеше, промяната беше явна... Роуз сведе очи към чинията си и той видя през нейния втрещен поглед как храната изведнъж ѝ стана противна. Макар до този момент да я беше поглъщала с апетит. Съпротивляваше се тихо: тя побутна капризно късче пилешка кожа, набоде едно бобче, после отново погледна нагоре, дъвчейки парченце наденица, но така, че той усети в собствената си уста жилавото месо, и най-сетне каза: „Ах, да, адвокат, нямаше да се сетя. Какво общо имат адвокатите с профсъюзите?“.

Промяната беше съвсем неочаквана и тя хладнокръвно се съвземаше, но преструвката ѝ, макар и спасителна, не можеше да мине за непрестореност и на него му се прииска да докосне ръката ѝ, само че не беше склонен към такива жестове и направи това, което му бе по-присъщо: обясни съвсем сериозно своите връзки с индустриалното законодателство. Слушаше го замислено, от време на време питаше за нещо, но толкова тихо и сдържано, че той не можеше да прецени дали се съгласява с него от учтивост, от сходни убеждения, или защото си мисли за нещо друго, за онова друго, в което така смущаващо се бе намесило назоваването на неговата професия. Продължаваше да усеща в нея някакво чувствително място, което несъзнателно бе разкрил, а сега се страхуваше да го докосне, затова с известно облекчение прибягна към помощта на Ник, който, чул думата „обезщетение“, се извърна към тях и като усети какво става, с радост се зае да разправя единствения случай на съдебен спор, който го бе заинтригувал, а именно — някакъв инцидент, който се случил с леля му, докато отивала с велосипеда си на работа в една бисквитена фабрика край Тайнмът през 1938 година.

Саймън бе чувал много пъти тази история, но не можеше да отрече, че Ник я разказва духовито: гордостта на леля му от важната ѝ

роля в цялата история, голямата радост, че е станала известен случай, тетрадката с изрезки, която си направила, за да събере всичко написано за нея по вестниците, от това се получаваше чудесен анекдот. Саймън му се наслаждаваше двойно повече от другите — веднъж, защото бе единственият човек, който наистина оценяваше всички подробности и цялото значение на случката, и втори път, с тайна злоба, защото пак единствен сред присъстващите чудесно знаеше какво означаваше тази леля в представата на Ник за самия себе си и мястото му в обществото. Социалният произход на Ник бе твърде скромнен и можеше да се опише с прости думи: баща му бе аптекар в един мизерен работнически район в Гейтсхед и благодарение на професията си се бе ползвал със солиден престиж сред местните хора и минаваше за сравнително образован и състоятелен човек. Майка му бе шивачка, а четирите ѝ сестри, една от които бе лелята с велосипеда, работеха в една и съща фабрика. Докато се учеше в гимназията, където Саймън за първи път го срещна, Ник полагаше непрестанни усилия да надмогне произхода си: лелите се пазеха в пълна тайна, отхвърлени и напълно отречени, но очевиден страни на живота му бяха вече немилостиво разгласени — по време на войната в началното училище Ник бе развъртял търговия с млечни бонбони на кубчета, „содени бомбички“, витаминизирани бонбони и други дребни лакомства, които бяха с купони. Когато постъпи в гимназията, той официално прекрати търговията с бонбони, но почна да „търгува“ с бащините си идеи, например идеята за ядрено разоръжаване, която неговите съученици намираха за много авангардна и шик за един баща. После още с пристигането си в Оксфорд прецени моментално новата ситуация, изостави еманципирания си баща и започна „търговия“ със своите лели от работническата класа. Те се оказаха безценни за него. Парадираше с тях в разни спорове, хвалеше се с тях на всякакви събирания, с тях атакуваше разни дръзки момичета на балове, в кръчмата, на чашка, събираше купища приятели с приказките си за тях. Разбира се, никога не ги допускаше наблизко, по-добре му служеха отдалеч. Саймън беше единственият човек, който някога се бе срещал с една от лелите. Понякога дори се чудеше как Ник се примирява с всичко, което Саймън знае за него. Може би между тях съществуваше някакво мълчаливо споразумение, защото сигурно имаше особени неща, които пък Ник знаеше за Саймън.

От обезщетенията при злополука, разговорът разсеяно и без видима връзка скочи на темата за съществуващите несправедливости: Северът против Юга, работник и наемател, арабите и Израел, Северна Ирландия, правата на жените. Журналистът, който седеше до Даяна, убедително защити тезата, че човек не може да издържи повече от това, което се случва в собствения му живот, и да се твърди, че всеки носи наследствени грехове и неволи, е същински лукс. Този възглед напълно съвпаднаше с някогашните убеждения на Саймън и при това бе изложен много по-добре, отколкото сам той би могъл да го стори, затова слушаше с интерес. Темата беше важна, разговорът потръгна и все пак подсъзнателно го торможеше мисълта, че вече не мисли така: защото човек преживява не само своя живот, а получава в наследство много повече, безкрайни пластове от страдания и всичко това е много по-лошо от предопределението в смисъла, влаган от Фройд. И докато се опитваше безуспешно да формулира някак тези свои убеждения, в ума му нахлу един толкова осезателен спомен, че той се сепна — майка му, която стои до него в църквата, като чува за какво е псалмът на проповедника този ден, го поглежда, навежда се ниско над него, при което шапката ѝ се разклаща, и му казва с гневно свити устни, свъсила вежди от яд, едва сдържайки яростта си: „Не вярвай на този псалм, Саймън, той е порочен, той е безбожен. В наше време не бива да го проповядват, не бива в никакъв случай“. Това беше 137-ми псалм за водите на Вавилон, в който се казваше, че децата ще бъдат наказани заради греховете на родителите си, че децата на врага ти ще бъдат постигнати от незавидна участ, те ще бъдат хванати, а главите им разбити в скалите.^[3] Той също разбираше, че това е порочно — порочно, ала вярно! Майка му се бе опитала да го освободи от тази мисъл, да скъса веригата и да развърже възела, но колко безполезни и напразни бяха усилията ѝ.

Имаше още една притча на същата тема, от Йезекиил. Тя му я бе напредила. Йезекиил също се опитал да спре дълговечното унищожение. Преди хиляди години. Попитал: „Какво искате да кажете вие, които повтаряте толкова често тази поговорка относно земята на Израел: «Бащите ядоха кисело грозде, а на децата изтръпнаха зъбите?»“. „Докато съм жив, казал Господ Йехова, няма вече да има повод да употребите тази поговорка в Израел. Не забравяйте, всичките души са мои, душата на бащата, както и душата на сина е моя! Която

душа е съгрешила, тя ще умре.“^[4] Смел опит е направил този древен пророк. Киселото грозде, смачканото грозде, смазаните детски главички, Израел и Египет, от поколение към поколение...

Когато свършиха да говорят за Израел, той ги попита какво разбират под термина радикален и какво общо има той с корените на човека — дали значи откъсване на корените, засаждане на корени или откриване на корените? Те подхванаха темата с интерес и я обсъдиха от всички страни — той седеше отпуснат и слушаше. Започнаха от морковите и ряпата, минаха на Кобе^[5] и Бърк^[6].

Не беше историк, но му се струваше, че двамата с Ник бяха стигнали твърде високо в обществото за прекалено кратко време. Един радикал би трябвало да вярва, да е убеден, че нацията може да се преобразува за едно поколение, но възможно ли бе това в действителност и къде щеше да бъде той сега, ако не беше майка му, която го бе хранила като пеликан със собствената си кръв? Всичко се нареди чудесно — гимназия, безплатно висше образование, дипломи — никак не беше случайно, че от всички хора около тази маса, той и Ник (Ник само по майчина линия) бяха единствените, които спокойно можеха да се нарекат потомци на работническата класа и се бяха издигнали до тук, защото родителите им — бащата на Ник и неговата майка — бяха стоварили върху синовете си тежестта на собствените си прекършени амбиции! От поколение към поколение. Хората не изникват от земята като войниците в приказката — от драконови зъби, не постъпват като по чудо и в хубавите училища, за да ги завършат с такава ревност и страст.

Напоследък се улавяше в подобни мисли все по-често. Очевидно от възрастта.

Останалите около тази маса явно бяха получили всичко наготово, по рождение. Кой повече, кой по-малко, но всички те бяха родени в охолство и с възможности. Не беше трудно да се забележи. Умееше да разпознава маскираните, защото сам носеше маска. Наистина с жените не беше така лесно — сенките на миналото им, натрапчивите им страсти не се виждаха ясно, защото красивите дрехи и тела ги прикриваха. Но човек все пак можеше да разбере.

Така че какво значеха техните възгледи — толкова етични, либерални, прогресивни, — какво значеше това, че нищо, дори и полъх на разногласие не разколебаваше вярата им в равенството? Само

журналистът беше сдържан, но като икономист се чувстваше едва ли не задължен да изкаже, макар и предпазливо, трезвия си песимизъм. През последните една-две години икономистите бяха минали малко надясно във вижданията си, приличаха му на подвижен екран, срещу който Саймън стоеше неподвижно: разораваха миналото бразда подир бразда и го подлагаха на преоценка, поне така му се струваше, но може и да не беше прав, може би напоследък срещаше различни хора или пък (и това не беше невъзможно) сам се бе придвижил незабележимо, неусетно, малко наляво? Не, едва ли, с възрастта човек става по-реакционен. Сигурно желанието на посветените и по-благоразумните да избягат от едно реално или въображаемо бедствие го бе накарало да осъзнае, че стои на едно място. Но той беше в добра компания. С изключение на икономиста, всички останали бяха с него — ето ги, добре облечени, либерални, осведомени за огромния национален дълг. Дали някога щеше да ги засегне? Твърде малка беше опасността това да се случи.

А той и Ник, двама сред всичките тези милиони, в крайна сметка бяха преуспели.

Разговорът се разпадна, когато жената от информационната агенция не можа да се въздържи да не оповести факта (докато бяха на темата за корените), че следващия месец в „Оксфорд“ ще бъде показана нова постановка на „Корени“, с Майра Халъм в главната роля, можете ли да си представите, не, не можете, разбира се, по-добре човек да си вземе малко шоколадов мус, благодаря много, а знаете ли, че Ричард Бут се е съгласил да играе главната роля в новия филм на Мирослав? Саймън си сложи малко сметана върху муса и се почувства, за нещастие, като у дома си — дотолкова, че дори добави няколко подобни трансатлантически новини, които снощи му бе съобщила по телефона жена му. Е, те не се отнасяха до театралния свят, а до света на художниците (но така, на маса, можеш ли да ги разграничиш един от друг) и беше много доволен, че новините намериха по-радушно убежище от неговата негостоприемна памет. Малко го бе грижа какво някой си Адам е казал на Джули за някой си Паоло, до какви цени са стигнали новите картини на Картър или пък защо Хана се бе отцепила от групата и тем подобни, но другите явно се интересуваха, или поне така изглеждаше. Саймън забеляза, без да има време да го осъзнае напълно, че Роуз Василиу, която отхапваше едно листенце от

кресонената салата, хванала дръжката му между пръстите си като цвете, прояви не по-малко любопитство от останалите към всички тези клюки — така той изгуби съюзника в нейно лице, но все пак щеше да бъде много по-обезпокоен, ако се бе оттеглила, изолирайки се от този разговор, защото не друг, а той го подхвана. А как можеше тя да знае, как можеха останалите да знаят, че удоволствието, което подобни разговори някога му доставяха, отдавна и без остатък се бе превърнало в неизлечима досада, толкова по-голяма, колкото повече енергия употребяваше, за да я прикрива. И разбира се, успяваше, поне наполовина — добре свършена работа, която всъщност го убиваше. Не вредеше никому, като се преструваше, че културните клюки, които сега жадно се разискваха, вълнуват и него, никому, освен на самия себе си. Приемаше го като жест на преданост към отсъстващата Джули. Нищо не му пречеше да се представя за верен съпруг, макар че и нейно присъствие вече нямаше особен ефект, защото тя се бе научила да прозира лицемерието му, пък и бе опознала неговите истински възгледи, за да бъде подведена от любезното му притворство. Тя отлично знаеше, че отношението му към много от нейните интереси се свеждаше до обикновено презрение: той презираше попарата, модерните пиеси, телевизията, собствениците на художествени галерии, специалистите по вътрешна архитектура и мебелировка, презираше ги страстно, макар и почти безкритично. Ненавиждаше и хора като собственичката на тази агенция, която седна срещу него на масата, с нейния ужасен, магарешки, оголващ зъбите и разтърсващ гърдите ѝ смях; и изведнъж както възпитано си седеше на масата, почти приключил с шоколадовия мус и се опитваше да се засмее на някаква скандална история за известна актриса, той усети, че го обхваща мизантропия, подобно на пияния, който внезапно осъзнава, че е пиян. С всички сили опита да спре това, както пияният се опитва да спре люлеенето на дърветата и каменните стени и да фокусира с очи перилата и корнизите, защото много добре знаеше, че чувството извира от него самия, подло и предателски. Ала такива изпитания са извън царството на волята, той не можеше да направи нищо, беше безпомощен, сведе поглед към чинията си и повече не помръдна, докато с чувство на дълбоко, чисто физическо облекчение не видя Даяна да става и да кани гостите си отново горе.

Докато пиеха кафето, започна малко по малко да се успокоява, помогна при поднасянето на чашите и след това откри, че е останало само едно място, където можеше да седне — до собственичката на агенцията, която говореше нещо с нисък, доверителен глас на Роуз Василиу. Седна до нея и разбира се, чу за какво си говорят, толкова остър бе нейният полушепот. Тя разказваше за бившия си съпруг и на него веднага му стана ясно: това бе една от онези спонтанни, досадни и скучни изповеди след вечеря пред непознат човек, и остана изумен, дори усети някаква заплаха, когато чу Роуз да отговаря на тази изповед не просто с любезна отзивчивост, а с приятелско съчувствие и обич. Не знаеше какво го бе накарало да си помисли, че тези жени не се познават отпреди, но след като чу думите на Роуз: „Но, Мейзи, бедничката, не е трябвало да се примиряваш с това, трябваше да ми се обадиш...“, се изуми — преценката му се бе оказала погрешна, жените, поне едната от които бе подценил, се оказаха приятелки или просто бяха загрижени една за друга и той не знаеше дали да се кори за своето предубеждение към Мейзи, или да укори самата Роуз Василиу за безразборното ѝ, безотказно съчувствие. Това разбиране, което пролича от тона ѝ, не можеше да бъде искрено, ако пък беше, колко сурово го отблъскваше то от техния свят и в какъв студен, безжизнен свят го осъждаше да живее заради собствените му високомерни присъди. Да, те бяха приятелки, тези две съвсем различни жени, приятелки, които взаимно се вълнуваха от съдбите си. Той мразеше и двете заради това. Усети пристъп на болка и се извърна. В живота му нямаше нищо, което би предизвикало ожесточени спорове, нищо, което можеше да изложи на ярката светлина на съчувствието. Болеше го от самота. Но това беше по-малкото зло. Самотата, колкото и да е тежка, е за предпочитане пред омразата. Завиждаше на тези жени за техния разговор и за мъката им. Завиждаше им, защото му харесваше това, че се харесваха. Извърна се и заговори с Ник за новите политически драми, излъчвани от Ай Ти Ви.

[1] Превод Владимир Трендафилов — Б.пр. ↑

[2] Дворецът на Александра, съпруга на крал Едуард II (1844–1925), построен през 1873 г. в покрайнините на Лондон; дълго време в него са се помещавали много студия на ББС. — Б.пр. ↑

[3] Старият завет. Псалми. 137. — Б.пр. ↑

[4] Старият завет. Притчи на пророк Йезекиил, 18:2, 3, 4. — Б.пр.

↑

[5] Уилям Кобе (1763–1835) английски мислител, журналист и радикал, представителна фигура в обществено-политическата литература на Англия. — Б.пр. ↑

[6] Едмънд Бърк (1729–1797) — английски държавник парламентарист, известен оратор и политик, важна фигура в историята на политическата теория. — Б.пр. ↑

След като приключи със задълженията си около вечерята, Даяна седна в края на канапето и започна притеснено да мисли как да се избави от гостите си. Единствена Мейзи можеше да остане до сутринта, но тъй като живееше съвсем близо до Уилсънови, Даяна вероятно щеше да успее да я отпрати заедно с тях — слава богу, че Мейзи се бе отказала да шофира след онзи инцидент, защото преди него имаше навика да се заседява до три сутринта в очакване да изтрезнее, като при това си внушаваше, че по този начин освобождава домакините от голямо безпокойство. Сигурно Джулиан щеше да си тръгне навреме, защото го чу да казва на Ник, че на сутринта ще лети за Франкфурт. Едва сега, към края на вечерта, Даяна си даде сметка колко сериозен е проблемът Роуз. Че тя беше луда, нямаше никакво съмнение. Можеха, разбира се, да ѝ поръчат такси, но това изглеждаше твърде неучтиво, пък и веднага възникваше въпросът за парите. Последният път Ник я бе откарал, но и това не се хареса особено на Даяна, защото той го направи твърде охотно. Трябваше да признае пред себе си, че бе очаквала Саймън да я закара — миналата седмица идеята ѝ изглеждаше напълно нормална, но колкото повече се приближаваше този момент, започна да ѝ се струва същинско кощунство да го кара да се отклонява толкова много от пътя си. Наистина повечето мъже биха се зарадвали на възможността да откарат Роуз у дома ѝ, но Саймън не беше като повечето мъже и тя не можеше да прецени дали е харесал Роуз Василиу, или не. Но какво пък, поне винаги можеше да разчита на неговата учтивост и готовност да послужи, винаги можеше да го помоли да измине десетина километра повече, ако нямаше никакъв друг изход. Но тази вечер той изглеждаше ужасно, този Саймън, тъй неспособен да се забавлява без съпругата си, както и заедно с нея. Даяна се питаше дали осъзнава колко нещастен изглежда... колко неприятно отегчен? Споходи я лека тревога, макар че беше напълно безпредметно да се тревожи за човек като него, той никога нищо не би споделил. Защо не махне с ръка на всичко и просто да се оплаче? Както правеха всички. Но Ник казваше, че дори и на него не се оплаква. Тази негова сдържаност започваше да дразни, беше направо нечовешка, понякога дори пораждаше съмнения дали изобщо има някакви чувства и че той не толкова страда (което би било разбираемо и донякъде утешително), колкото е просто безчувствен (което веднага би отблъснало всеки). И точно тогава, сякаш напук на

подобни подозрения, става така, че той хвърля един от своите измъчени погледи, пуска някоя от горчивите си шегички или отправя една от онези твърде общи и твърде жестоки забележки относно безполезността на прогреса и низостта на човешкия род, което винаги я радваше, тъй като (кой знае защо) тези негови изказвания я въодушевяваха. Приемаше подобни погледи и подхвърляния като знак за уязвимост и се ласкаеше от мисълта, че нейната чувствителност ги бе уловила. Страшно ѝ допадеше да бъде харесвана, да я смятат достойна за доверие и споделила не едно отчаяно интимно признание, беше щастлива да усети тези своеобразни емоционални изблици и да им отвърне, струваше ѝ се (дали бе права?), че това е неговият единствен начин да изрази чувствата си, че никой, освен нея няма тази чест и радост да ги усети и че тя, по-чувствителна към него, по-чувствителна към всички, вижда повече от другите.

Беше уморена. Започваше да си мисли, че е време всички да си ходят, но те оживено разговаряха за Германия, тема, която никак не я интересуваше. Явно тя не вълнуваше и Мейзи, която се бе умълчала неестествено и неспокойно въздишаше в дълбокото си кресло. Мъжете, разбира се, бяха много увлечени: Даяна често се чудеше какво удоволствие им доставя да си разменят толкова суха информация, толкова скучни баналности. Гуенда, както обикновено, бе цялата внимание, обзета от желанието да покаже интелигентност и интерес, което наистина ѝ се отдаваше. Въпреки че тънка мъглица на отегчение засенчваше погледа ѝ, все пак успяваше да задава уместни въпроси, а веднъж дори изтъкна някакъв дребен факт. Роуз слушаше, просто слушаше, изглеждаше уморена, но бе достатъчно възпитана (тази мисъл донесе голямо удовлетворение на Даяна), за да не въздиша и да не мърда неспокойно на мястото си. Поколеба се дали да не ѝ предложи да пийне, но не го направи, защото знаеше, че всяко нейно движение в този момент ще бъде тълкувано като подкана да си вървят, и макар че вече бе изтощена и жадуваше точно това, искаше да се възползва докрай от желанието им да останат, поради което не предприемаше нищо, за да ускори разотиването им. В края на краищата щяха да си тръгнат, но по собствена инициатива, трябваше само да седи тихо и да чака. Така и направи — седеше и чакаше, докато най-сетне Уилсънови заявиха, че трябва да се прибират, за да освободят момичето, което гледа бебето им, и всички започнаха да

стават. Най-изненадващо, след като разбра, че идва време да си откъдне, изведнъж ѝ се прииска да ги задържи, поне някои от тях (междувременно се успокои, като чу, че някой предлага на Мейзи да я закара и тя приема), защото ѝ бе непоносима мисълта, че ще си тръгнат всички заедно и щом излязат, непременно ще започнат да обсъждат вечерята, къщата ѝ, роклята ѝ, семейните ѝ проблеми, а тя щеше да остане встрани от тези коментари сред недопушените цигари и неизмитите чинии, изоставена; започна с трепет да им предлага още напитки, но вече беше късно. Бяха решили да си тръгват, всички, освен Роуз, която тихо седеше на креслото си и явно не смееше да се надигне. Саймън също бе станал на крака и Даяна се запита, докато отвърщаше на благодарностите на Уилсънови, дали да не му намекне да закара Роуз, но за щастие не ѝ се наложи, защото сам се бе ориентирал в положението и само изчакваше момента да отправи любезна покана към Роуз, нещо, което винаги можеше да се очаква от него. Когато всички други се разотидоха, той все още стоеше там, готов да обслужи. „Наистина ли не искаш да пийнеш нещо?“, попита тя Роуз, като си помисли, че може пък да ѝ се удаде да задържи поне тях двамата още малко, но Роуз поклати глава, усмихна се и каза „не“ — наистина трябва да се прибира, не бива много да закъснява, защото едно от децата винаги се събужда през нощта и тя трябва да бъде там. Като чу това, Саймън се обади — позволете ми да ви закарам — но Роуз отхвърли предложението му — какво говорите, не бива, ще взема такси, Саймън добави, че няма да му струва нищо, но Роуз отбеляза, че живее далеч, далеч от тях, ала изглеждаше толкова уморена, че беше ясно — при следващата покана щеше да приеме, както и стана. Даяна трябваше да се сбогува и с тях, макар че се задържаха още няколко минути, да поговорят с Ник, който се качи отново горе, след като бе изпратил другите до входната врата — после си тръгнаха заедно, както бе замислила, но въпреки това се чувстваше някак си измамена.

Отиде в кухнята да си налее чаша вода, защото умираше от жажда — може би всички умираха от жажда и точно затова си бяха тръгнали, да си налят от собствените кранове по чаша вода, която тя не се сети да им предложи. И както стоеше там, загледана в остатъците от вечерята, я обзе отчаяние: толкова безсмислено беше всичко... тази вечер, глупавият живот, който водеше, тези повърхностни стремежи. Всички си бяха отишли и я бяха изоставили, бе изпълнила ролята си и

сега щеше да се откъсне от съзнанието им така просто, както листът пада от дървото и никой, естествено, нямаше да съжалява за това: та тя бе изиграла своята роля, изпълнила предназначението си и щеше да се заличи от съзнанието им, както и от този разказ, без да е извършила нищо, без да е променила каквото и да било, и ако пък все пак нещо се бе променило, колко страшно, колко ужасно беше това, защото не беше по силите ѝ да се справи с последствията, не обичаше да мисли, че нещо ще се случи, нито пък да знае, че нищо няма да се случи. За какво бе всичко, запита се тя, докато изцеждаше чистата мокра чаша, за какво беше всичко това и защо щеше да го направи отново следващата седмица?

В колата, карайки на север, Саймън се чудеше дали да заговори Роуз. Изглеждаше уморена и сигурно не ѝ се говореше. Но може би, от друга страна, ѝ се искаше да разговарят. Как би могъл да разбере? Никога не би му хрумнало да реши този проблем, като заговори не за друго, а защото на него му се говори, или пък като си мълчи просто защото на него му се иска да помълчи. Такава елементарна простота не му бе присъща, напротив, бе му толкова чужда, че дори не я възприемаше, когато понякога с известно учудване я откриваше у другите. Смутен, той си помисли, че и нея сигурно я притеснява същият проблем, и се почувства страшно неловко от принудителната им близост в такова тясно пространство. Така че когато след около пет минути тя проговори, гласът ѝ го стъписа не по-малко от думите ѝ. Прозвуча така, сякаш досега тя бе мислила не дали да каже нещо и какво, а как точно да произнесе това, което казваше. И тя го изрече бавно и отмерено, сякаш се бе съсредоточавала върху това през всичките пет минути.

— Казахте, че сте юрист? Адвокат?

— Точно така.

Тя въздъхна тежко и добави:

— Тъкмо от адвокат имам нужда сега.

— Едва ли ще мога да ви помогна — каза той. — Индустриалното право надали ще ви бъде полезно.

— Е, не съвсем — отвърна тя малко разсеяно, потънала в собствените си мисли. — Не, не съвсем. — А после каза, отчаяно и безразсъдно, като че се хвърляше от голяма височина върху голите скали на неговото благоволение: — Днес получих писмо от моя адвокат. За децата. Съпругът ми е заявил, че ги иска. Половин час покъсно получих писмо и от него. Пише, че желае да ги постави под съдебна опека.

— Какво да ги направи? — попита той, почти не вярвайки на ушите си.

— Повереници под съдебна опека — повтори тя. И тъй като не продължи, той се почувства задължен да реагира по някакъв начин.

— Това е невъзможно — каза малко неловко. После по-уверено: — Не може да бъде сериозно, сигурно е някаква заплаха.

— Това си казвам и аз — отговори тя. — Но в края на краищата може да се окаже сериозно. Вие не познавате съпруга ми. Не знаете на

какво е способен.

Това очевидно беше самата истина и той не намери какво да каже. Отново настъпи тишина, после Роуз продължи:

— Писмата дойдоха по куриер. Коего ме кара да мисля, че работата е сериозна. И спешна. Но аз не направих нищо. Не знаех какво да направя.

— А може би — предположи той — става дума за някакъв каприз, моментно настроение?

— Възможно е — съгласи се тя. — Но вие нямате представа колко упорити са тези негови настроения. След като веднъж му хрумне нещо, не го изоставя и това ме плаши. Машинката се задвижва и вече няма спиране. Колелото се завърта и помита всичко...

— Много хора — поде той без особена вяра в думите си — обичат... да се изхвърлят. Залавят се с неща, които нямат намерение да завършват. Или заплашват с нещо, което въобще нямат желание да изпълнят. Често съм го установявал.

— Да — каза тя, — знам, че има такива хора. Но ние не сме от тях, винаги сме стигали до края, независимо какъв е той. Пък и законът като че ли те подтиква, трудно е да спреш, след като веднъж си започнал. Понякога се страхувам... — Гласът ѝ, който до този момент бе твърд, изведнъж стана по-плътен и влажен. — Понякога се боя, че вече сме стигнали твърде далече, за да можем въобще да се въздържаме от нещо... Що се отнася до него, заплахите му незабавно се осъществяват. Той не желае да разсъждава. Никога не проявява разум... — Тя заплака. — Страхувам се, че всичко това му харесва. Адвокатите. Писмата. Цялата публичност. Твърдо е решил да спечели... О, господи, помогнете ми, страшно съжалявам, че хленча така, простете ми, знаех, че няма да мога да издържа и ще ви разкажа всичко още от момента, в който ми предложихте да ме изпратите, дори всъщност доста преди това, защото от самото начало стана ясно, че ще ми предложите да ме откарате. И щом седнах в колата, усетих, че ще се разплача и ще плача през целия път. Такава съм си, винаги разказвам всичко и на всеки. Ужасен навик, наистина...

— Всичко е наред — заяви той. — Не ме притеснявате.

— Сигурно ви притеснявам — отговори тя, — но сте твърде любезен, за да го признаете, а пък аз, откровено казано, съм толкова измъчена, че не ме е грижа.

Тя се изсекна и вдигна очи към него, с лице, обляно от сълзи.

— Всъщност — поправи се Роуз, след като срещна, макар и за кратко неговия поглед, — не че не ме е грижа, а съм толкова измъчена, че не мога вече да спра... Наистина съжалявам, но трябваше да кажа на някого, трябваше да споделя с някого, а там, пред всички тези хора не можех да го направя.

— Нямам нищо против — повтори той глуповато, но този път тя се хвана за думите му и отвърна почти въодушевено, като че ли бе проявил някаква рядка щедрост.

— Наистина ли? Колко мило от ваша страна!

После отново настъпи тишина. Роуз продължаваше да риде и хлипанията ѝ, вместо да затихват, набираха сила. С известно закъснение той внезапно осъзна, макар и не напълно, цялата сериозност, с всичките мъки и радости на това, което предстоеше да изживее с нея. Разбрал бе, както си седеше там в колата, че трябва да се впусне в това преживяване, да позволи то да се случи... Тази съвсем неочаквана връзка. И каза:

— По-добре ми разкажете цялата история.

— Много ли ще ми се сърдите, ако го направя? Може да изчакаме малко и като пристигнем, ще ви покажа писмото, а вие ще ми кажете какво мислите за него.

— Разумно предложение — съгласи се той. — А сега, моля ви, спрете да плачете, защото започвам да се чувствам ужасно.

— Наистина ли? Извинете ме. Искате ли цигара? — Тя бръкна в чантата си и извади пакет „Удбайнс“, цигари, които при други обстоятелства би отказал, но сега си взе една. Тя гледаше как трепери ръката му, докато я палеше.

— От друга страна, бих могла да започна да ви разказвам още сега, защото и без това вече е невъзможно да си говорим за друго.

— Както искате.

— Само че не знам откъде да започна.

— От самото начало.

— Как може човек да си спомня началото? Имам чувството, че този ужас продължава вечно, като че ли цял живот съм се борила със съдебни кошмари. Първо непоносимата история, когато исках да се омъжа за него, после разводът и всички караници за ония пари, а сега и това... Не мога да издържам повече. Ще трябва да наема друг адвокат,

няма да мога да погледна досегашния в очите. Не бихте ли ми препоръчали някого? О, боже, съвсем измокрих тази кърпичка, нямате ли случайно книжни салфетки или нещо подобно?

— Отзад има цяла кутия — каза той и Роуз се пресегна да я вземе, а после започна да вади салфетка след салфетка, за да бърше лицето си, но сълзите не спираха.

— Никога не съм виждал подобно нещо — възхити й се той, — направо неотразимо.

— То е особена дарба — усмихна се през сълзи тя. — Умея да го правя и след това винаги се чувствам по-добре, но всичко става страшно мокро.

— Хайде — подкани я той, като подкара колата по мокрия и блестящ асфалт, след като бе изчакал на един светофар. — Разкажете ми кога се разведохте. Кой поиска развода и защо, какво реши съдът относно децата.

— Колко сте делови — отговори тя с благодарност. — Повторете всичко, моля ви.

— Кой поиска развода и защо?

— Аз се разведох с него. Поради жестокост.

— Той призна ли се за виновен?

— Не, разбира се. И стана страхотен скандал!

— Съжалявам, сигурно мислите, че би трябвало да съм в течение, но аз не се зачитам много в скандалните истории по вестниците.

— Така ли? Аз пък чета за всяко бракоразводно дело, което ми попадне. И за всеки процес за съдебна опека. Е, когато стигнат до вестниците, разбира се... Трябваше да се досетя и да го очаквам...

— Защо не се призна за виновен?

— Не зная. Защо хората не признават вината си? От чувство за отмъщение. От обида. Не знам, но беше прав в едно — винаги нещо ще те компрометира, колкото и невинен да си, а той много добре знаеше как да ме накара да страдам, аз не мога да го обвиня, че е искал да ме накара да страдам, нали?

— Това не знам. Все още не са ми известни много подробности.

Изведнъж тя се усмихна мило.

— Бедничкият, обзалагам се, че никак не ви се ще да се занимавате с това сега? Сигурна съм, че единственото ви желание в

момента е да сте си у дома в леглото.

— Не съвсем. Не отричам, че вие ме разстройвате, но сигурно не би ви допаднало, ако бях безразличен, нали?

— Да, така е. Но не бива да се разстройвате, в края на краищата случайно попаднах на вас, а не на някой друг.

Тук той замълча, питаше се дали наистина му е все едно че тя омаловажава ролята му на арбитър, като изтъква случайността, която можеше да ѝ позволи да се усъмни открито в неговото съчувствие, а след това — учтиво и свенливо, да му постави още по-големи изисквания, твърди и неумолими. Усетила сдържаността му, тя продължи:

— Разбира се, ще ми е приятно, ако проявите съчувствие, но исках просто да знаете — аз разбирам, че се чувствате длъжен да го сторите. Не бих искала да мислите, че имам навика да досаждам на хората със собствената си персона. Макар че май наистина досаждам, и то много. А също... — тук гласът ѝ секна, като че ли не беше в състояние да довърши изречението, но след малко продължи, вече с доста студен и леко приповдигнат тон — знам също, че съществуват различни гледни точки и във всеки процес винаги има две страни. Не сте длъжен да се съгласите с моята позиция. Ако не сте съгласен, трябва да ми го кажете.

— Скъпа госпожо — обърна се към нея той (неизвестно защо, по този начин) — не мислете, че ще проявя интерес към друго мнение, освен вашето. Това засега не ми е нужно. Но ако все пак решите да ми разкажете някои факти, бих могъл да ви предложа по-полезна форма на съчувствие, не мислите ли?

— Нещо като юридически съвет? Адвокатите ме ужасяват, знаете ли... като казахте, че сте адвокат, едва не припаднах, помислих си... не знам какво си помислих, но реших, че сигурно той ви е изпратил или че Ник и Даяна по някакъв начин са узнали за всичко и са ви поканили със същата цел, после разбрах, че това са глупости, всичко се случи едва днес и никой не би могъл да знае... а и онзи журналист, нямам вяра в журналистите.

— Скоро ще трябва да ми показвате пътя — напомни ѝ той, докато се взираше в непознатите улици. — Не познавам тази част на Лондон.

— Разбира се — никой не я познава — засмя се тя. — Това е едно от нещата, заради което всички са против мен. Мислят, че не съм добре, след като живея на такова място, но на мен ми харесва, наистина ми харесва. Завийте наляво.

— Откога живеете тук?

— Откак се омъжих. Вече единадесет години. Веднага дойдохме тук. И сега не бих могла да го напусна... Следващата — вдясно.

— Не ви ли потиска? — запита той, сам потиснат от редиците еднакви къщи, безкрайните завои на улиците, грозните портали с недодялани фронтони, мрачния дух на градско еднообразие, евтина ексцентричност и разруха.

— Да ме потиска? Не, в никакъв случай. Та то ми е близко.

— Това има ли значение?

— Разбира се. В началото години наред го ненавиждах, но повярвах в него и сега го обичам. — Тя поривисто махна с малката си ръка към бягащите улици. — Знаете ли, всичко това съм го пресъздавала вътре в себе си... Камък по камък и стъпка по стъпка. Прониквах в него, създавах го с вяра, с упование и тогава бавно, постепенно, то започна да съществува. И сега съществува. То е нещо като бог. Има нужда от моята вяра.

Не ѝ отвърна нищо. Заслушана в мълчанието му, тя пак тъй внезапно и доста свенливо, като човек, свикнал да търпи поражение, добави:

— Ако разбирате какво имам предвид...

— Не разбирам, но въпреки това е удивително да се чуе такова нещо.

— Нали не ви отегчавам? — попита тя малко неспокойно, но без да се безпокои истински. — Интересно ли ви е? Но дори и да не ви е интересно, трябва да ме изслушате. Моля ви.

— Да — отговори той.

— Следващата пресечка вляво. Номер осемнадесет.

Вътре къщата не изглеждаше така, както бе очаквал, пък и не можеше да изглежда, защото той нищо конкретно не бе очаквал, въображението му бе престанало да ражда образи около тази жена, която го бе обсипала с цяла поредица застрашителни удари и едновременно с това тъй щедро му поднасяше изненадващи дарове — своите думи и признания. Те не можеха да бъдат отхвърлени. Седеше в изтърганото кресло, обременен от тях, и държеше чаша чай с парче плодова торта пред себе си и копия от документите на нейните многобройни съдебни свади. Не можеше да се съсредоточи, защото всичко наоколо отвличаше вниманието му — самата Роуз, седнала в люлеещ се стол с една проскубана котка на коленете, стените с тапети на цветя, целият безпорядък от разхвърляни плюшени мечета и неизмити чаши, плетената грейка върху чайника, чудатите предмети по камината. Отначало не можеше да си обясни защо тази стая му изглеждаше толкова чужда и едновременно така позната с това — не приличаше по нищо на собствения му дом, нито на домовете на приятелите и колегите му, но в същото време той я разпозна, напомняше му за нещо — с малките размери, с ниския таван, претрупана с мебели — всичко това съществувахе някъде, дълбоко залегнало в паметта му. Той седеше, втренчил невиждащ поглед в имената на Кристофър Василиу и Роуз Брайънстън и в техните мъчителни усилия първо да се съберат, а после да се разделят, когато изведнъж си спомни — тази стая му напомняше за къщата на баба му. Грейката върху чайника, кълбетата прежда и плетките, тиктакация часовник, старите кресла, кръглия тенекиен поднос, всички тия предмети той не бе виждал от години и ето ги отново — поизносени, използвани, предмети, с които се живееше. Не би могъл да каже защо това сходство или по-скоро усещането за него му доставяше такава радост, тъй като никога, освен в най-ранното си детство, не бе особено привързан към къщата на баба си. Тя му се струваше тясна, потискаща, изпълнена с миризма на котки и прегоряло ядене, криеща заплахата на онези непоносими, груби, космати прегръдки. Навярно тъкмо поради липсата на подобна заплаха къщата на Роуз въздействаше успокоително, тя в никакъв случай не би сграбчила главата му, за да я притисне и да зарови носа му в жилетката си, а освен това по никакъв начин не го подтикваше да я ухажда, което в не по-малка степен би го отблъснало. Седнала в люлеещия се стол, тя изглеждаше някак

недосегаема, което поне за момента беше голямо облекчение за Саймън. Изглеждаше затворена в себе си, сякаш сама си бе напълно достатъчна — ръцете, главата, изискано кръстосаните нозе — всичко у нея бе въздържано и завършено, не се стремеше към нищо, нито зовеше някого. Беше нещастна, да, а в колата изглеждаше напълно объркана, нещо повече — отчаяно бе молила за помощ, оставила се изцяло на добрата му воля, което доста го обезпокои, но въпреки това в нея нямаше нищо смуцаващо или поне той не усещаше нищо потайно или подмолно в нейното поведение. Някои хора, просто, без да правят нищо, го поразяваха с потайността си и той се отдръпваше от тях уплашен, защото знаеше, че е неспособен да отговори на подобни тъмни повици и скрити мисли — но дали бе неспособен, или не искаше, това не знаеше и тази несигурност го угнетяваше повече от всичко. Жената до него, колкото и нахално да му се бе натрапила с проблемите си, му вдъхваше спокойствие и увереност. Сълзите, които го бяха разстроили в колата, бяха пресъхнали и сега тя се чувстваше, както и бе предрекла, много по-добре. Отчаянието, мъката, неудобните признания вече не я сковаваха, защото, след като ги изказа, тя някак си ги бе приела и сега можеше спокойно да си седи и леко да се полюшва напред-назад, докато той четеше или се правеше, че чете тия мъчителни свидетелства за личния ѝ живот. Нейното нещастие, както и съвсем обикновената ѝ външност, не съдържаха в себе си заплахата, нито оскърбление, нито агресивност. Той ѝ завиждаше за това: понякога си мислеше, че външността му сама по себе си е обида за околните, както и тяхната — за него.

После отново, за кой ли път, си каза колко безполезни са всички тия предположения: а може би се опитвам да си обясня облекчението си от откритието, че тя не очаква да бъде интимен с нея. За мъжа в днешно време е много трудно да разбере какво се очаква от него. Саймън не можеше да търпи жени, които се оплакват, че живеят в свят без правила, защото единственото правило, на което държаха, бе правилото, насърчаващо мъжа да направи първата крачка. Но обстоятелствата, при които се правеше тази крачка, се бяха изменили и човек трябваше добре да ги изучи, особено в неговия случай: в Лондон те бяха много по-различни от нравите, сред които бе възпитан. А да научи правилата, по които Ник, Даяна и други негови приятели ръководеха живота си, бе толкова трудно или толкова лесно за него,

колкото да изучи порядките в Лондон по времето на кралица Виктория или принц Едуард. Не му се случваше често да изпраща с колата си жена след някое гостуване, а когато пък се случеше, не му бе от особена полза да знае, че можеше да прегърне съответната неомъжена, разведена или временно самотна особа, защото тази самотна особа, по неведома смесица от причини, включително най-обикновена неохота и безразличие, можеше лесно да го отблъсне, и то по много болезнен начин. Не че беше опитвал, но достатъчно добре се познаваше, за да му е ясно, че сигурно в очите на жените изглежда точно толкова неспокоен, с двусмислени и неопределени намерения, както му изглеждаха и те. Често бе искал да опита, но никога не го беше направил, боеше се, че ще му хареса или пък няма да му хареса, ако кажат „да“, сигурен, че няма да го понесе, ако кажат „не“. Дори Даяна, стара приятелка и съпруга на още по-стар приятел, му действаше по този начин и той нито за момент не смееше да си помисли, че тя очаква или желае от него да направи крачка към интимност с нея. Усещаше я да таи някаква неудовлетвореност, а понякога толкова невероятен и страстен копнеж, че не можеше да се отпусне в нейно присъствие. Нито пък тя се чувстваше добре с него, защото и той беше същият — неудовлетворен и невъздържан. Потискаше тази своя неудовлетвореност по-сурово от много хора, но се боеше, че това го сковава още повече, защото мразеше неискреността. А някои хора плуваха като риби във вода и в такива отношения не можеха да поддържат други връзки, освен престорени, напрегнати и фалшиви. Той не беше способен да вирее в подобна атмосфера и беше принуден да живее в отрицание. Това не беше добре за него. Но не виждаше какво друго му остава. Нищо. И тъкмо по тази причина изпитваше необичайно задоволство, че се е нагърбил сега да окаже някаква помощ, като услужливо се опитваше да насочи ума си към проблемите на Роуз Василиу — проблеми, които му се струваха все по-жестоки, колкото повече навлизаше в тях. Беше чудно, че тя имаше сили да седи спокойна срещу него и кротко да гали мръсната си сива котка.

— Какво ще кажете? — попита, когато най-последно той вдигна поглед. — И въобще ясно ли ви е всичко това? Малко е късно, за да се възприемат подобни неща, нали?

— Да, малко е късно — съгласи се той, — и е много сложно. Трябва да помисля, за да мога да ви кажа нещо, което наистина ще ви

бъде от полза.

— Но все пак би трябвало да предприема нещо в отговор на писмото, което получих днес, нали?

— Трябвало е веднага да го предадете на вашите адвокати. Утре сутринта непременно им го пратете.

Тя въздъхна.

— Да, не смея вече да ги погледна в очите. Но се боя, че ще ми се наложи.

— Смятам, че са защитавали вашите интереси много добре. Фирмата им се ползва с авторитет.

— Познавате ли ги?

— Познавам бегло Джеръми Олфърд. Разбирате ли се с него?

— Да, поне така ми се струва. — Махна неопределено с ръка и нервно заопъва един плъзгащ се кичур коса.

— Потръпвам при мисълта, че трябва да ги безпокоя отново. Те бяха толкова отзивчиви и мили, че ми изглежда ужасно да започна пак да им се оплаквам.

— Но това е нелепо, не бива да гледате така на нещата. Нали затова са там, това е техният поминък, техният хляб, цялото им съществуване! Това за тях е пари, а не тегоба. — Той я погледна с надеждата, че я е убедил, и възползвайки се от малкия аванс, добави: — Всъщност не знам как да ви го кажа, но подобни неща представляват интерес за адвокатите. Те истински се радват на такъв род дела. Не е много мило от тяхна страна, но затова пък е много полезно.

— Да — оживи се Роуз, той беше прав. — Наистина ми направи впечатление, че на някои от тях им е приятно. Адвокатът сподели, че моето бракоразводно дело е страшно любопитно, и това донякъде ме освободи от чувството, че дотягам. Поне за някого имаше полза. Както редките болести за лекарите, нали?

— Сигурно ще се зарадват, ако им се обадите пак. По своя садистичен начин. — Тя се развесели и усмивката ѝ го насърчи. — За тях това ще бъде нещо като нова серия от особено интригуващ филм.

— Да, вероятно наистина имат основание да гледат по този начин. Това донякъде е утешително. Но се надявам — тя се поколеба, обзета от някакво опасение, — че пресата няма да погледне така. Не е

нужно това да стига до тях, нали? А кой знае защо, те непрекъснато се интересуват от всичко, което става с мен!

— Не виждам защо — каза той, като погледна книгата, сякаш за да се убеди, че няма никаква причина. — Това, което сте извършили, наистина е доста странно. Но не си представям как ще се доберат до всички факти. Едва ли ще им се отдаде. Освен ако съпругът ви... но той не би им разказал, нали?

— Започнали сте да го опознавате — в гласа ѝ се долови нотка на отчаяние, при което котката скочи от коленете ѝ. — Да, не мисля, че би им разказал. Някога би го направил, но не и сега, станал е твърде почтен господин. А и доста по-умен. Винаги е съумявал да избере най-подходящия начин за действие... Да бяхте видели колко бързо схвана как да се държи в свидетелската ложа. Ако сега пресата научи от него, той няма да се издаде, че е бил източник на информацията.

— В такъв случай не мисля, че има голяма опасност.

— А смятате ли — тя облегна глава назад и затвори очи, — че има вероятност, някаква малка вероятност да получи децата? Няма, нали? Може ли да има?

— Според мен това е невъзможно — отговори Саймън незабавно, като съвсем умишлено не се замисли над отговора. А после, след кратка пауза, в която търсеше какво още да каже, добави: — А вие мислите ли, че наистина ги иска?

Тя поклати няколко пъти глава все така облегната, без да отваря очи.

— Не знам... Направо не знам. Целия ден се питам... Не знам.

След като вече засегнаха този въпрос, той трябваше да го изясни, макар че предпочиташе да го изостави и да продължи да я окуражава.

— Подозирали ли сте някога, че ще се случи подобно нещо? Как се отнасяше той към децата след развода? Доколкото разбирам — отново погледна книгата на коленете си, — можел е да ги вижда достатъчно редовно?

— Да, идваше и ги извеждаше. Всяка втора неделя. И понякога ги водеше на почивка със себе си. В действителност това не му беше позволено, но как можех да откажа. И май не направих много добре. Твърде разточителен беше с тях. А тъй като не разполагах с много пари и не бих желала те да живеят разточително, се създаваха... трудности.

— И вие се противопоставихте?

— Не се противопоставих. Аз не се противопоставям. Как бих могла? Просто продължих да правя това, което съм правила винаги. И не очаквам от никого да постъпва като мен. Не очаквам. Но понякога... става невъзможно да продължиш да вършиш това, което се чувстваш задължен да вършиш. Ако други хора решат да ти попречат... — Тя замълча и въздъхна. — Миналата неделя той ги взе. Не бях вкъщи. Оставих ги при съседката. После ѝ ги довел обратно. Така беше.

— Както виждам — каза той, след като този път наистина прегледа връзката писма, — вие сте се отказали от възможността за издръжка, въпреки съвета на вашия адвокат?

На това, за негово голямо облекчение, тя се усмихна весело.

— Да, така е. Отказах се. Щеше да е глупаво — аз да получавам издръжка от него! Не разбирах защо трябва да настоявам, в нашия случай това изглеждаше много смешно, а те все повтаряха, че е нормално, че ще опрости нещата, че ако не искам тези пари, мога да не ги вземам, да ги връщам обратно или нещо подобно. Достатъчно пари бях връщала вече. — Тя се засмя. — Знаете ли, аз съм се отказала от толкова много пари в живота си, отколкото никой мой връстник може би не се е отказвал... И това е голям проблем, наистина, макар и необичаен за повечето хора. Затова и рядко някой ме разбира. Като си мислех само за ужасното време, когато се избавях от всичките онези хиляди и каква беда се оказа това, аз наистина не можех да поискам от Кристофър десет лири на седмица или колкото и да е... Все още не съм успяла да се освободя от всичко. След няколко години, когато стана на тридесет и пет, трябва да получа още една голяма сума и никой не може да попречи, а имам и стотици квадратни километри борова гора в Норфък. Трябва да отида някой ден да я видя. Не че ми носи нещо, баща ми я купи тъкмо за да не мога нищо да направя с нея, ала тя е там, расте си и един ден някой ще трябва да се погрижи за нея.

— Тогава мога ли попитам от какво живеете?

— Да, можете да попитате — каза тя все още през смях, — защо да не можете да попитате, а аз ще ви отговоря, че имаше време, когато щеше да ми е страшно неудобно да ви кажа, и дори си мислех, че въобще да живея на този свят, е позор за мен! Но оттогава насам съм се променила малко и вече не съм толкова луда. Истината е, че когато преди осем години се отказах от онези пари, аз си запазих една сума. Мислех си, че е достатъчна, защото идеята ми беше да разполагам

точно с толкова, колкото ми е нужно, и нищо в излишък. Абсурдно положение — трябваше да ме видите как седя и изчислявам колко е средният доход на човек в страната, какво е равнището на социалните помощи и тем подобни — смешно, нали, при това трябваше да смятам всичко сама, защото никой счетоводител не би ми помогнал, счетоводителите не могат да приемат някой да раздава парите си ей така, те просто не биха участвали в такова абсурдно начинание. И така, направих някакви странни изчисления, според които излезе, че ми трябват по петнадесет лири на седмица, като в действителност си оставих малко повече от осемнадесет. Но дори това не беше достатъчно, както чудесно можете да си представите или както аз сега знам. Оказах се толкова слаба в тези сметки, колкото и във всичките си капиталовложения, така че след като Кристофър ни напусна, бях принудена да приемам всякаква случайна работа. Готвех обеда в училището, наглеждах кварталната пералня и разни такива неща — всичките страшно ниско платени — веднъж си помислих, че трябва да направя нещо по-амбициозно, и изработих за журналистите „Акт за расова хармония“, само че излезе толкова нескопосана и всички така ме нападнаха, че се отказах. Но видите ли, човек прекрасно може да живее и с осемнадесет лири на седмица, особено ако има богати приятели като мен. Толкова много хора ме канят на разни обеда и вечери, та понякога си мисля, че бих могла да живея и без пари. А се чувствам длъжна да ходя на тези събирания, защото все има някакъв важен повод и няма как да откажа. Много от моите приятели са толкова интелигентни, като Ник и Даяна например че не искат нищо от мен, а същевременно ми помагат да се справя със света... тъй че живея добре, макар някои да не мислят така.

Саймън положи всички усилия да проумее казаното от нея, но се убеди, че ще трябва да изучи бавно и спокойно миналото ѝ, ако въобще иска да разбере нещо. Колкото до забележката ѝ за интелигентността на Ник и Даяна, наистина не може да си я обясни, освен ако не беше просто скрит комплимент за неговото любезно внимание. Каква ли беше целта ѝ?

Дали пък тя не преценяваше Ник и Даяна от коренно различна гледна точка? Може би той не ги бе оценил достатъчно. Но какво право имаше тя точно сега, ни в клин, ни в ръкав да му подмята за повисшите си познанства и тесни приятелски връзки? Още веднъж усети

как у него се надига вълна на подозрение, неприязън и гняв. Ако Ник и Даяна наистина толкова добре я разбираха, защо не бе останала да поговори с тях насаме, вместо насила да го вкарва в ролята на довереник и със съмнителните си дежурни признания да го подтиква към искрено съчувствие?

Трябваше да си страшно коравосърдечен, за да не се поддадеш, и тя добре го съзнаваше, но той беше точно такъв — коравосърдечен. Коравосърдечен, но и слаб едновременно. И тя веднага го бе забелязала. Покашля се, пъхна книгата обратно в измачканата папка и като поде последната ѝ реплика, каза отчуждено и хладно:

— Да, както виждам, справяте се доста добре, но все пак мисля, че утре сутринта трябва веднага да се свържете с вашия адвокат. Това е най-добрият съвет, който мога да ви дам.

Тя не вдигна очи, гледаше ръцете си, скръстени в скута.

— Да — отвърна приглушено. — Сигурно сте прав. Много мило от ваша страна, че взехте всичко така присърце.

И вдигна поглед към него — очите им се срещнаха. Разбра, че промененият му тон я бе засегнал дълбоко, и тутакси му стана мъчно за нея.

— Много съжалявам — продължи тя. — Не биваше да ви задържам до толкова късно. Но не мога да ви опиша колко съм ви признателна, че ме изслушахте. Имах нужда да говоря за всичко това и вие бяхте тъй любезен да ми отделите време. Но човек не бива да затормозява другите с проблемите си, много е егоистично.

— Нищо подобно — напразно се опита да придаде топлина на гласа си. — Радвам се, че споделихте с мен. Съжалявам само, че не мога да помогна с нещо повече.

— Бяхте много отзивчив — каза тя отчаяно. Явно се бе дръпнала от него, беше го изоставила и сам си бе виновен, задето го отстраниха от тази топла стая, от това интимно, разхвърляно, избавително светло убежище. Тя нямаше друг избор — сам си го изпроси. Даде си ясна сметка за всичко. Ето това беше неговото проклетие — тази предубеденост, която понякога опасно натежаваше, а той бе неспособен, безпомощен да я уравни. Осъзнаваше, че беше несправедлив към нея, че тя нито го насили, нито го хвана в капан, а напротив — искрено му се довери, а той бе отхвърлил доверието и незаслужено я бе оскърбил. Опита да се бори, беше късно, но се опита

да върне нещата назад. Заговори отново, за да поправи грешката си по единствения възможен начин — като възстанови сухата справедливост.

— Навярно бих могъл да направя и повече. Ако ми дойде нещо наум, непременно ще се обадя. Или вие ми позвънете, ако имате нужда от мен. Но всеки случай надявам се, че ще ме държите в течение.

Невероятна щедрост и благородство бяха нужни, за да се отвърне на подобно студено предложение, и той не очакваше друго от нея, освен формално да се измъкне. След като веднъж бе уловила безпогрешно предателското му отдръпване, сега едва ли беше в състояние да схване, че той вече съжалява за стореното. Но за негово изумление, тя го погледна отново, усмихна се изключително мило и каза сърдечно и топло:

— Вие сте чудесен, толкова сте любезен, а аз се държах ужасно, домъкнах ви тук и ви предложих само чаша чай. Отвратителна съм, мисля само за себе си, а толкова се опитвам да не бъда такава.

— Предложихте ми също парче много вкусна торта — отвърна той сдържано, но с надежда в гласа.

— Хареса ли ви? Искате ли още едно парче? Сама съм я правила. Обичам да правя торти. Чудесно е, че децата вече ги ядат, малките деца не ядат торти, каквото и да казват хората, само големите ги обичат. На колко години са вашите деца? Вземете си още едно парче.

— Няма да мога — отвърна той. — Трябва да вървя.

— Да, наистина — каза тя. — Далеч ли живеете? Чудя се как се осмелявам да ви питам, след като може да се окаже, че живеете в Дълич или някое подобно място.

— Не е толкова страшно — рече той. — В Хампстед съм. Всъщност доста е близо.

— Да, не е толкова страшно, можеше да бъде много по-лошо. Това донякъде ме успокоява.

Той се изправи, като все още държеше папката, и повдигайки я леко, каза:

— Навярно мога да задържа това за ден-два? Ще прегледам всички документи и току-виж, ми хрумнало нещо. Имате ли нещо против?

— Не, разбира се, нямам нищо против. Много мило от ваша страна. — Тя също стана и добави малко нервно: — Знаете ли, можете

да преспите тук, ако желаете. Ако не ви се шофира сега. Аз мога да взема едно от децата при мен, въобще няма да ме затрудните.

— Много сте любезна — каза той, като наистина го мислеше и думите му прозвучаха искрено. — Но няма да мога. Трябва да съм на работа рано сутринта и ще ми се наложи да стана още по-рано, за да се прибера у дома и да си взема нещата. Няма смисъл.

— Да, прав сте. Горкичкият. Е, добре, няма значение. Ще ми простите, нали?

— Няма нищо за прощаване — отговори той, готов да си върви. — Боя се, че и аз, като някои дотегливи адвокати, намирам подобни истории за много любопитни. Пък и цялото дело е доста необичайно.

— Да, май че наистина е така — намръщи се леко тя. — Странно е, след като цял живот съм се стремела да бъда нормална. Но може би един не съвсем нормален човек, който се стреми да бъде нормален, рано или късно стига до парадоксални ситуации, как мислите?

— Още нямам достатъчно впечатления, за да имам мнение дали сте нормална или не...

— Съдията, който ни разведе — продължи Роуз, — каза, че съм прекалено ексцентрична. Стори ми се неучтиво от негова страна. Вие ще го прочетете, всичко е там, има препис от протокола...

— Ще го прочета — каза той — с голям интерес.

Ръкуваха се и той тръгна към своя празен дом. Караше и си мислеше за топлото детско легло, в което можеше да спи. Втори път такава възможност нямаше да му се отдаде.

Мислеше си също, че хората като него, естествено и неизбежно простили се с изначалната среда, в която бяха расли, сред прекалената физическа близост — малки къщи, тесни канапета, претъпкани спални, груби и безцеремонни целувки (като тези на баба му), които бяха желали да се откъснат от този свят и да навлязат в разредения въздух на едно недосегаемо съществуване, в по-обширни стаи и пусто пространство, рано или късно щяха да поискат да си върнат отново човешкото докосване, да намират желаната, а не случайната топлина, да усещат близост и взаимност. Но това никога вече нямаше да бъде възможно, светът на докосванията беше безвъзвратно загубен, и те, бегълците, прекалено чувствителни към шума и блъсканицата на онзи свят, от който си бяха пробили път навън, към огромните чисти килими в полупразните си гостни, щяха да се вглеждат един в друг през

празните пространства — изолирани, самотни, неспособни да се приближат един към друг и да се докоснат, да споделят топлината на телата си, изгубили това предимство завинаги. Сети се за майка си в пансиона с огромните стаи и високи тавани във викториански стил на Южното крайбрежие, където тя живееше своя крайбрежен живот и дишаше онзи пречистен, безсърдечен въздух. Съжаляваше я, защото и тя бе отлетяла като него (сама го бе подтиквала към това), а сега — къде беше той, къде беше тя и какво бяха изгубили, спечелвайки толкова много?

Мислеше си също за Роуз Василиу. Роуз Върчу Брайънстън, така бе записано в множеството документи. Той се чудеше откъде бе дошло името Върчу.^[1] При случай щеше да я попита. Сигурен бе, че ще я види отново. Защо бе задържал папката ѝ, ако не като претекст за подобна възможност? Тези книжа го безпокояха. Тя не биваше да му позволява да ги вземе, а от негова страна беше недискретно и непрофесионално, че ги взе — имаше такова чувство, но не можеше да каже защо.

Когато стигна у дома си, заключи ги в едно чекмедже и цял ден се преструва, че не са там.

[1] Virtue (англ.) — добродетел. — Б.пр. ↑

След като изпрати Саймън Камиш и лежа будна в леглото, Роуз Василиу най-сетне стана, отиде при децата и взе едното при себе си. Беше средното от трите, което се будеше нощем. Притисна се към него, едновременно, за да се успокои и да го защити. Беше уплашена до смърт от три неща и не знаеше кое от тях я тревожи най-много. Първите две бяха наистина сериозни, а третото не чак толкова, но фактът, че се бе случило последно, го поставяше на първо място в ума ѝ, независимо от това, колко е важно. Тя ужасно се безпокоеше за човека на име Саймън Камиш, заради ужасния начин, по който му бе натрапила собствените си проблеми, и безумната си глупост да го остави да си тръгне с нейните документи, когато виждаше добре, че той ѝ предложи да ги вземе само защото се страхуваше да не би иначе тя да си помисли, че не го интересуват (което вероятно беше истина). Ако проявяваше интерес, това също щеше да бъде ужасно, защото щеше да разбере цялата грозота на отношенията между нея и Кристофър и всички причини, поради които тя наистина можеше да загуби децата. А ако не се интересуваше, беше още по-лошо. Така или иначе, невероятно глупаво беше да разказва тези неща на един непознат (колкото и близък да бе с Ник и Даяна и те често да бяха говорили колко сериозен и надежден човек е той, дори прекалено надежден по думите на Даяна). Каквото и да си мислеха за него Ник и Даяна, а тя знаеше, че си мислят само хубави неща, това с нищо не променяше факта, че за нея той си оставаше съвършено непознат човек, който безмилостно бе изнуден да я закара вкъщи, да изслуша всичките ѝ затруднения и да изчете невероятно отегчителните, объркващи и неразбираеми документи около нейния развод. Не можеше да има никакво оправдание, не биваше да го прави! Никак не беше възпитано от нейна страна и много наивно — да повярва, че той ще схване позицията ѝ и ще застане на нейна страна. Досега трябваше да е разбрала, че повечето хора трудно проумяват възгледите ѝ. Много по-лесно им беше да разберат гледната точка на съпруга ѝ, ако се позамислят. Но тя самата не се замисляше достатъчно и действаше безразсъдно, водена единствено от поривите си. Тази мисъл ѝ напомни за нейната втора, по-сериозна тревога — пълната и безнадеждна непоправимост на характера ѝ. Тя беше толкова слаба, тъй неимоверно слаба, лековерна и повърхностна, че се разпиляваше на всяка крачка, пред всеки непознат, който не беше достатъчно твърд, за да я отмине

— тя просто не беше в състояние, а и никога не бе могла, да се държи разумно и обмислено. Само събитията от днешния ден бяха достатъчни, за да докажат това: първо, постъпи изключително глупаво, като прие бебето на съседите — когато мисис Фланагън я помоли да го погледа, тя трябваше направо да каже: „Не, съжалявам, не мога. Трябва да изляза с Мария, за да ѝ купя обувки“, но вместо това, както обикновено отговори: „Да, добре“, в резултат на което трябваше да влачи мрънкащата Мария, понесла в другата ръка ревящото бебе на Фланагън, и разбира се, излезе от магазина, без да купи нищо, а обувките на Мария бяха пробити на пръстите. В момента, в който се прибра, позвъни Дики Уайт, един познат журналист, за да я попита дали ще участва в дискусиата за въстанието в Урумби, тя каза не, но той настоя. „О, скъпа, много разчитах на теб, последния път, когато те помолих, пак не можеше“ и тя се съгласи, а след като затвори телефона, си спомни, че всъщност последния път, когато Дики се обади, се бе съгласила, защото той бе приложил същата тактика, разбрал, че работи безотказно. После, тъкмо докато приготвяше обяда, пристигна писмото, тя го пхна зад едно растение на камината, като се помъчи да го изключи от съзнанието си и часове след това се опитваше да се преструва, че нито го е получила, нито го е прочела, но то беше там. И докато децата увлечено гледаха „Хъкълбери хрътката“, тя крадешком го извади, отново го прочете, изведнъж ѝ се видя много сериозно и осъзна (както бе казал и Саймън Камиш), че трябва незабавно да се свърже с адвокатите си, но не посмя, а вместо това се обади на Емили и ѝ разказа всичко. Емили се отзова много мило, остроумно, съчувствено и практически безполезно, както винаги — дори още по-безполезно от друг път, защото, докато разговаряха с нея, работният ден на адвокатите вече бе изтекъл, макар че тя се съмняваше дали щеше да им позвъни, дори да не бе разговаряла с Емили или, ако бе разговаряла по-кратко — и всичко това, защото не можеше да си представи как въобще ще говори с тях. Тогава събра всички сили, отново прочете писмото на Досън, Мийд и Удбрук и този път откри нещо, което не бе забелязала преди, а именно че техният клиент (или съпругът ѝ), им бе дал „указания“, че желае да бъде преразгледан въпросът за родителските права. Заплахата, че ще постави децата под съдебна опека, се съдържаеше само в писмото на Кристофър, а той невинаги отговаряше за думите си. Така че може би имаше още малко

време да си помисли. Запита се дали на Досън, Мийд и Удбрук им бе доставило удоволствие да напишат това писмо. Помисли си, изхождайки от онова, което ѝ каза Саймън Камиш, че сигурно са посъветвали съпруга ѝ да се откаже от намеренията си, но може би адвокатите са длъжни да правят каквото им се казва и използваха думата „указания“, за да избегнат отговорност. Те никога не казваха „ние бихме желали“, нито „чувстваме се задължени“, а „бяха ни дадени указания“. Спомни си адвокатите на баща си, които никак не искаха да постъпят с нея така, както ги караше баща ѝ: по-младият мистър Сайкърс, от компанията „Сайкърс и син“, се трогна почти до сълзи от нейната съдба. Тя се изправи гордо пред него, след като бе получила онези отвратителни, позорни и дискредитиращи осигуровки! Дватама с Кристофър сигурно са били прекрасни, иначе адвокатът нямаше да ѝ съчувства толкова, така често да духа носата си и да я съветва да бъде смела и разумна, в което, по думите му, бил уверен. Горкичкият мистър Сайкърс, дано не се е измъчвал много над нейната съдба, трябва да го посети някой ден, за да му покаже колко е добре и как чудесно, въпреки всичко, се справя с живота.

После, като прочете писмото още веднъж и откри, че не е толкова страшно, колкото ѝ се бе сторило първоначално, че никой не може току-така да ѝ отнеме децата, дори съдебният пристав, който знае защо, я завладя непреодолима тъга: едва намери сили да изкъпе малкото дете и да прати по-големите в леглата, това ѝ се видя много по-голямо мъчение от всеки друг път, защото към обикновеното раздразнение се прибави паническият страх, че може да изгуби това раздразнение, беше нервна, държеше се неадекватно и го съзнаваше, но лошото бе, че това веднага се предаваше на децата и те също започнаха да нервничат и както винаги става с децата, процесът от само себе си набра скорост и се разрасна така, че когато Ейлийн на мисис Шарки пристигна, за да остане при тях, те всички категорично отказаха да си легнат. Ейлийн на мисис Шарки не беше в състояние да се оправи с тях, защото вече бе в напреднала бременност, при това изоставена и злочеста, което я правеше страшно словоохотлива, тъй че Роуз се забави много и излезе отчайващо късно. Когато се озова навън, трябваше да се сблъска с още един типичен за нея проблем: виждаше, че закъснява за Ник и Даяна (което толкова я безпокоеше, че не знаеше дали въобще да тръгва) и по присъщия за нея повърхностен начин си

помисли, че сигурно ще трябва да вземе такси, но вече на улицата разбра, че за такова нещо и дума не може да става, защото в този район и след сто години не би могла да спре такси (би трябвало да си дава сметка за това, след като живее тук от единадесет години), а нямаше сили да отиде пеш до най-близкото място, където можеше да вземе такси. Това би й отнело не по-малко от четвърт час и пак не беше сигурно. Автобусът, от друга страна, нямаше да я закара за по-малко от четиридесет минути, което вече значеше неприлично закъснение, а тя мразеше да притеснява хората. И така, стоеше на ъгъла на тротоара и се колебаеше. Не можеше да реши накъде да поеме — към автобуса и сигурното закъснение, или към таксито и дългия преход пеша, което значеше да стигне бързо, а може би и още повече да закъснее.

И както си стоеше, разкъсвана от нерешителност, не издържа и заплака, а после тръгна и все пак взе автобуса, защото не можеше да си позволи да плати и на Ейлийн, и на таксито, независимо че бе обещала на Дики да говори за въстанието в Урумби, за което щеше да получи най-малко осем гвинеи: кървави пари, ако можеше така да ги нарече. В автобуса продължи да плаче, защото знаеше, че закъснява много и Даяна ще се притесни и ще се чуди какво да прави с вечерята, а толкова мразеше да причинява неудобство на хората. Плачеше също заради своя характер, заради това, че е такава нерешителна, копнееща да услужи, а всъщност неизменно създаваше неприятности на всички. Например Ейлийн, която бе помолила да гледа децата, защото имаше нужда от пари, но вече й беше трудно да го прави, пък и преди винаги е била безпомощна с децата — веднъж намаза задничето на Мария със загоряващ мехлем, вместо с вазелин и резултатите бяха плачевни. Сега пък бременността й бе толкова напреднала, че ако Мария паднеше от леглото, което често й се случваше, на Ейлийн щеше да й струва доста усилия да я вдигне.

За щастие Мария не беше паднала. Единственото хубаво нещо през целия ден, мислеше си Роуз, докато лежеше в кревата, прегърнала топлото, меко телце на Маркърс, което ритмично и леко се повдигаше. Опитваше се да не мисли за третата си сериозна тревога: че може да загуби децата. Не вярваше, че е възможно, но се страхуваше да не се отворят стари рани и да не бъдат нанесени нови... Животът й най-сетне се бе уредил, във всяко едно отношение, защо не я оставеха на мира? Не пречеше никому, беше доволна и през повечето време —

дори щастлива. Децата също изглеждаха щастливи. Животът ѝ най-сетне стана, както тя отдавна желаше, съвсем безвреден. Бе се успокоила след всичките процеси и мъки и постепенно бе станала такава, каквато някога мечтаеше да бъде — улегнала и уравновесена. Колкото до характера ѝ, който понякога, както тази вечер, я натъжаваше, бе се примирила с него и можеше да приема лутанията му спокойно, дори с някаква майчинска радост да се забавлява, когато изпадаше в паника при избора на такси или автобус. Тя беше това, което е, и се бе научила да живее със себе си, научила се бе да казва „да“ на Дики Уайт, да забелязва впоследствие, че е била изнудена, и без да негодува, да свърши работата. Нямаше защо да я безпокоят повече. Тя вече не заплашваше никого, беше кротък човек и най-после можеше да я оставят на мира. Мислеше си, че ако сега започнат да я измъчват, едва ли би закрепяла както някога — за радост и наслаждение на другите. По-вероятно бе тихо да заплаче, докато спрат мъките ѝ, макар че кой знае? Човек не можеше да бъде изцяло сигурен в себе си.

Остана будна, очите ѝ разглеждаха стаята. Беше тъмно, но всички предмети добре се очертаваха, защото пред къщата на мисис Фланагън имаше улична лампа и светлината ѝ проникваше през тънките, евтини пердета. Десенът им ѝ допаднаше много и не можеше да повярва, че някога не бе го харесвала. Завариха ги още като се нанесоха в къщата. Отначало не можеше да си обясни защо е било нужно да се купуват пердета от толкова несполучлив плат. Светлината спокойно минаваше през тях и тя не можеше да спи по цели нощи. Постепенно започна да се досеща, че това е въпрос на разходи. Просто тънките материи бяха по-евтини от плътните. Тази мисъл я осени като бавно откритие и светлината, която се процеждаше през пердетата, стана негово постоянно въплъщение. Сега я удовлетворяваше и успокояваше. Цялата стая я успокояваше — гардеробът, останал също от предишните собственици, които не бяха успели да го изкарат през вратата, скърцащото легло, което сега беше само нейно и в което имаше място за всички деца, щом им се доцеше да дойдат, картините по стените, килимчето, което сама бе изработила, тъмозелените стени, които сама беше боядисала преди четири години и трябваше пак да го направи, когато събере сили. Тя обичаше тази стая — чувстваше се спокойно и сигурно в нея, както винаги бе искала. Не можеше да

повярва, че някога бе дошла тук уплашена, ужасена от живота, който бе започнала, неподготвена да се справи с него, стресната от сякаш преднамерената му злокобност. Онези далечни дни бяха за нея мярка какъв дълъг път бе изминала оттогава и колко непоколебимо, въпреки всичко, бе вървяла към днешната си сигурност. Защото, ако човек си представя, макар мъгливо и романтично, края на едно пътуване, в последна сметка ще го достигне, независимо от многобройните заблуди, завои и раздели с надеждата. Ала с надеждата никога не можеш да се простиш истински, дори в най-черните си дни. Докато мислеше за това с известно утешение, Роуз заспа.

Ако преди единадесет години някой я бе попитал каква е тя всъщност, макар че кой ли би посмял, нямаше да може да се опише така, че сама да си повярва. Беше изгубила представа за самата себе си и в същата тази стая, легнала на същото това легло, настръхваше при мисълта за възможната загуба и се страхуваше толкова, колкото дори не смееше да си признае. В онези дни я плашеше всичко, което виждаше около себе си: дългите мрачни улици, грубоватите, подозрителни лица на жените в магазините, заводът за газ, тъкачната фабрика наблизо, опърпаните деца на улицата, самата къща, която трябваше да възприема като свой дом. Мразеше тази къща, самият ѝ вид я отвращаваше, мразеше ниските, тесни стаи с неравни тавани, грубо издяланите, зле премерени и лошо стъкмени врати. Вонеше на бълхи — наситена тъмночервена миризма на кръв и стърготини, а матракът на леглото, в което се строполяваше в пълно униение, я облъхваше със спомена за падението и поражението на не едно поколение. В стаите се сипеше прах от всяка лошо скърпена пукнатина. Десетилетия нехайство бяха оставили в наследство куп нередности и дупки из цялата къща — години ѝ бяха нужни, за да разбере, че не от нехайство бяха кърпиени шнуровете за отваряне на прозорците, не от нехайство бяха запълнени с маджун всички пукнатини в стените, нито пък от нехайство бе залепена гланцова хартия върху най-големите дупки и пролуки, а напротив, всичко това е било сторено от ревностна, непримирима, сиромашка загриженост, онази безпарична загриженост, която не може никога напълно да поправи или да престои, а само да закърпи, да покрие, да забави това, което вече е започнало. Къщата не говореше за отчаяние, а за неуморими, близо стогодишни усилия. Тук — малко цимент, там — нов кабел, нова топка на вратата (макар грозна и бакелитова, която не може да замести оригиналната от месинг), всички тези неща свидетелстваха за борба, а не за поражение. Но как можеше да знае всичко това, след като бе израсла в съвсем различни условия? Тя нямаше очи за всички тези неща и не можеше да прозре заобикалящата я действителност. Лежеше на леглото, чувстваше се зле поради първата си бременност и си мислеше, че не може да направи нищо, съвсем нищо. Просто не беше способна да предприеме каквото и да е. Нямаше никакви пари, освен петте лири, които Кристофър ѝ оставяше седмично, за да поддържа домакинството, нямаше и най-бегла

представа как би могла да спечели още малко пари. Беше полуобразована и не притежаваше никакви умения. А без пари не можеш нищо да направиш — можеш само да седиш като бездомник в парка или в библиотеката, но в библиотеката не беше уютно. В този район не уважаваха особено библиотеките, а в парка беше много студено. В къщата също беше студено, тя се боеше да не хвъркне сметката за тока, затова не включваше електрическата камина и всяка сутрин, когато Кристофър излезеше, се пъхваше обратно в леглото, увиваше се с одеялото и се чудеше дали ще ѝ стигнат силите да оцелее. Ожениха се през ноември, на нейния двадесет и първи рожден ден, както се бе заканвала да направи, но после заради студа си мислеше, че може би щеше да бъде по-добре, ако бяха изчакали до пролетта. През пролетта нещата сигурно щяха да станат по-поносими.

По-късно, по обед излизаше до магазините, с риск да се сблъска с враждебността на околния свят, и си купуваше нещо за ядене. Тези разходки я отрезвяваха и ѝ показваха донякъде какво представлява и как живее, защото, когато си купуваше кутия фасул или пакет яйца, често виждаше някоя старица да си купува едно яйце. Бакалинът спокойно сваляше пакет с шест яйца, изваждаше едно и го пъхаше в хартиена кесийка.

По време на едно от тези излизания, подтикната от вида на човешкото нещастие, тя усети прилив на духовни сили в себе си и купи малка торбичка циментова смес от магазина „Направи си сам“ на ъгъла, отиде си вкъщи, забърка част от него в една чаша за чай и започна сама да запълва някои пукнатини. Все пак беше някакъв вид дейност, която я успокои. Запълнените дупки не изглеждаха особено красиво, но като наблюдаваше резултата от труда си, почувства, че ако не друго, поне би могла да се научи.

Бълхи, дупки, студ, по едно яйце... Иззад тези застрашителни реалности, смътно почна да се очертава градежът на нейната надежда: един обитаван дом, упование в бъдещето — не веднага, не гладко, тя току потръпваше, плашеше се, отдръпваше се, но започваше пак, упорито, с вяра, и тухличка по тухличка построи съкровения свят на своето второ детство в образа на тази скърпена, полугрохнала къща. Напредваше бавно, много бавно, но постепенно идеалът и действителността се сливаха и след около пет години дойде време, когато тя седеше там и ги усещаше като едно: в даден момент

побесняваше от шума на съседското радио и оръфания край на килима или от котките, които бяха разкъсали и разплели тапицерията на креслата, но в следващия миг се умиротворяваше, обзета от такова осезаемо и властно спокойствие, че бе склонна да приеме невъзмутимо всички тези така близки на сърцето ѝ неща. Духовният ѝ съюз с реалността, която я заобикаляше, я бе озарил и преобразил. Но нейните приятели, поне онези, които от вярност, обич, любопитство или корист продължаваха да изминават това дълго разстояние и да я посещават, не преставаха да си мислят, че е луда. До тях едва ли достигаше лъч от нейното съкровено видение. Посещаваха я всичките, с изключение на един, клатеха глави, отиваха си вкъщи и казваха, че Роуз е луда.

Трудно би могло да се повярва, че Роуз не е луда, ако се съди по това, което бе вършила, мислеше си Саймън Камиш, седнал в луксозната си пуста къща на следващата вечер, докато прелистваше документите, които тя тъй доверчиво му повери. Явно, родителите ѝ я смятаха за опасно луда, а също и съпругът и адвокатите ѝ. На такова мнение беше и съдията по бракоразводния процес, въпреки известната неохота, с която бе отбелязал, че страстното желание да се отървеш от парите си не е толкова сериозно престъпление в брака, както например да насиняваш очи, да разцепваш устни, да нанасяш рани и всевъзможни контузии. Но съдията не беше доволен от собствените си решения — личеше от начина, по който ги бе произнесъл. Никак не му бе допаднало ексцентричното поведение на Роуз. Саймън също не беше сигурен дали го одобрява напълно. Някои страни от делото той така и не можа да проумее. След като се запозна с материалите, му стана ясно, разбира се според субективното му виждане, че Кристофър Василиу се бе оженил за нея заради парите ѝ и че големите разногласия в техния брак произлизаха донякъде от нейното непреклонно решение да се лиши от наследство, въпреки волята и очакванията на съпруга ѝ. Само че всичко това не обясняваше защо тя се бе омъжила за него. Какво бе подтикнало жена като нея да свърже живота си с този алчен, брутален, празен, себелюбив човек, след като твърдеше, че винаги е презирала всичко това... А може би в началото, когато е била на деветнадесет години, невинна и богата, не е могла да го усети, може би е била сляпо влюбена. Или пък в онези далечни дни той съвсем не е бил такъв, тези черти просто не са съществували у него и тъкмо тя постепенно ги е породила. Саймън отлично познаваше изключителната и необяснима лекота, с която хората се женят за онези, които както им се струва, притежават черти, напълно противоположни на действителната им същност, която после постепенно започва да се разкрива в истинската си светлина или да се подклажда и развива от новия партньор във форми толкова пагубни, че изключваха всяка възможност за хармония в брака. Кристофър навярно е бил съвсем безобиден, когато са се събрали, и може би тъкмо тя го бе провалила чрез шеметните висоти на своите абсурдни изисквания.

Всъщност Саймън мислеше за собствения си брак. И това бе неминуемо. Как другояче човек би могъл да мисли за брака? Сега, след като бяха изминали вече десет години, той намираще в закона за

разводите някакво ужасяващо очарование, което винаги го бе привличало. Имаше приятели, които разводът привличаше, както бутилката пияницата, като през цялото време изтъкваха своята невинност, подобно на писателите, които твърдят, че героите им са измислени и нямат никаква връзка с живота. Помисли си за Джули. Направи го неволно, защото му бе неприятно да си признае огромното облекчение, което изпитва от временното ѝ отсъствие. Да, той се бе оженил за нея заради парите ѝ или поне така се говореше, също като Кристофър Василиу — за Роуз Брайънстън. Този факт бе достатъчен да го настрои съчувствено към Кристофър, защото само той знаеше колко невинен и колко виновен бе едновременно. Джули също бе богата наследница (макар и не колкото Роуз, а и не бе единственото дете в семейството) и нямаше смисъл да твърди, че не за това се е оженил за нея, кой щеше да му повярва? И затова никога не го твърдеше. Макар че всъщност беше истина... Саймън вече си бе изяснил доста точно защо всъщност се бе оженил за нея. И не очакваше следващите няколко години да променят коренно виждането му по този въпрос; ако пък това се случеше, то нямаше да бъде резултат от някакво просветление, а от прогресираща забрава. Той не се бе оженил за Джули само заради парите ѝ, не беше толкова просто. Бе се увлякъл по нея заради тях, или по-точно заради това, което те означаваша. В нейния живот виждаше пълната противоположност на своето студено, напрегнато, изпълнено с угризения и чувство за вина детство, когато всеки негов залък биваше лишение за майка му или образно казано, се откъсваше от нейната кървяща гръд. На деветнадесет години Джули беше сърдечна, весела и жизнена, любвеобилна, привързана към семейството си и щастлива. Тя притежаваше всичко, което той никога не бе се и надявал да има — обичаше хубавата храна, колите, пътешествията и удобствата, живееше в огромна къща, постоянно пълна с гости, разточително и безразсъдно пилееше пари за дрехи, ресторанти, вечери с приятели, преливаше от щедрост, съчетана с очарователна готовност да се отблагодари и за най-малкото внимание и услуга. Изглежда, той се бе влюбил в този начин на живот. Всичко му се виждаше очарователно, дори онези неща, които съзнаваше, че са просташки, като селската вила със сламен покрив например, или изписаните с градини стени на трапезарията, или капакът на тоалетната чиния във форма на сърце — тези неща караха

сиромашкото чувствително сърце на майка му да потръпва от тревога. Тя не одобряваше Джули, нито семейство Филипс, нито къщата им и тъкмо това го привличаше още по-силно към тях.

Къщата, имитация на късната английска готика, театрално разположена във великолепното уединение отвъд границите на градската зона, се бе превърнала в негов втори дом. Семейство Филипс не беше привързано към провинцията, защото по душа бяха градски хора, но скромно признаваха, че сега са твърде високопоставени и богати, за да живеят в града, и подчинявайки се на естествените закони, се преместиха там, където можеха да имат собствен закрит басейн с проблясваща синя вода, макар и изключително грозен на вид и собствен тенискорт. Как обожаваше навремето Саймън тази противна плавалня и до какво разкаяние стигна с годините, заради сляпото си обожание на всички прекомерни предизвикателства в този дом. Самата Джули ненавиждаше закрития басейн точно колкото и майка му — срамуваше се от него, сърдеше се. Нейното раздражение забавляваше Саймън, той не го приемаше сериозно и се смееше. Голямото желание на Джули бе да постъпи в колеж по изкуствата (в този район имаше един модерен колеж по изкуствата), тя искаше да забрави своя закрит басейн, да се запише да следва и така да навлезе в най-изисканите светски кръгове. Имаше твърде точна представа за тези кръгове. Техните представители носеха бради и дъфъл коти, джинси и широки пуловери, висяха по цял ден в клуба „Бонго“ в Нюкасъл и точно там Саймън, който беше с Ник, се запозна с нея. Тя се открояваше необикновено на изкуствената светлина в този подземен клуб, искряща в бялото си късо кожено палто, яркооранжевия копринен шал и прилепналия по тялото черен пуловер. Беше популярна в тези среди — винаги можеше да плати сметката. Но искаше да е нещо повече от постоянна посетителка на това място и почитателка на неговите герои, искаше да е пълноправен член на клуба и затова имаше голямо желание да постъпи в колежа по изкуствата.

Отношението на мистър Филипс към този колеж и желанието на дъщеря му бе първото стъписване, причинено на Саймън от семейство Филипс и то сложи отпечатък върху целия му семеен живот. Саймън винаги бе харесвал мистър Филипс, дори само заради това, че изглежда, и мистър Филипс го харесваше и винаги бе смятал, че Джули може да прави с него каквото си поиска. Той беше отзивчив

баща, готов винаги да даде пари за нови дрехи, за пътуване, да отстъпи колата си. Освен това, както много хора, които са се издигнали сами, се отнасяше с подчертано уважение към образованието и културата — караше децата си да посещават концерти, пиеси и най-различни местни културни събития. Беше платил добри пари за образованието на Джули в един пансион в Йоркшир, а двамата му по-малки сина (за сватбата на единия Джули бе заминала сега за Ню Йорк), по това време учеха още в Седбърг. Ето защо можеше да предположи, че той ще се отнесе благосклонно към желанието на Джули да учи в колеж по изкуствата, още повече че това означаваше придобиване на култура и образование едновременно. Джули обаче предусещаше неприятност и затова бе изчакала да мине почти година, след като завърши училище — годината, когато започна връзката ѝ със Саймън, който в момента учеше в Оксфорд — преди да повдигне въпроса за своето следване. На Саймън не му беше ясно защо е неспокойна — доколкото виждаше, мистър Филипс бе сърдечен, непридирчив и благосклонен, човек лесно можеше да го развесели, както и да го убеди. Неведнъж Саймън се бе радвал на простодушното му гостоприемство — с плоските шегички, детинската гордост от най-новите му придобивки, непрестанното му самодоволство и от това, че толкова добре се е уредил в живота. Когато Джули сподели със Саймън желанието си да се запише в колежа, той я насърчи, като каза, че баща ѝ сигурно ще се съгласи, че тя трябва да събере смелост и да го помоли веднага, защото иначе може да закъснее с подаването на документите. Изглеждаше притеснена, но обеща да се вслуша в съвета му.

На следващата среща дойде обляна в сълзи. Каза, че баща ѝ изобщо отказал да я изслуша. Направо казал „не“. Няма намерение, както се изразил, да ѝ разреши да стане като ония паразити и ако тя самата не може да скъса с тях, той щял да я хване за врата и да я измъкне.

Преображението бе пълно. Мистър Филипс не се шегуваше. Когато се поуспокои, той обясни решението си с два аргумента — първо, според него жените нямали нужда от образование, било безсмислено харчене на пари, ако толкова искала да се занимава с нещо, нека постъпи в колеж за секретарки и толкоз, това бе всичкото, което предложи; бил пръснал вече прекалено много пари за нея, за да научи неща, които нямало да ѝ влязат в работа. Вторият аргумент

обясняваше първия, който явно беше предизвикан от нещо — и това нещо бе един скандал в колежа по изкуствата, за който Джули и Саймън не знаеха почти нищо, пък и да знаеха, бяха твърде наивни, за да му обърнат внимание. Това обаче не се отнасяше за мистър Филипс и местната преса, които приемаха много сериозно подобни неща. Случката беше банална, мислеше си Саймън сега, след повече от едно десетилетие студентски вълнения, но в онези дни това си беше първокласен скандал. Две момичета — бременни, един преподавател — уволнен, слухове за групов секс („Младите спартанци“) и заплаха, че местната администрация ще изтегли субсидиите си. Самата мисъл за всичко това бе довела добрия благодушен мистър Филипс до сляпа ярост. И в лоното на тази ярост се развиха всички надежди на Джули. Тя беше съкрушена. Приятелите ѝ от „Бонго“ се опитваха да я ободрят, като ѝ казваха, че не е загубила кой знае какво, че това е едно смотано място, което не носи добро никому, но самият факт, че там бе избухнал скандал, караше Джули да въздиша по колежа още повече. Знаеше, че баща ѝ няма да посмее да прекрати връзките ѝ с нейните приятели, но искаше да бъде една от тях, да бъде приета в братството.

(Странно, но през цялото това време Саймън не се бе сетил да се запита дали тя има някакъв талант. Просто бе възприел като даденост, че няма. И тук бе сбъркал, както за още много други неща.)

След разочарованието, което претърпя около колежа по изкуствата, Джули като че ли започна все повече и повече да зависи от него. И точно по това време, много преди женитбата им, той за пръв път се почувства хванат като в капан. Мислеше, че тя е весела, жизнерадостна, неспособна за мрачни чувства, че светските удоволствия бързо ще я утешат, но откри тъкмо обратното — че тя ставаше все по-уязвима, все по-страдаща и мнителна. В този момент с радост би се отървал от нея и от закрития басейн, тенискорта, богатия ѝ баща, ала вече беше твърде късно. Тя никога нямаше да го пусне да си отиде, защото осъзнаваше ясно докъде се простират възможностите ѝ, разбираше много добре, че не би могла да покори никой от онези безгрижни и мръсни младежи и че няма защо да се опитва да се сближи с Майк Бойд или Джони Федърстоун, но беше сигурна, че Саймън Камиш с адамовата си ябълка и слабото си зрение е по мерника ѝ. Държеше се за него и го изнудваше. Саймън прозираше истината зад всичките ѝ маневри, но кавалерството не му позволяваше

да ги разобличи — и затова се оказа в капан, под ударите на собствените си действия, продиктувани от користни подбуди. Така че сега можеше да разбере напълно Кристофър Василиу.

Времето си направи няколко весели шеги с цялата тази недостойна история. Едно от онези брадати момчета преуспя, прослави се и името му се прочу в модерното изкуство; една от неговите картини гледаше Саймън от отсрещната стена на стаята. Преуспя и замина за Щатите, където се издигна още повече. Миналата седмица Джули го бе посетила, той я бе извел на вечеря, доволен, че я вижда отново, защото тя бе измежду първите му купувачи.

Хубаво беше, че вече знае всичко — за себе си и за Джули. Но щеше да му бъде по-полезно, ако го знаеше още в началото. Мислеше, че Джули е сърдечна и пряма. А тя се оказа като баща си, повърхностна, тесногръда и студена. Зад своята веселост бе прикривала маниакалния си страх от самота, зад общителността — една неспособност да се сприятелява, зад желанието за живот в модните светски кръгове — една дълбока, неизлечима, глождеща амбиция, която произлизаше от несигурността на нейната провинциална среда. На Саймън му бе нужно време, за да осъзнае какво е изпитвала в онзи пансион, докато упорито е работила над акцента си, за да не прилича на баща си и да се приближи доколкото може до изтънчеността на по-издигнатите фамилии. Каква ирония на съдбата — в нейното семейство той харесваше именно онази недодяланост, с която тя бе решила да скъса. И го бе постигнала, и то по най-отмъстителен начин. Настоя да живеят в Лондон, въпреки че той я умоляваше да не го правят, защото другаде би могъл да работи по-добре и с по-голяма полза. После тя се заобиколи с приятели, лишени от приятелски и въобще от каквито и да било чувства, което го принуждаваше да прекарва извън дома си безброй вечери, харчеше пари — първо своите собствени, а после — и неговите, когато започна да печели повече — с лекота, от която му настръхваха косите. Тя можеше да се откаже от всичко, свързано с произхода ѝ, но не и от охолния живот. Сега Саймън се укоряваше, че някога тъй наивно се бе възхищавал от лесното пилеене на пари. Вероятно в това, както във всичко друго, можеше да се намери някакво средно положение, но колкото повече живееше на този свят, толкова повече се убеждаваше, че златната среда е по-присъща на оскъдицата, отколкото на

охолството. И на всичко отгоре тя очевидно се чувстваше истински и дълбоко нещастна. Някога бе мислил, че е по природа щастлива. А сега тя бе толкова нещастна, колкото и всички други. Нейното състояние го огорчаваше до болка. Знаеше, че не може да бъде изцяло отговорен за нещастията ѝ, но се чувстваше виновен — излъга надеждите ѝ, оказа се неподходящ, не успя дори да задоволи най-простите ѝ нужди, а сега не му оставаше нищо друго, освен да продължава да я разочарова, защото нямаше друг избор, и щеше да се превърне в безпомощен свидетел на пълното израждане на нейния нрав и поведение. Ако животът, който сама му бе наложила, можеше да я направи щастлива, той щеше да негодува по-малко, но това, което най-много го гнетеше, бе цялата безсмисленост на верността му към нея. Тя имаше нужда от него, за нея бе просто незаменим и толкова. Нито капка радост, взаимност или възможност за освобождение. Той заемаше най-високото стъпало, до което тя можеше да се издигне, но бе далеч, много далеч от мечтите ѝ, далеч под всичко, което би могло да удовлетвори ненаситната ѝ природа, и трябваше да продължава това мъчително съществуване — твърде подходящ, за да бъде отхвърлен, но напълно незадоволителен за нея. Тя нямаше да посмее да го напусне, защото бе наясно, че това е пределът, до който можеше да стигне в своите изисквания към живота. Трябваше да се досети в онези далечни дни там, на север, че тя го приема насила, защото друг, по-добър, нямаше, както и той я прие насила — от съжаление, като компромис. Но не. Не беше точно така. И той го знаеше... Тъкмо съжалението му го подсказваше. Бе се пожертвал заради нея.

Някой някога я бе въвел в пълно заблуждение. Горката Джули, внушили ѝ бяха желаниа, които никога не можеха да бъдат задоволени, бяха ѝ създали представа за всичко, което не ѝ достига, и достатъчно чувствителност, за да страда от липсата. Подобно на бездарните актьори или писатели, чиято липса на талант не намалява по никакъв начин неутолимия им стремеж да се наложат, и тя бе обречена на разочарование. Вълнуваше се от съдбата ѝ твърде много, за да я изостави. Един по-силен мъж не би се оженил за нея, но сега поне той проявяваше достатъчно сила да я понася.

Външността ѝ обаче не се бе променила толкова, колкото нравът ѝ. Все още изглеждаше много представителна. Помнеше я като момиче, с онова късо бяло палто и червеникава, мека, сресана със

замах около лицето ѝ коса. Представяше си каква е днес — блестяща, здрава жена със скъпо червило, шофираща огромната си, широка кола. Чуваше я да се кикоти като ученичка, докато разговаря по телефона с тъй наречените си приятели, а после — измамена от същите тези приятели и побесняла от това, да ги ругае така необуздано, както преди малко ги бе превъзнасяла, прибягвайки до най-обидните думи от детството: „смадлива кучка“, подхвърляше яростно, или „дебела дърта крава“, по адрес на една елегантна млада жена, която току-що се бе обадила, че няма да може да дойде на уговорения обяд и не се бе поддала на молбите на Джули, заради някаква по-изгодна покана при по-богати и по-изтънчени домакини. Той се ужасяваше от детинската грубост на тези обиди. Напомняха му за неговия дядо и искреното, недоумяващо и благовъзпитано възмущение на майка му от такива думи, макар и да не бяха отправени към нея, а въобще, неопределено към околния свят, защото дядо му се боеше от майка му (кой ли не се боеше от нея). У Джули имаше някаква вулгарност и липса на благоразумие, което някога може би го бе привлякло, както властната и сляпа орис ни заставя да изживеем отредената ни съдба: по тази вулгарност тя приличаше на дядо му, по студенината — на майка му, но ѝ липсваха добрите им черти. А може пък да имаше свои собствени добродетели, но той бе толкова дълбоко свързан с нея и с миналото ѝ и така предубеден, че не можеше да ги забележи. Страдаше за нея, нейните разочарования и детинският ѝ ентузиазъм го натъжаваша, но какво можеше да направи? Липсваше ѝ всякакво благоразумие и съдържаност. Чувствата ѝ се мятаха подобно на ветропоказател в лошо време. Понякога жадуваше да ѝ обясни, че някой млад мъж или жена не са такива, каквито тя ги смята, защото фактите говореха обратното, но Джули не желаше да го слуша, обясняваше, че се доверява само на интуицията си, тъй че той спря да коментира и се отдръпна. Рядко се намесваше дори във възпитанието на децата, слушаше я как им крещи или как ги глези — неразумно, пагубно, до самозабрава. Двете момиченца като по чудо бяха понесли този начин на общуване без особени последици и бяха възприели едно доста цинично отношение към противоречивия нрав на майка си, но се боеше, че момчето, най-голямото от трите деца, се бе разстроило психически. На девет години, то не можеше или не искаше да чете, беше мрачно, инфантилно,

склонно да разрушава. Саймън не можеше да направи нищо. Опитваше се, но не знаеше как да постъпи.

Езикът на жена му, помисли си той сега, го огорчаваше не по-малко от всичко друго около нея. Саймън ненавиждаше начина, по който тя говореше. Съзнаваше, че нейните „отбрани“ приятели, пък и неговите, не говореха по-благопристойно, но при тях грозните думи не дразнеха, докато при нея звучаха предизвикателно, пълни с най-искрена жлъч. Понякога му се струваше, че ако още веднъж я чуе да описва цвета на стените на гостната като гъши лайна, ще се строполи мъртъв на килима, ще свали очилата си и ще ги запрати към стената, или пък ще ритне с крак вратичката на шкафа с порцелан. Излишно бе да се успокоява, че речникът ѝ не правеше впечатление никому, че всички останали само се усмихваха мазно, когато тя изричаше подобни неща, и единствено неговата „изисканост“, видите ли, сама по себе си съмнителна, негодуваше. Но той наистина се бунтуваше. Не казваше нищо, но постоянно се бунтуваше — не можеше да свикне, не можеше да се примири. Веднъж ѝ каза, че не би желал да я вижда вкъщи все с ролки на главата, а тя само му се надсмя, но по-късно, след като премисли, отново се оживи и му отговори, че няма нищо неприлично в това да се носят ролки, още повече че винаги изглежда добре, когато излиза, но сигурно той не може да ги понася, защото му напомнят за детството. Това беше съвсем вярно, но ако двама души не могат да съвместят предразсъдъците си, какъв смисъл имаше да живеят заедно? Нямаше смисъл и все пак се налагаше... Налагаше се и толкова, и нямаше защо да се разсъждава върху това. Но как можеше да се избегнат подобни мисли? Да, сега вече всичко му бе напълно ясно: Джули го бе привлякла, защото животът с майка му беше наистина непоносим, а той, от своя страна, ѝ бе предложил единствената прилична възможност да се избави от баща си, и то по начин, приемлив и за бащата. Тя никога не би дръзнала да се възпротиви на волята му. А мистър Филипс, чудно защо, приемаше Саймън, имаше му пълна вяра — в своята простоватост, той беше запленил от идеята да омъжи дъщеря си за адвокат, дипломиран в Оксфорд. Даде им много пари да си направят къща. Голямата зестра на Джули! Всички щяха да си помислят, че Саймън се жени заради парите, и самият Саймън изпитваше задоволство от това. Такава догадка поне скриваше

истината. А на онази възраст той предпочиташе да го вземат за циник, отколкото за глупак.

Кой знае, помисли си той, може би като стана на петдесет, ще забравя мрачното настроение, в което изпаднах веднага след годеча, дълбоката депресия, която се разви в мен от онзи ден нататък и ще стигна до заключението, че в края на краищата съм се оженил наистина заради парите...

Може пък мрачното настроение да е било самоизмама, кой знае?

Беше прочел Фройд с голям интерес. Особено му харесваше случката с жената, която се омъжила последователно за трима мъже, всеки от които скоро след сватбата умираше от фатална болест, развила се след женитбата. Беше любопитно. Интересно бе също, че човек можеше да познае кои от приятелите му се подлагат на психоанализа или посещават познати психиатри от начина, по който най-неочаквано започваха без каквато и да било причина да ругаят майките си. Човек трябваше да види тези неща. Времето криеше големи изненади, както твърдяха Пруст и Бергсон. Понякога му се струваше, че ще намери приемливо обяснение на всичко, стига да подреди мислите си като Пруст.

Те биха звучали горе-долу така: Привлечен бе от Джули по грешка, от това, за което погрешно я бе взел, а не от това, което тя всъщност представляваше и което, с течение на времето, го привърза по-силно към нея — защото като млад не би могъл да иска това, което му се е струвало, че иска. Всъщност се бе стремил към скритата съдба, към скритата, неведома реалност, която единствена би могла да му предложи възможно и примамливо съществуване в тогавашното му положение, за разлика от истинската действителност, до която не можеше да стигне, защото бе наблюдател, а не участник в нея.

Така нещата отново се свеждаха до същото и всички бяха оправдани за своята измама, освен самия той, а майка му — освободена от всякаква вина. Чудесно, няма що. Ала с нищо не променяше факта, че в момента, в който поиска ръката на Джули, осъзна, че не биваше да го прави и че ако го направи, обрича и себе си, и нея на нещастие... Защо тогава го направи? Още навремето си бе задавал въпроса, но му се струваше, че няма друг избор. Неизбежността го бе хванала в желязната си прегръдка: в деня, когато се изправи пред баща ѝ в тъй наречения му кабинет, психологическият

детерминизъм бе забил нокти в него... Мистър Филипс седеше във фотьойл с цвят на старо злато, вдигнал нозе на месинговата решетка на камината, украсена с релефни изображения на лисици и фазани, наблюдаваше електрическият огън, който хвърляше отблясъци с всички цветове на дъгата, пушеше цигара, сивите му мустаци се повдигаха от вълнение, а малките му добродушни очички блестяха сърдечно и доброжелателно. Много добре, моето момче, рече той, знаеш ли, очаквах да подхванеш този разговор. Никак не се съмнявам, каза си Саймън, като с отегчение започна монолога си, че е беден, но работи упорито. Той се досещаше, но никога не бе ставал свидетел на непоносимото държане на Джули вкъщи след отказа на баща ѝ да я запише в колежа. Тя постоянно се сърдеше, цупеше се, мърмореше, беше станала нетърпима. Мистър Филипс бе доволен, че може тъй безболезнено да се отърве от нея, и едва сдържаше облекчението си. Впечатленията на Саймън за Джули се основаваха само на нейното безупречно държане пред чужди хора и сега той се стресна, като видя отражението на истинската ѝ природа в многозначителните погледи на баща ѝ. Когато започна да излага на мистър Филипс своите планове, той почувства как животът изтича от него, изцежда се през подметките на обувките му коварно и досадно — и предостави всичко в ръцете на съдбата. Неговият тъст вероятно се досети, че няма да е много разумно да го остави да се разпростира върху подробностите от бъдещето, и го прекъсна малко грубичко: „Това е много добре, чудесно, няма нужда да ми говориш повече“, след това го поведе не някъде другаде, а към банята, за да му покаже последната си придобивка. Скоростта на прехода стресна и смая Саймън. Този път ставаше дума за бяла гумена възглавница, обточена със син волан, която се прикрепяше към стената на ваната с вакуумни лепенки.

— Новост — рече татко Филипс. — Лежиш си във ваната, аз чета много във ваната и въобще обичам да чета, та лежиш си във ваната, а главата си облягаш на нея! Идеално за четене. Схващаш ли?

Саймън схвана. И кимна втрещен. Тази гумена възглавница придоби символично значение — като годежен пръстен тя скрепи договора, заздрави годежа му с Джули и винаги щеше да му напомня за този момент. След повече от десетилетие тя все още беше там, тази възглавница, съвсем същата, само малко поспаднала и не чак толкова нелепа, но все още бе там, свидетелка на не едно четене на

„Файненшъл Тайм“. „Схващаш ли?“ — повтори мистър Филипс и Саймън закима още по-енергично, уплашен, че гордият собственик, тъй както се вглежда с истинско удоволствие в придобивката си, може ей сега, обхванат от лудешка веселост, както често му се случваше, да скочи в празната вана, за да направи демонстрация. Саймън не знаеше как би могъл да предотврати осъществяването ѝ, така че продължи енергично да кима и да се усмихва. Едно от най-големите затруднения, които срещаше със своя тъст, бе, че той винаги очакваше буен отклик от хората, не се задоволяваше с кротко съгласие, а изискваше почти физическа реакция на всеки повдигнат от него въпрос — и тъй като повечето от въпросите му бяха такива, че на тях просто не можеше да се отговори, като например този: „Схващаш ли?“, Саймън трудно успяваше да го задоволи и тутакси беше подлаган на безкрайна канонада от: „Ей, какво каза? Вярно, нали? Прав съм, нали?“. Някои хора, особено съдружниците му в бизнеса, бяха намерили начин да се справят с тази „техника“, като го потупваха не особено ласкаво по гърба при всяко подобно запитване, ала Саймън не се научи да го прави, така че, както в онзи момент, само се смееше глуповато, разтегнал устни в пресилена, изтощителна усмивка, и кимаше с глава, докато дългият му врат се схване. През всичките тези години той не успя да постигне нещо повече. Взрян във възглавницата, кимаше автоматично, подобно на плюшените кученца в колите, без да е наясно да се смее или да плаче, но знаеше, че си бе получил заслуженото.

Сега Джули имаше вече три деца и бе заминала с тях и с родителите си за Ню Йорк за венчавката на най-малкия си брат. И явно повлияна от времето, макар външно да негодуваше, бе очаквала с нетърпение тези няколко дни с недодяланите си родители заради живота в луксозните хотели, особено като се има предвид, че бе успяла да уреди няколко по-изискани срещи. Отдавна не бе пътувала без него, няколко дни връщане към живота, който толкова бе ненавиждала, можеха да ѝ се сторят приятни, дори да оправят настроението ѝ. Макар че нещо подобно едва ли можеше да се очаква. Бе твърде невероятно. Той въздъхна, стана от мястото си, затвори писалището и взе неспокойно да се разхожда из стаята. Беше се уморил да седи неподвижно, отдаден на разяждащи мисли.

В много отношения това бе чудесна стая. Дори стените с цвят на гъши тор бяха приятни за окото. Джули имаше усет за тези неща.

Стаята беше безупречна, елегантна, със свой облик, пълна със зеленина и малки привлекателни дреболии. (Тя не би ги нарекла така. Саймън го знаеше, но въпреки това те бяха именно дреболии.) Къщата беше много приятна, в хубав район на Хампстед, стилна къща, купена в периода на най-високите цени — разположена на живописна тераса, редом с други, също толкова красиви, елегантни и модерни къщи. Той нямаше нищо против самата къща. И много добре разбираше защо Джули я бе харесала навремето: израсла в онази грамадна, биеща на очи, грозна, подобна на замък постройка — отговаряща на вида на баща ѝ, борсовият посредник, тя бе мечтала за близостта на елегантни съседни в изискан градски район. Подбрала бе цветовете в своя дом много сполучливо (когато си свалеше ролките, и тя самата изглеждаше повече от прилично). Преобладаваха кафявото, цветът на горчицата и някакво тъмно зелено-кафяво. С цветовете всичко беше наред, дори Даяна, която разбираше от тези неща, се възхищаваше най-искрено, без обаче да забелязва скритата в тях хладина, спотаеното, неразгадаемо за очите престъпление, което лесно можеше да провали красивия ефект. Дом, построен върху пясък, рече си той раздражено, няма да устои дълго, макар че нямаше и признаци да се разпадне, толкова щедро бе укрепен, ремонтиран, поддържан и обърнат с лице към света. Саймън си наля едно питие. Много рядко пиеше сам и това леко го раздражи. Спомни си за майка си, която бе израснала на мрачна улица с едноетажни къщи и винаги бе мечтала за самостоятелно жилище на юг, най-сетне го получи — в един пансион на ветровитото южно крайбрежие, където студените морски вълни изхвърляха сърдито към нейния прозорец и подпухналата фасада на къщата шепи от дребни камъчета ден след ден, нощ подир нощ, безкрайно, вечно, стенещо, до изтощение. В това усамотено място тя си бе изградила свой собствен северен свят. Колко изумителна можеше да бъде властта на човешкия дух над вълните, мъглите и стихииите. Следвайки пророческия инстинкт, майка му се бе стремилa към онази канонада от дребни камъчета и най-сетне я бе постигнала...

Уискито му подейства чудесно. Погледна навън, към тъмната градина, и реши да не мисли повече за Джули. Вместо това се върна още веднъж към Роуз Василиу. Сега вече знаеше много повече за нея, отколкото в момента, когато я срещна, знаеше дори рождената ѝ дата. Дъщерята на Джанис и Уилям Брайънстън се бе родила през 1937 в

Норфък, там, където поколения наред бе живяло в провинциално достойнство семейството на майка ѝ. Баща ѝ бе натрупал състояние от ремонт на стари кранове, булдозери и всякакви тежки съоръжения и компанията му сега се занимаваше със строителство, сключване на договори и разработване на терени в цяла Европа. Неговият баща някога бе притежавал гараж в Лестър... Роуз бе отгледана (явно доста неподходящо) от кърмачки и гувернантки, а обучението ѝ бе изключително непоследователно и нередовно. На двадесетгодишна възраст се сгодила без разрешението на родителите си за един грък от Камдън Таун^[1], Кристофър Василиу. Заплашила, че ще се омъжи за него и без тяхната благословия, ако не склонят да ѝ я дадат, точно както и постъпили, но преди това я поставили под съдебна опека, а на Кристофър Василиу било забранено да я вижда. Тя се съгласила да не се вижда с Василиу и опеката била вдигната, но независимо от всичко изпратили Роуз в чужбина за няколко месеца. Когато се завърнала, вече двадесет и една годишна, Кристофър Василиу я посрещнал и те веднага сключили граждански брак в Камдън Таун. Тогава баща ѝ се отказал от нея и я лишил от наследство, не от цялото, но поне толкова, колкото могъл, защото от предвидливост и желание да не плаща излишни данъци, оставил някои суми под съдебно попечителство, които ѝ принадлежали, макар че първата от тях можела да получи едва след няколко години. И така, известно време тя и съпругът ѝ живели бедно в малък апартамент в къщата на чичо му на Мидъл Роуд, зад Александра Палас. Отначало Василиу работел в туристическата агенция на баща си, а после открил собствено малко туристическо бюро. Роуз имаше три деца — Константин, Маркъс и Мария, най-малката, която сега беше на пет години. Три години след женитбата си тя наследила част от парите под попечителство, възлизаща на трийсет хиляди лири, от които баща ѝ не могъл да я лиши, въпреки всичките си усилия (неговата злоба не намаляла с времето, нито след раждането на внуците му). По-голямата част от тази сума тя раздала на едно африканско благотворително дружество — около това дарение на бракоразводния процес се бе вдигнал голям шум. Василиу твърдеше с разумни и премерени думи — съдията беше възхитен от неговата добросъвестност като свидетел, — че при дадените обстоятелства е нямала право да лиши децата си и него от такава голяма сума. В следващите години обаче бизнесът на Василиу потръгнал много добре

и той вече имал приличен доход. През 1967 година я напуснал — на процеса заявил, че го е изгонила. След няколко месеца тя решила да се разведе с него и в края на следващата година искът ѝ бил удовлетворен на следните основания — жестокост, традиционните оплаквания за физическо насилие (предоставени били медицинско свидетелство, свидетелски показания на съседите и един постоянен белег на китката на Роуз), ругатни, необуздани и неразумни изисквания, непрестанна и безпричинна ревност. Отхвърляйки обвинението, Василиу бе казал, че агресивно и оскърбително било всъщност поведението на жена му, която при това била съвсем безразсъдна. Имал предвид отказа ѝ да се преместят в друго жилище, когато поискал, както и да се помири с родителите си дори когато те сами ѝ го предложили чрез негови посредници. Колкото и невероятно да звучи, Василиу вече бил успял да установи добри отношения с нейното семейство и дори бе призовал някои от неговите членове да дадат показания срещу неестественото упорство на жена му. Всичко това предизвикало голямо съчувствие към него — съдията подметнал, че явно не му е провървяло, след като е преживял толкова много, за да получи толкова малко — но съдът решил, че той е попаднал в собствената си клопка. Основанията му да накара жена си да живее, както той иска, били разумни, но за съжаление не и средствата, които използвал. И така той загубил делото. Никоя страна не се позовала на изневяра. Ревността на Василиу, която се изразявала в това, че звънял на съпругата си всеки час от службата, за да се убеди, че е там, където е казала, или в това, че я заключвал и вкъщи от време на време, била съвсем обща, насочена, поради липса на подходящ обект, към една приятелка на име Емили Офенбах, заедно с която двете с Роуз разхождали децата в парка. От своя страна, Роуз също не обвинила мъжа си в изневяра. Тъкмо върху това бе наблегнал особено и с известно ожесточение: „Зная, казал той от свидетелската скамейка, че като младеж не съм бил особено порядъчен, но се промених и откак се ожених за нея, аз изцяло се посветих на съпругата и семейството си. Ако човек трябва да бъде съден за това, което е представлявал преди девет години, къде ще бъдем всички ние?“. Вие не сте тук, за да задавате въпроси, казал съветникът на Роуз и това прозвучало пророчески, но нещата и без това били ясни: ясни са и на мен, помисли си Саймън, разсъждавайки върху това любопитно обстоятелство.

Разбира се, възможно бе да е имало изневяра, но Роуз не е разполагала с доказателства или не е пожелала да споменава за нея — сигурно е била по-чувствителна на тази тема, отколкото към насилието, което било достатъчно като довод, по съвета на адвокатата ѝ, за да спечели делото. Независимо от това, този пропуск заинтригува Саймън. От показанията им не ставаше ясно какви са били отношенията им. Не се бе стигнало до това... Дали, както бе загатнал адвокатът на Роуз, Кристофър се е оженил за нея само заради парите ѝ и тя е престанала да го интересува, щом е разбрал, че не може да ги получи? Едва ли всичко е било толкова просто, тъй като историята се бе проточила години наред и продължаваше още. Изведнъж се досети или поне му се стори, че се досеща, защо този човек ѝ бе написал подобно писмо — просто за да проточи нещата! Иначе защо ще иска децата си? Те не заемаха особено място в неговата защита по време на развода, като не смятаме обичайната молба да се запази семейството, а той изглеждаше удовлетворен от решението за периодичните срещи с тях. А може би, въпреки това, което бе казала, Роуз не му е позволявала да ги вижда. Трябваше да попита, макар че тя можеше и да не отговори. Да се задават такива въпроси е трудно, но тя като че ли ги очакваше. Иначе защо му се бе доверила?

Защо наистина и как би могъл, как би трябвало да отговори той? Не го биваше много в отговорите, защото твърде често беше принуден да се въздържа. Навън, зад стъклото, се простираше тъмната градина и той се взря в нея. Изведнъж го порази неестествената тишина в къщата и мислите му се разпаднаха меко и глухо като колода карти. Откакто я бяха купили, никога не бе прекарвал толкова дълго време сам в нея. Нямахте ги дори спящите деца. Нямахте никой. Беше сам. Тази вечер, несмущаван от никого, можеше да направи нещо. Но какво? Нямахте какво да направи. Дали да не изпие още една чаша? Тази идея не го въодушеви особено. Можеше да си пусне радиото или да си легне. Докато се взираше навън в тъмнината, изведнъж реши да излезе в градината. Желанието, малко ексцентрично, но безобидно, възникна спонтанно в ума му. И замести всичко друго, за което смътно копнееше. Слезе по стълбата на партера и отвори задната врата на кухнята. Беше януари, месеци наред не бе излизал в градината, освен да прибере някакъв стол и един детски велосипед. Не беше запален градинар: опита с книги, както бе изучил много други неща, но не го

влечеше. Застана на задната стълба, а въздухът го облъхна с кротка гальовна и влажна нежност. Нощта беше топла. Той пристъпи навън. Градината не бе голяма, почти цялата — застлана със стари каменни плочи. Заобикаляше я кордон от ниски растения и дървета, които през пролетта пищно цъфтяха. Някой преди него се бе погрижил за това. Отвъд ниската им преграда имаше друга, много по-голяма — с високи дървета.

Нощта не беше тъмна. Лампите на къщата хвърляха светлина върху градината, небето, макар и през зимата, не чернееше, беше отрупано със звезди и някаква бледосива светлина струеше от висините. Ниско на хоризонта, точно над върховете на дърветата, той забеляза онова познато розово сияние, чийто източник и досега не бе успял да открие. Като дете майка му бе обяснила, че тази червеникава светлина иде от фабричните пещи, където по цели нощи се трудят хора — може би там, в Нюкасъл, да е било така, но тук изглеждаше същото, а доколкото му бе известно, в Хампстед нямаше открити пещи. Повероятно бе това да е отразено сияние от светлините на града, акумулирана неонова светлина.

Стигна бавно до края на градината, земята дишаше, скоро отново щеше да изпълни древната си мисия. Заслуша се в дъха ѝ. В краката му се виждаха младите зелени филизи и плоските сиви, тънки листенца на луковичните цветя. Стоеше изправен сред гъстия листак на онези дребнолисти растения, които никога не умират, толкова скромни, че не загиват. Не знаеше как се наричат, но застана предпазливо пред тях, за да не ги нарани. Над рамото му кимаше една призрачно бяла, сбръчкана, едва напъпила роза, от седмици беше там — бе я забелязал от прозореца — там в снега и студа, замръзнала като вечно цвете, което никога нямаше да разцъфне, нито да умре, свидетел, предвестник, жертвен залог... Удиви го колко топъл беше въздухът, с всяка изминала година зимата ставаше по-мека и продължителна. Сякаш никога нямаше да свърши... Мислеше си, че няма да се изненада, ако някоя пролет пъпките на дърветата откажеха да се разпукат. А цветята — да разцъфнат. Защо тези клони не могат завинаги да останат голи, а земята — твърда и неплодна? По чия милост тези зелени надежди и сладки възторзи се възраждаха всяка година? Той не бе направил нищо, за да заслужи това благодатно възраждане. Докосна с ръка влажната, груба и грапава тухлена ограда, а сетне — матовите листа на

бръшляна, и усети разликата... След това се върна вкъщи, потърси телефонния ѝ номер и го набра.

Отговори му едва на третото позвъняване.

— Ало, мисис Василиу? Тук е Саймън Камиш.

— О, здравейте — отвърна приветливо Роуз. — Очаквах да се обадите.

— Как сте?

— Аз ли? Добре съм — тя си пое дъх и продължи, — но се чувствам толкова виновна, задето ви се натрапих снощи. Сигурно сте били безкрайно уморен. Мислех да ви се обадя, за да се извиня, но не посмях, надявах се вие да ми позвъните.

— Всичко е наред — каза той. — Не се безпокойте.

— Кажете ми тогава — попита тя — какво мислите? Какво мислите за всичко това?

— Първо вие ми кажете какво ви се случи днес.

— Днес ли? А, да. Разбирам какво имате предвид. Като че ли е било много отдавна... Ами, обадох се на моите адвокати, както ми казахте, а те се свързали с неговите адвокати и всички бяха единомдушни, че за момента няма нужда да се предприема каквото и да било. Явно той бързо е забравил за съдебната опека и настоява само за родителски права... Дали това ще бъде правилно?

— Да, мисля, че не бива да правите нищо. А имате ли все пак някаква представа какво го е накарало да постъпи така?

— Не, наистина нямам.

— Не сте се канили например да заведете децата в чужбина? Или да се омъжите пак? Или да направите нещо друго, някаква решителна стъпка?

Тя се засмя:

— За бога, какво говорите! Нищо подобно. Защо да го правя?

— И не се сещате за някаква друга причина?

— Не, наистина не се сещам. — Тя се поколеба. — А мислите ли, че има значение?

— Не, не особено. Само че, когато някой започне да се държи глупаво без причина, той е склонен да продължава да се държи така. По-нормално би било, ако измислите някакъв конкретен повод. — Сега той на свой ред се поколеба. — Да не би да не сте му позволявали да вижда децата?

— Позволявах му — отвърна рязко тя. — Понякога беше трудно. Но той ги виждаше винаги, щом желаше. Дори по-често, отколкото допускаше съдът. Няма случай, в който да съм му отказала.

— Тогава няма причина да се тревожим.

— Не, не мисля, че е заради това... — тя отново замълча, готова да признае. — Има други неща, които не му харесват — каза тя, — в начина, по който ги възпитавам... Може би ще успее да заведе някакво дело. Аз не мога да го отхвърля. Как мислите? Никога не отнемат децата от майка им, нали?

— Не, почти е невъзможно — отвърна той не много искрено, защото си спомни няколко потресаващи случая.

— Не зная — рече Роуз, — не зная. — После изведнъж събра смелост и му разказа всичко. — Всъщност знам защо той е накарал адвокатите да напишат онова писмо. Знам откъде е тръгнало всичко. Тази сутрин получих друго писмо от него. То не е точно писмо, а по-скоро нещо като колаж. Сигурно е препроочел всичките ония документи... Цял куфар е събрал от тях: писма от мен, писма от баща ми, откъси от процеса, изрезки от вестници. Сигурно ги е чел цяла вечер, а на сутринта ми е изпратил писмото, налепено с разни изрезки и цитати.

— Какво е искал да каже с него?

— Ами какво! — отчаяно възкликна тя. — Колко съм неспособна! И как съм го разочаровала. И какво е преживял заради мен. Мисля, че си е спомнил колко го беше яд на баща ми заради всичките му номера, преди да се оженим.

— Тогава защо не си го изкара на баща ви?

— Бог знае. Той наистина се разбира добре с баща ми сега. И знаете ли, дори работи за него.

— Но защо споменът за всичко това ще го накара ей така отведнъж да поиска децата?

— Не знам. Може би наистина мисли, че съм неспособна да ги възпитавам. Или може би просто му е опротивяло да седи сам и да чете разни неща.

— Имам чувството, че в действителност той въобще не ги желае. Колкото повече навлизам във всичко това, толкова повече ми се струва, че го прави от злонамереност. И ако е така, няма защо да се безпокоите. Не че иначе има място за безпокойство, той просто няма

основание да получи правата — няма дори подходящо жилище, където да ги заведе, нали? И какво, за бога, ще прави с тях, ако ги вземе?

— Какво ще прави с тях ли? Само господ знае. Ще ги остави да се търкалят в леглата по цял ден и да четат комикси, а някоя сутрин ще скочи и ще ги изпрати всичките в Итън или в Хароу, в Ръгби^[2] или някъде другаде. — Роуз се засмя. Саймън не можеше да остане безразличен към тези трогателни обяснения. Тя продължи: — Сега въобще не може да става дума за подобно нещо, той живее в съвсем неподходящ апартамент под наем, в чужда къща и собствениците никога не биха приели и децата, дори мисля, че вече едва издържат и него самия. Знаете ли — каза тя, сниши гласа си, като че ли някой можеше да я чуе, — той живее на вашата улица, малко по-надолу. Позволих си да потърся телефонния ви номер в указателя, защото се притесних, че ви натоварих с всички ония документи, и видях, че живеете на същата улица, само че малко по-нагоре. Интересно, нали?

— Да, наистина интересно.

— Сега се сещам — каза внезапно тя, — той може би смята да ги заведе при майка си. Но не би могъл, нали? Не би могъл да направи такава нещо?

— Какво ви безпокои у тази жена?

— Почти всичко. Тя ме мрази. Мисли, че му провалям живота.

— А къде живее? Има ли там достатъчно място за тях?

— Колко практично разсъждавате. Никога не бих помислила за тези неща. Само си представям как ги грабват и тримата от леглата и ги натъпкват в шкафчето за обувки на Кристофър... Предполагам, че законът няма да позволи такава нещо, или греша?

— В никакъв случай. Законът обръща сериозно внимание на въпроса за жилището.

— Любопитно наистина на колко неща законът гледа сериозно. Като синините например или изневярата... Те са нещо като код за разбирането на онова, което в действителност се случва.

— Човек трябва да разполага с някакъв код.

— О, да, да, това е едно от нещата, които научих. Значи смятате, че щом като имам три спални, макар и в такава мизерна дупка, това ще бъде в моя полза? И свекърва ми има три спални, но предполагам, че след всичко, което зная за нея, той ще се откаже да я води в съда.

— А какво знаете за нея?

— Много неща, но все наполовина. Родителите на Кристофър са мошеници. Тази дума е най-подходяща за това, което вършат. Забавното в случая е, че когато се запознах с него, едва ли не ми се искаше да са такива, струваше ми се много весело, но по-късно, когато открих с какво всъщност се занимават, направо се ужасих. Но вече свикнах. Всичко това ми изглежда нормално. Бащата на Кристофър притежава туристическа агенция и натрупа куп пари, измъквайки хора от Кипър по най-съмнителни начини. Имаше и някаква контрабанда с вино. А последният му удар е незаконният трафик на специалисти по компютри, но вие на никого няма да разкажете всичко това, нали? Когато се запознах с Кристофър, те едва я караха, но както вече сте разбрали, постепенно купиха на старо големи кръчми, нощни клубове и разни такива неща, а после през 1959 (точно преди независимостта) [3] сключиха някаква много изгодна сделка. Има и още нещо — продажбата на къщата. Първо притежаваха онази разнебитена къща, северно от Юстън Роуд, която беше пълна с квартиранти и роднини и чичото на Кристофър се изхитри да не я продава, защото разбра, че целият район се купува от подставени частни лица, зад които стои голяма и богата компания. Отказваше да я продаде, като постоянно вдигаше цената, докато накрая получи трийсет хиляди за нея. Не е ли невероятно?

— Да, наистина — съгласи се той.

— И в резултат на всичко това майката на Кристофър сега разполага с красива резиденция във Финчли, пълна с празни стаи. Но от друга страна, моралът ѝ не позволява да се покаже в съда. Колкото и да ѝ се искаше да даде показания на делото на нашия развод, Кристофър и адвокатите му не ѝ позволиха да го стори. Но най-смешното нещо в тази сделка за къщата бе, че нямаше нищо скрито-покрито. И от двете страни стояха мошеници! Това ме разстрои безкрайно. Кристофър го приемаше от смешната му страна. Но аз бях разстроена. Спекулациите винаги са ме ужасявали.

— Можете ли да ми кажете защо — попита той.

— Какво защо?

— Ами защо? Не всеки се ужасява от тези неща?

— Така ли? Впрочем, да, прав сте... Колко важен въпрос ми задавате! Наистина ли искате да ви отговоря.

— Ако можете.

— Мисля, че бих могла. Стигнах до този отговор постепенно, с годините.

— Разкрийте ми го тогава.

— Щом искате, добре. Но сигурно ще ви прозвучи глупаво. Знам, че изглеждам глупаво в очите на хората. Забелязали ли сте, че второто ми име е Върчу?

— Да, забелязах. Човек не може да го пропусне.

— Съвсем нормално е било да ме кръстят Върчу, това е семейно име, давали са го на всички, но когато бях дете — и тя започна да се смее, — когато бях дете, го приемах много сериозно. Мислех, че това е особен знак. Бях страшно религиозна като малка. Дори по едно време — тя нервно се засмя — си представях, че съм превъплъщение на самия Исус Христос и най-сетне всички ще го забележат и ще бъдат добри с мен. Но това се оказа празна мечта, като се има предвид какво ми се случи. Малко е тъжно, нали?

— Дори трогателно. Но не виждам какво общо има със спекулациите.

— Тъкмо това щях да ви кажа. За всичко беше виновна жената, която се грижеше за мен. Всъщност не мога вече да си спомня дали бях вярваща, преди да се заеме с мене, или тя ме направи такава, но както и да е, във всеки случай, тя само влоши нещата. Казваше се Норийн. Дойде от село. Беше ужасна. Пагубно ми повлия... Страхотна пуританка! Религията в Източна Англия е нещо много силно, както знаете. Не мога да си обясня защо никой не я възпря, не ѝ попречи да ме покварява. Може би родителите ми не забелязваха нищо... През цялото време тя ми натякваше за богатството на нашето семейство, за това, колко грешен е баща ми, задето е толкова богат, за лихварството и големите му лихви, за спекулациите, за несправедливите дялове, за нечистите сделки на фондовата борса, а аз само слушах и попивах всичко. Веднъж, когато ме заведе на църква, имаше проповед по онзи текст от Библията, където се казва, че е по-лесно камила да мине през иглено ухо, отколкото богат човек да влезе в царството небесно^[4] — но самата проповед беше съвсем абсурдна, уж че Христос не искал да каже това, а игленото ухо не било иглено ухо, а според една староеврейска поговорка — порта в стените на Йерусалим, затова през нея можели да минат камили или поне малките им, макар че трябвало малко да се поприсвият — същинска каузистика, това бе цялата работа,

но за мен тази проповед беше нещо като... пътя до Божия гроб, сякаш ме осени ледена небесна светлина и аз прозрях живота — едно безкрайно увъртане, измятане, присвиване и самоизвинение, стремеж да се наредим някак си под божията милост, ала без да платим нищичко за това — и като се връщахме, попитах Норийн какво мисли за тази проповед, а тя презрително изсумтя и погледна надолу към мен — тогава бях много малка, не повече от осем години, — каза, че ако искам, мога и да повярвам на цялата тази измишльотина. Беше ужасна жена, тази Норийн. Но беше права.

— Излиза, че не е трябвало да я допускат до толкова малко дете — рече той.

— Да, може би не е трябвало. Но въпреки това тя беше права. Можеш ли да извикаш: „Моля те, аз съм още малко дете“, когато прозираш истината и тя те пронизва до мозъка на костите ти?

— И все пак това е твърде чудноват начин да стигнеш до истината.

— Да, но на мен така или иначе ми е било съдено да бъда особнячка... И в това, и във всичко останало. Особнячка в очите на нормалните.

— Но вие не мислите, че сте особнячка, нали?

— Разбира се, че не. Знам, че съм права. Но не съм и толкова ненормална, че да не забелязвам какво си мислят другите за мен.

— И на Норийн ли трябва да благодарите за това, което сте?

— Не, не само. Има и други неща. Беше много интересно, знаете ли, когато се върнахме вкъщи онази неделя, след камилската проповед, за какво, мислите, говореха моите родители на обяд? За застраховки. Някъде наблизо беше станал обир, ограбили много неща — картини, сребро — и баща ми казваше на майка ми, че си заслужава човек да се застрахова, защото рискът да бъдеш ограбен е много голям. Той обожаваше подобни разговори. Майка ми не слушаше, тя никога не слушаше, но аз слушах. И си спомням, че наведена над печеното, се заклех пред себе си, че никога нищо няма да притежавам, за да не се страхувам, че ще го загубя. Беше тържествен обет. След обяда се качих в стаята си и съчиних една специална молитва към бога — нямаше такава, която да ми върши работа, затова взех по малко от много молитви и ги съединих, като писмото на Кристофър всъщност — после

излязох в градината и се заклех под едно дърво, което смятах за свещено. Така почна всичко.

— А изпълнихте ли клетвата в живота?

— О, не знам... Раздадох малко пари, но това е нищо. Все още има неща, с които не ми се иска да се разделям. Например децата. Не е ли жестоко? Как човек е принуден постоянно да иска разни неща.

— Това са майчинските ви задължения — уточни той.

— Да — съгласи се тя, — точно за това става въпрос.

— Децата си няма да загубите, не се тревожете.

— Смея да се надявам. Но ме измъчва самата мисъл, че може да се случи. Стигат ми всекидневните страхове за тях.

— Бих искал да ви видя — каза той, — не обичам разговорите по телефона.

— Едва ли ще ви харесам в момента. Не изглеждам много добре. Косата ми е увита в кърпа, когато звъннахте, тъкмо бях я измила. Но непременно елате да се видим някой път.

— Може ли?

— Ще бъде много мило от ваша страна.

— Тъкмо напротив. От ваша страна ще е любезно.

— Кога ще дойдете? Утре?

— Не, утре няма да мога. — Той се поколеба, но после призна. — Не мога, защото жена ми се връща от Америка.

— Да, разбирам. Няма да бъде удобно — тя възприе свободно извинението му, без да се смути, но и без да пропусне намека, факта, че бе споменал съпругата си във връзка с нея. Като самотна жена трябваше да бъде наясно с езика на намеците. После деликатно, внимателно, без да пристъпва в неудобната територия, го попита. — Тогава кога ще бъде възможно?

— Бих могъл да дойда вдругиден — каза той, като си спомни, че вдругиден има дело в Саутхамптън и че няма да го очакват вкъщи точно в определен час. — Вечерта.

— Вечерта, чудесно. По кое време ще дойдете?

— Не съм съвсем сигурен, веднага щом се освободя. Целия ден ще бъда в движение и ще мина да ви видя на път за вкъщи.

— Да — каза тя. — Добре. А сега, предполагам, че трябва да ви оставя, за да си легнете.

Той, разбира се, се съгласи, но преди това ѝ даде телефонния номер в кантората си, после учтиво си пожелаха лека нощ и прекъснаха разговора. Саймън наистина си легна, но не престана да мисли за нещата, които му бе разказала Роуз Василиу.

[1] Район в покрайнините на Лондон, влизащ в пределите на т.нар. Голям Лондон — Б.пр. ↑

[2] Едни от най-реномираните английски частни колежи. — Б.пр. ↑

[3] През 1959 г. Кипър извоюва независимост от британското колониално владичество. — Б.пр. ↑

[4] Новият завет. Евангелие на Св. Матей 19:24. — Б.пр. ↑

Тя от своя страна също продължи да мисли, коленичила на малкото килимче пред газовата камина, докато сушеше косата си. Огънят бързо я изсуши и дори опърли краищата, но тя не обърна внимание. Мислеше за годината, когато получи парите, толкова отдавна — тогава беше на двайсет и четири. Винаги я потискаше безсърдечиято, с което човек се отказва от това, което някога е бил, и готовността, с която приема мъдростта на настоящето. Погледнеш ли на миналото от позицията на натрупаните знания, опит и разум, много лесно можеш да се отречеш от него, без да си зададеш въпроса: ами ако именно някога съм бил прав, а сега не съм? И какво значат всичките изминали години, ако ей така, с един замах се заличат? Крайтъгълен камък, мислеше си тя, когато беше в по-хубаво настроение. Ами ако под тези отломъци бе погребана една безценна интуиция? Можеш да си сигурен, само че никога няма да го узнаеш, защото под тези отломъци всичко е загубено завинаги и никога повече не можеш да стигнеш до него. Толкова много страсти не могат да бъдат възродени — по-добре да ги няма, мислеше понякога тя, но така или иначе, човек никога не би могъл да узнае какво губи, а най-тъжното е, че когато погледне назад, някои от действията му изглеждат съвсем ненужни: ако знаеше, каквото вече знае, какво щеше да се случи с онези пари, след като се прости с тях, тя нямаше да повтори тази страхотна грешка, тази безразсъдна, театрална, разрушителна и гибелна постъпка! Но по това време, когато бе на двадесет и четири, това ѝ се виждаше единствено правилното. Днес обаче не можеше да си представи как би извършила такова нещо. И седнала на същата тази маса, с малката си чекова книжка с изпомачканите корици, пълна с дребни сметки за електричество, тя се чудеше как е могла да постъпи толкова прибързано и глупаво, как е могла да вземе химикалката за един шилинг и да напише: „Изплатете на Акисофери Ниока двайсет хиляди лири“; с трепереща ръка, със сърце, биещо до пръсване в свитата от страх гръд, превъзбудено до крайност от изключителния акт, от неговата необратимост и безвъзвратна категоричност, от всичко, което той предвещаваше, и най-сетне, от неговата мащабност. (В почти същото състояние на духа тя се бе омъжила за Кристофър — трепереща и уплашена, обезумяла и заслепена от едно самоубийствено отдаване, преследвана от една мечта, която трябваше да се осъществи.) Но фактът, че вече нямаше спомен за момичето, което се бе омъжило

за Кристофър, нито за момичето, подписало чека, все още не значеше, че това са били излишни неща; пък и човек бе длъжен да живее, да продължава до изтощение да греша с убеждението, че постъпва правилно, честно и справедливо, да си мисли, че е прав, и същевременно да съзнава, че след десет години ще погледне назад и ще си каже: „Господи, как съм могъл да направя това, да вярвам в това, да бъда това?“. А миналите събития, какво значеха те, каква продължителност им бе отредена? Крайъгълен камък, този образ пак изникна в съзнанието ѝ, защото харесваше идеята, че над него нещо се гради. Да, но се бе случило така, че едно от нейните минали деяния, извършено от нея в стремежа ѝ да изгради, беше бомбардирано в буквалния смисъл на думата и заличено от лицето на света, изчезна в пламъци, огън и дим и сега лежеше в развалини, в прах и пепел. Онези хиляди лири, подарени за построяването на училище в Централна Африка, изчезнаха като дим — училището беше построено, децата учиха няколко месеца в него, а после бе заличено от лицето на земята поради нещастно стечение на обстоятелствата — в онази страна избухна гражданска война. Хилядите лири пропаднаха, загинаха и около стотина деца, но Роуз знаеше, че за тях не може да носи отговорност — те можеха да загинат навсякъде, така че мястото на тяхната смърт всъщност не я засягаше.

Обективно погледнато, парите бяха осигурили работа на строителите и обучение на децата, макар за кратко време и с такъв трагичен завършек. По скалата на вечността няколко месеца бяха толкова важни, колкото впрочем би била и естествената възраст на една сграда. И все пак това не беше край... Пряко волята си Роуз трябваше да признае, че бе повлияна от едно древно вярване, днес считано за ерес — тя вярваше не само в делото, но и в самата идея, вярваше, че като даваш, печели не само този, който получава. Така, в крайна сметка, вероятно не е била тъй глупава. Въпреки злополуката, тя бе дала своята дан за идеята, за делото, за духовния напредък.

Спомни си онова място в Библията, където се говори за градеж върху пясък, спомни си и ронещата се мазилка в собствената си къща (особено в тоалетната зад казанчето), сети се по този повод и за Норийн и какво бе казала на Саймън Камиш за нея. Норийн наистина беше в основата на всичко. На Роуз ѝ се искаше да не е разказвала това никому, да го бе оставила непокътнато, като нещо девствено, но за

съжаление не беше така — знаеше си, че е голяма бърберица, всъщност клюкарка, не умееше да пази тайна. За Норийн обаче това не се отнасяше — колкото и често да говореше за нея, продължаваше неизменно да я носи в себе си — подарък, който никой не искаше да приеме, с който никой не знаеше какво да прави, едно бреме, лично притежание, което всъщност я бе довело до сегашното ѝ положение, свита върху малкото собственоръчно изработено килимче. Саймън Камиш бе откликнал на разказа на Норийн по-сърдечно от много други, затова реши, че и в неговото детство сигурно е имало религия или някакво самоотричане, иначе едва ли би я разбрал. Развесели се, като си представи, че Норийн може би е още жива — вече старица, не вещица или светица, а просто старица, може би малко попрекършена, улегнала от възрастта. Не я беше виждала от години. Спомняше си лицето ѝ — продълговато, бледо, с конски черти, заобиколено от коравите букли на жълтеникавата ѝ накъдрена коса, също като лицата от старовремските реклами в някой малък фризьорски салон. Бляскави и гланцирани, но потънали в прах. Е, косата ѝ може да се е променила за тези двадесет години, но Роуз бе съхранила в паметта си някогашния суров лик на жената от следвоенния период, тъй като не я бе виждала вече петнадесетина години. Роуз се запита (и тази мисъл бе нова за нея, ето че имаше смисъл да се замисля човек) дали на някой от семейството ѝ му бе хрумвало да вини Норийн заради нейната женитба и всички неблагоприятия и страдания преди и след нея — сигурно не, защото малцина биха се сетили да направят връзката между Норийн — мрачна и саможива аскетка, евангелистка, ограничена и педантична до превзетост, и Кристофър — красивият, мръсен, опърпан Кристофър (какъвто си беше тогава) с ръце в джобовете, с черни, лъскави очила, с предизвикателна прическа, и уж отпусната, но дръзка походка, подритващ нехайно празна консервена кутия по Камдън роуд хай стрийт — умен, буден, ала рязък и невъзпитан, който искаше, посягаше, примамваше и получаваше — и във всичко бе еднакво настоятелен, тя го бе пожелала по много причини и всичките пряко или косвено свързани с Норийн, цялото влечение на Роуз бе предопределено от нея. Той беше привлекателен, безцеремонен и нищо не можеше да му се откаже. Тя непременно би отказала на някой друг, не толкова нахален, но с Кристофър човек забравяше разумните доводи — просто падаше, безнадеждно омаян, в

калта, в бордея, в тъмното ъгълче или в някое скърцащо евтино легло, където и да е — това беше влечение, което отхвърляше влиянието на Норийн, рано или късно то трябваше да бъде отхвърлено, защото Роуз Върчу бе неспособна да издигне целомъдрието в своя единствена добродетел (бе замесена от друго тесто), но имаше и много други причини за нейното влечение, които съвсем пряко произлизаха от Норийн, въпреки че тя навярно би отрекла да ги е предизвикала. В началото Роуз бе запленена от Кристофър и го следваше кротко по петите, защото бе един от оцетените — и то в двоен смисъл, финансов и национален, — а Норийн я бе научила да презира имотните. Когато преди години пълнеше главата на малкото чувствително дете с теории за порочността на богатите, тя все пак не бе могла да предвиди, че всичко ще свърши точно така. Роуз — пребледняла и обляна в сълзи, заобиколена от тълпа адвокати, Роуз — изпратена в изгнание, която, след като се връща, оплаква дните си по страниците на „Нюз Оф Дъ Уърлд“, Роуз — омъжена, после заключвана в спалнята, бита, разкъравена, разведена, заплашвана и най-сетне сега — истински щастлива, посвоему, стига само да не ѝ пречеха да живее с чудатата си представа за живота. Не, нямаше съмнение, че Норийн не бе прозряла всичко това. Тя не би смятала Кристофър Василиу за един от смирените, скромни и слабохарактерни бедняци, за хора като него тя имаше други представи — смяташе ги мълчаливи, едва ли не безполови, трудно податливи на развитие. Кристофър никак не би ѝ се харесал.

В главата ѝ нахлуха толкова много мисли за Кристофър, че не успя да ги подреди, те се скупчиха и обособиха от само себе си. Някои бяха свързани с насилие, други — с кръв, трети — с Библията; първите две имаха нещо общо помежду си, но откъде беше дошла третата, тя не можеше да се сети. Докато най-сетне не си припомни онзи скандал: случи се в същата тази стая преди години и бе един от многото скандали за парите и защо Роуз не ги искаше. Тя пищя и плака и най-сетне захвърли чинията си с риба и картофи в лицето му, но не улучи, като през цялото време крещеше обезумяла от ярост и вече съвсем обърквана, че богатите не могат да влязат в Царството небесно през игленото ухо и че ако не дадеш всичко, което имаш, на бедните, няма да можеш... и така нататък, и така нататък, а Кристофър хвърли по нея бутилката с кетчуп, тя се счупи, сосът плисна наоколо, децата се

събудиха и се показаха на стълбата треперещи, както правеха винаги в такива моменти. Роуз продължаваше да крещи тези налудничави библейски баналности, докато Кристофър, очевидно извън себе си от гняв, прекатури масата, сграбчи уплашената до смърт и вече смълчана Роуз и процеди през зъби: „Не ми цитирай тази шибана Библия, четох я в училище, или мислиш, че не си спомням оня тъпак, дето се беше изправил пред нас да ни разправя притчата за дарбите и как я извъртя, проклетникът, и как ни поучаваше нас — отбор малодушни малоумници и несретници, че колкото и да сме тъпи, всичките имаме по някаква малка дарбица и можем да я използваме, стига да поискаме, и че никой не е роден без нищо — идиотът му с идиот, стоеше там и ни гледаше, без да ни вижда — някаква тълпа от единадесетгодишни хлапаци, о, боже, ако някога си виждала хора свършени, умрели, същества излишни за света, това бяхме ние, а той продължаваше да ни налива в главите как всички сме имали по нещо добро, независимо какви глупаци сме, и да не си мислим, например аз, който отивах в прогимназията, че съм с нещо по-добър от другите, и че най-големите си дарби трябва да използваме в името на доброто, и най-последно прочете оня текст, оня текст от Библията, дето се говори как да забогатеем, ей за това се говори, така че не ми цитирай Библията и не очаквай от мен да съчувствам на някакви изродени раси в Африка, достатъчно ненормални има в моята къща, защо не се качиш на покрива на някой двуетажен автобус и не почнеш да хвърляш петачки, превзета кучка такава!“.

После тя се опита да се отскубне от него и да тръгне да успокоява детето, знаеше, че е прав, но стъпи на счупената бутилка от кетчуп, защото не виждаше от сълзи, яд и пълен душевен потрес и си поряза крака, странна рана между пръстите, бог знае как бе станала, но кървеше ужасно и така, изпоцапана с кръв и кетчуп, сред тези размазани по килима картофи, ѝ се доця да умре, ала наместо това се качи горе да успокоява детето и тогава Кристофър ѝ изкрещя нещо — за свое учудване тя не си спомняше точно какво, но помнеше, че с това вече чашата преля, той винаги успяваше, винаги намираще начин да го стори с безупречна безотказност, като че предварително подготвен, и я заля такава мътна вълна от ярост, че тя хвърли по-малкото от двете деца надолу по стълбата към него, той едва успя да го хване, то беше цялото в кетчуп и изглеждаше обляно в кръв, после някак успя да

успокои другото и си легна с него, трепереща от срам, самопрезрение и дълбока, разяждаща мъка, защото знаеше — във всеки от тези страшни мигове тя знаеше и все по-рядко между тях успяваше да забрави, че всичко е свършено между нея и Кристофър, когато някога толкова желаше, заради когото беше преживяла толкова много, знаеше, че са стигнали дъното на бездната, че това, което ги държеше — съвместното съществуване и взаимната търпимост — вече не съществуваше, двамата бяха пропаднали завинаги в тази пропаст, и ако не се разделяха — мръсни, раздърпани, нежелани, — щяха да се убият в буквалния смисъл на думата.

Мъчително бе да се връща назад и да си спомня как нещата стигнаха до това дъно. Бе станало постепенно, първо — тежката дума, подозрението, нетърпимостта, безкрайното недоверие и от двете страни, изпуснатите нерви по повод на развалено ядене (от негова страна) или липса на време дори за кино (от нейна) и изведнъж се оказа, че няма защо да се въздържат повече, че няма защо да се мъчат да контролират скверната си ненавист. Тя изригна след първия удар. Роуз бе съгласна със съда относно физическо насилие. Това беше нещо много по-сериозно от телесна повреда. Ако я бе ударил, докато все още страстно го обичаше, нямаше да се разсърди, щеше дори да изпита наслаждение, но разбира се, той не го направи тогава, а после, защото, докато тя го обичаше, той също я обичаше и беше мил с нея. Не ѝ даваше покой мисълта (макар и да не беше сигурна), че всъщност тя бе посегнала първа. Той бе вдигнал ръка над нея в самозащита, но после започна да го прави все по-често, защото все по-често трябваше да се отбранява и така ѝ бе нанесъл много рани и предизвикваше нови и нови атаки от нейна страна — скоро отбраната му стана толкова яростна, че мина всякакви граници, стигна се до груби ритници, плесници, хапане, чупене на стъкла, тя започна да му отвръща със същото, защото винаги беше победената. Път назад за нея вече нямаше, след като нещата стигнаха дотам. Как можеха да продължават да живеят заедно в такъв позор, а веднъж приели позора, защо да се въздържат от ритници, хапане и чупене на чинии и прозорци? Вече нямаше какво да спасяват, нямаше нищо. Затова тя се съгласи с адвоката си при развода да покаже на съда всичките си рани: „Това ще бъде само една формалност за теб, а за съда е най-удобното свидетелство за разтрогване на брака“ — каза ѝ той, като се усмихваше

служебно, тя също се усмихна и си помисли: „Господи, какво ми говори този човек — удобно, — да не би да си мисли, че ми е било приятно да ме бият до посиняване или да се обливам в кръв, или да скубят косите ми на цели кичури (такива големи кичури, че лекарите смятаха, че става въпрос за алоpecia на нервна почва). Но боже мой, мислеше си Роуз, той сигурно се е занимавал с много по-тежки случаи, с хора, които са понасяли спокойно всичко това и са гледали на него само като на една формалност и удобство за съда“. Поведението на съдията я озадачи не по-малко, той беше съдия и по едно напълно объркано дело, което тя влезе да слуша, за да се настрои за предстоящото ѝ изпитание. За нейно учудване и това беше смесен брак, между турчин, не кипърски грък, и англичанка. Роуз седеше в огромната съдебна зала, която сама по себе си достатъчно я измъчваше, имаше чувство, че всички я гледат, и тръпнеше при мисълта, че скоро и тя ще дава показания. Изслуша печалната история за мъка и насилие, която не бе много по-различна от нейната, въпреки че сумите, вложени в тяхната обща спестовна книжка, бяха по-малки. Турчинът бе говорил убедително и спечели делото, което още повече я разстрои, защото се бе почувствала задължена (от вярност към своя пол) да се постави на мястото на негодната съпруга, която бе изоставила мъжа и децата си, тъй като искала (по нейни собствени думи) да получи още малко наслаждение от живота. Главното ѝ оплакване от съпруга ѝ беше неговата избухливост — оказа се, че е свикнал да я замерва с разни неща, да ѝ удря плесници, да я бие с юмруци и така нататък. Ако това бе истина, жената съвсем законно можеше да оспорва решението на съда, само че съдията не беше на същото мнение — той говори за нещата, които всеки мъж би направил, ако го предизвикат, и беше склонен да приеме, че един-два удара така или иначе са нормална цена за семейния живот. А що се отнася до оскърбителните думи, които, според дамата, ѝ били отправяни, тя не бива да се срамува да ги повтори пред него, защото той е чувал всичко, което тя навярно има да му каже, и много по-лоши неща, и че несъмнено такива думи (до болка познати за слуха и езика на Роуз) са общоприети в ежедневно семейно общуване и едва ли могат да бъдат изтъкувани като основание за развод поради жестокост. Той добави, че е твърде странно, дето въпросната дама не може да покаже няколко синини и като чу това, Роуз погледна белега от ръкопашния бой върху

китката си с истинска благодарност. А съдията произнесе решението си в полза на съпруга, като го представи не като жесток, а като изоставен. Това може и да е така, помисли си Роуз, но остана изумена от равнодушието, с което този възрастен господин, съдията, се отнесе към оскърбленията и боя. У дома си той навярно би сметнал за акт на насилие, ако някой гост постави чаша върху полирания дървен плот на масата или изтръска пепелта от цигарата си върху паркета.

От време на време турчинът казваше, че обичал жена си. По същия начин, по който и Кристофър не след дълго щеше да заяви пред съда, че обича Роуз. Любов. Тази дума прозвуча неуместно в строгата обстановка, но никой не я оспори. И двата пъти докато седеше там — като зрител и като ищец, Роуз бе споходена от странно усещане за любовта — като за някакъв грамаден, бял, безформен и не много симпатичен бог, който лежеше затрупан от всички тези проблеми и формалности, уловен в мрежа, към която го приковаваха самите доводи, доводите на юмруците, общоприетите обиди, бягствата, законността, всеки от които пристягаше здраво любовта, и макар че белият бог се бореше и преливаше над мрежата на безформени талази, в последна сметка окончателно го подчини. И все пак мрежата беше абсолютно необходима, защото без нея се връщаше насилието, ужасът, единоборството. Бе потърсила помощта на закона, потърсила я бе в своя защита, в защита на децата си, по същия начин, по който законът бе призван против нея в ранната ѝ младост, и сега, както и тогава, трябваше да се подчини на неговите решения.

Но какво щеше да ѝ се случи този път, с родителските права? Имаше съдебни решения, които тя никога не би могла да приеме и загубата на децата — това, с което я заплашваха, беше едно от тях. И този път щяха да изтъкнат формални доводи — образование, религия, алкохол, отговорност. Тя смътно се досещаше какви щяха да бъдат заключенията на съда и дали този път нямаше да се окаже в срамното положение да мънка за любов, докато Кристофър и неговите адвокати пледират с гласа на разума и стягат примката около съпротивляващите се инстинкти. Не! Това беше невъзможно, тя отказваше да го приеме. Саймън Камиш каза, че много рядко вземат децата от майката, освен ако тя не се окаже очевидно негодна. Ала тя знаеше къде са нейните слабости. Вече го знаеше, защото тези „слабости“ бяха всъщност нейните добродетели, нейната вяра, начинът ѝ на живот, и тя не

можеше да си позволи дори да обещае, че ще се промени, защото така би изгубила себе си.

Саймън Камиш се връщаше от Саут Хамптън, след като бе загубил едно дело, и имаше главоболие. Пътуваше с колата си към Роуз Василиу, но не му се искаше да ходи там. Вкъщи му се прибираше още по-малко. Ала и в двата случая дългът го призоваваше. Не можеше да не устои на думата си. Всъщност почти с нищо не можеше да помогне, мислеше си той — пък и цялата работа му се виждаше доста несериозна: ясно е, мъжът ѝ е от хората, които само създават неприятности, докато тя (поне така му се струваше) е кротка, привързана към семейството, съзнателна майка, така че няма сериозна причина за проблем около децата. Но тя имаше нужда от уверение в това, а той пък не виждаше с какво е задължен да предлага безплатни успокоения на всяка жена, която срещне. Тя имаше дързостта да го иска от него, а пък той — глупостта да ѝ го предложи.

Така разсъждаваше Саймън на път за Роуз, която, докато го чакаше, не мислеше подобни неща. Но и двамата бяха притеснени, тя — защото много добре разбираше нелепото си положение, а той — защото си беше поръчал да му издирят някои вестникарски материали за нея (бог знае защо проклетото му любопитство стигна дотам), и в тях намери необясними неща, които едва ли щяха да се харесат някому. Не ги проумяваше, пък и не му достигаха сили да се справи с неочакваната ситуация, така че се помъчи да потисне неловките въпроси, които възникнаха от тези открития, и да си обещае, че ще приключи с тази история, без да се задълбочава, спазвайки добрия тон, и ще се оттегли, преди да се е случило нещо неудобно. Това беше обичайно в адвокатската практика, дори много често не се изискваше нищо повече. Той се надяваше, че и в този случай ще бъде така.

За съжаление обстановката, която завари с пристигането си, изключваше подобен подход. Преди всичко децата още не бяха си легнали. Той бе изчислил, че най-голямото предимство от посещението му у Роуз ще бъде това, че ще избегне своите собствени деца, и се ядоса, като чу шума, когато Роуз отвори вратата.

— Извинете — каза тя в тясното преддверие, несварила да свали престилката си, — съжалявам, че все още не съм ги сложила да спят, но ей сега ще си легнат. Моля ви, влезте.

— Не се безпокойте — отвърна храбро той, като остави чадъра и куфарчето си и я последва в дневната, която му се стори този път неуютна, защото беше пълна с хора. Бременна млада жена, мрачна и

сърдита на вид, седеше на канапето в някакъв унес и дори не вдигна очи към него, а в краката ѝ се търкаляха и се бореха две мънички дечица (той с облекчение отбеляза, че поне бяха облечени в нощничка и пижама). Телевизорът работеше, но едно по-голямо дете му съперничеше, свирейки на обой.

— Хайде, вие малките, марш в леглата — нареди Роуз, но така, като че ли не очакваше отклик, и наистина не го получи, защото дребосъците продължиха да се боричкат, само голямото дете остави обоя си и протегна ръка да се запознае. — Това е Константин — представи го Роуз.

Саймън погледна лицето на момчето и почувства, че в края на краищата, всеки би се тревожил да не загуби детето си — подобна тревога е съвсем естествена, както и желанието ѝ да получи уверения, че това няма да се случи, макар и опасенията да са неоснователни. Като видя „обектите“ на нейната тревога, цялата история му се видя твърде сериозна, дори само като предположение... Детето беше удивително. Имаше дълга руса коса и нежно лице, изключително изтънчено и чувствително.

— На обой ли свириш — рече глуповато Саймън, докато Роуз извеждаше зад гърба му двете по-малки, а бременното момиче се оттегли и изчезна, без да пророни нито дума.

— Да — каза Константин.

— Откога се занимаваш? — Саймън не се досети какво друго да каже.

— Не много отдавна.

— В училище ли ви учат?

— Един човек идва от време на време. Странстващ учител, така го наричат.

— Виж ти!

— Учи три момчета. Свири заедно.

— Можеш ли да ми изсвириш нещо — попита Саймън и седна. Главата му се пръскаше от болка. Момчето засвири някаква мелодия. Когато свърши, Роуз слезе долу и го отпрати да се измие, то веднага се подчини, без да мърмори.

— Много възпитано дете — каза Саймън внимателно.

— Да, така е — отвърна Роуз.

— В него има нещо... удивително.

— Сигурно е косата му — рече Роуз. — Моята беше същата на неговата възраст. Интересно как я е наследил. — Изглеждаше изтощена.

— Изглеждате изтощена — отбеляза Саймън.

Тя го погледна рязко и отвърна:

— Вие също. — И двамата се засмяха.

След това тя му предложи да хапне, а той — да вечерят заедно навън, но тя отговори, че няма кой да остане с децата и затова му пригответи нещо вкусно, въпреки че той не забелязваше много какво яде, тъй като през цялото време си говореха. Искаше да ѝ зададе много въпроси и ги зададе, защото това изглеждаше най-естественото нещо в момента. Разпита я за брака ѝ, за родителите ѝ, за „заточението“ ѝ на континента, за развода — но преди всичко попита за онази първоначална причина, която навярно бе предизвикала целия този проблем за децата. Защото бе стигнал до извода, че най-вероятно някакво желание за мъст бе подтикнало Кристофър да повдигне въпроса за родителските права — към тази мисъл го наведе и онова писмо колаж, което той бе изпратил на Роуз. В него Саймън прочете изрезка от едно заглавие в популярен ежедневник, което гласеше. „Под опека на закона. Всеки може да постави всекиго под опека на закона“, и бе придружено от снимка на момиче, на шега поставено под опека от съвсем непознат човек, който я видял да танцува в един бар. И той попита Роуз, която седна срещу него на масата, поставила до чинията си писмото:

— Какво се случи, защо родителите ти постъпиха така с теб? Ти всъщност не би се омъжила без тяхно съгласие, нали?

— Не зная — каза Роуз. — Вероятно бих го сторила. Всъщност аз ги предизвиках. Може би ми се е искало да ги предизвикам да направят нещо ужасно, как мислиш? Често си задавам този въпрос. Те са странна двойка, знаеш ли, и ме възпитаваха много странно, аз дори не знам какво са очаквали от мен. Бащата на баща ми имал гараж и баща ми първо натрупал състоянието си, а после се оженил за майка ми, и двамата били вече на възраст, към трийсет и пет годишни, и си мисля, че сигурно семейството на майка ми дълго е я увещавало да се омъжи. Сега те се грижат за къщата в Норфък. Майка ми не се задържа много там, почти през цялата зима е в чужбина. Всъщност тя не прави нищо, няма никакви приятели. Има някаква компаньонка и това е

всичко. Майка ми е тъжен човек. Вечно е отегчена. Баща ми е съвсем различен, работи, без да се спира, не виждам защо му трябва това сега, но той просто не може да спре. Така че нямаха много време за мен — аз я отегчавах, а той не можеше да разговаря с мен, защото единственото, за което може да говори, е бизнесът, а аз не разбирам нищо от бизнес... Предполагам, че съм била истинско разочарование за тях, но от друга страна, е много трудно да се каже какво точно са искали да стана, защото никога не се опитваха да ме заинтересуват с нещо, никога не ме насърчаваха да изляза или да направя каквото и да било.

Естествено, като дете бях самотна, но тогава прекарвахме по-голямата част от времето в провинцията, а аз обичах живота там, все си намирах какво да правя. После изведнъж, когато станах на петнадесет години, им дойде на ум да ме пратят в пансион — кой знае защо не ме бяха пратили по-рано, човек би помислил, че ще се радват да ме няма около тях, може би просто не се бяха сетили. В началото не ми харесваше, но после се сприятелих с това момиче Емили, все още се виждаме често с нея и нещата започнаха да се оправят. Тя ме влачеше насам-натам, грижеше се за мен, предложи ми дори да се явя на няколко изпита и заедно да следваме, но за това беше вече твърде късно, защото моето невежество доста се бе задълбочило, все пак ми беше приятно, че въобще ѝ хрумна такава мисъл... След като се запознах с Емили, бързо се окуражих. Тя постъпи в Лондонския университет, докато учеше там, аз прекарвах все повече време в лондонската ни къща, срещах се с нейни приятели, излизах с някои от тях, те ме съветваха как да подредя живота си — разбиранията им бяха доста леви, сигурно това важи за всички студенти, но все пак само по себе си беше странно, защото Емили никога не се бе интересувала от политика и дори винаги съм мислила, че си пада малко фашистка. Но както и да е, всичките ѝ приятели постоянно ми говореха какво да правя с парите си.

За момиче на моята възраст аз наистина имах много пари, получавах солидна издръжка и винаги можех да харча колкото си искам — плащах навсякъде, където ходехме, винаги плащах аз, те бяха доволни, че съм покрай тях, и в замяна ми даваха различни съвети какво да правя с парите си и за какво трябва да ги използвам. Оттук започнаха всичките беди: дадох голяма сума за едно политическо

списание, не точно студентско и не съвсем професионално, и тази история някак си попадна във вестниците, от което баща ми страшно се разгневи. Списанието отпечата и някаква статия за стачките в неговия бизнес и той реши, че аз съм им дала сведенията. Защо мислеше, че съм аз — това не зная. Така или иначе, една вечер поиска да ме види. О, беше много страшно, не това, което каза, а пълното му отчуждение от мен, което видях в очите му, спомням си, че го попитах: „Но ти какво мислиш, че правя, как си представяш, че живея, нали трябва да върша нещо!“. Той ме попита защо точно това. Отговорих, че не съм предполагала, че ще има нещо против, не съм предполагала дори, че ще го е грижа, а той ми отвърна, че наистина не го е грижа, стига само името ми да не се появявало по вестниците и че ако прахосвам парите си за анархистите, повече няма да получа нито пени. После съкрати издръжката ми, горкият човек, не подозираше нищо и дори след като я съкрати наполовина, аз продължих да си живея много добре. Сигурно е мислел, че си купувам дрехи или нещо подобно, защото една жена така би трябвало да харчи парите си. После ми зададе единствения умен въпрос, който някога ми бе задавал: дали съм влязла в Компартията, аз казах, че не, което бе самата истина, макар по едно време да имах такова намерение. Мислех, че след всичко това ще ме прибере вкъщи и няма да ми позволява да излизам много-много, но той не бе в състояние да го направи, вече беше свикнал да ме оставя да живея самостоятелно, всъщност — да ме пренебрегва, да забравя за моето съществуване, и не можеше да предприеме нищо определено, за да ме спре, не знаеше как да го стори, а майка ми бе още по-незаинтересована и безпомощна, впрочем по това време тя се намираше в Ница. Много време прекарваше там. Не беше добре със здравето. И никога не е била.

Тук тя като че ли засече, очаквайки от него нещо повече от насърчителните възклицания, с които досега бе реагирал на монолога ѝ.

— И сред тези студенти ти срещна съпруга си, така ли?

— Кристофър ли? Не, не сред тях, не съвсем. Е, донякъде — да, защото се запознах с него в редакцията на онова списание, то не беше точно редакция, а някакъв сутерен в Блумсбъри, където живееше един от тях, и едновременно го използваша за редакция. Знаеш ли, истината за онази статия за стачката е, че в действителност аз им дадох

информацията, ала без да искам, просто не подозирах скрития смисъл на всичко, което им разказах. Но да се върнем на Кристофър: седях в онова подземие и слушах един от нашите, който говореше за това и онова, в момента май за Южна Африка, когато влезе Кристофър, натоварен с камара афиши. По онова време той караше фургон, лично негов, но се занимаваше и с много други неща. Онзи мой приятел хвърли поглед на Кристофър и му предложи чаша кафе, направи го „другарски“, защото му се стори, че Кристофър има вид на потенциален другар и защото бе симпатично момче и му беше много приятно да черпи с кафе разни шофьори, пък и защото това бе такова място, където почти нищо друго не се правеше. (Като чу последното изречение, Саймън се удиви от нещо, толкова естествено за много други, но непривично за Роуз и му беше нужно време, докато проумее, че тя просто бе обхваната от чиста злоба.) И тъй, Кристофър седна да пие кафе, аз го гледах, мисля, че и той ме гледаше, защото, когато казах, че трябва да си тръгвам, той съвсем естествено ми предложи да ме закара. Естествено, защото имаше фургон. Тръгнах си с него, но всъщност за никъде не бързах, в ония дни никога нямах точна цел, той ме закара до вкъщи и аз го поканих, защото нямаше никой, пихме чай, после — малко алкохол, после аз излязох с него, вечеряхме навън и така започна.

На колко години бях ли? На деветнайсет, а той — на двадесет и една.

Обичах го. Бях влюбена в него до полуда! Той просто ме прелъсти. И много добре знаеше какво прави. Две нощи в седмицата работеше в един гръцки ресторант на Шарлот стрийт, аз ходех там, седях в кухнята и го чаках. Така беше. Всъщност аз не го... познавах, изумително е колко малко знаех за него. Но не исках да зная много, защото подозирах, че много неща няма да разбере. Той очевидно не беше глупак, иначе нямаше... е, не искам да кажа, че не бях глупачка, защото по отношение на него бях пълна глупачка, но поне го съзнавах. Той беше завършил гимназия, в началото предположих, че е почнал да работи веднага след това и трябваше да минат години, или поне месеци, докато науча, че е започнал да следва, но е отпаднал или сам се е отказал — мисля, че не е могъл да издържи. Той наистина мразеше подобни традиционни институции, не изпитваше към тях нищо, освен презрение — трябваше да го проумея по-рано — отказал се бе от

амбиция, а не понеже му е липсвала амбиция, и още, защото не е могъл да си представи, че ще изгуби три и повече години само с една студентска стипендия, без да научи кой знае какво, докато тоя фургон, дето го караше, и всичките вземания-давания, услуги и афери, с които се занимаваше, му носеха много повече. Всеки друг на негово място би разсъждавал така. Беше много привлекателен. Такъв един мръсен и просмукан с миризмата на фургона, живееше на сандвичи с бекон — беше човек, какъвто дотогава не бях срещала и тъкмо такъв човек да ме хареса, о, това за мене бе...

— Теб сигурно много хора са те харесвали, Роуз. Била си желана партия.

— О, не, не, нищо подобно. Поне никой от нашите приятели с Емили. Те бяха алтруисти, използваша парите ми, но само за храна, за дарения и напитки, като заем или за аборти, в главите им никога нямаше нещо толкова грандиозно като проект да се оженят за мен, на тях такава нещо просто не можеше да им хрумне, пък и аз не бях красавица, имах доста невзрачен вид и все още си го имам... но не, не мисля, че някой е хранил по-специални намерения към мен. Е, имаше... имаше едни официални ухажори, нещо като дежурни ухажори, но аз не гледах на тях сериозно. Или обратното, те не гледаха на мен сериозно. Бяха още твърде млади и не бяха дорасли за такава мисъл.

— И тъй ти стана доброволна жертва на Кристофър и неговите сандвичи с бекон?

— Точно така. Доброволна и изгаряща от нетърпение. — Тя прокара ръка през косата си и се засмя. — Прекарвахме много време в един гръцки клуб в Камдън Таун. Прозорците му бяха облепени с хартия, беше много таен. Играеха се карти и билиард, а аз седях и ги гледах. Вътре не пускаха много момичета, но мен ме пускаха, защото бях момичето на Кристофър. Тогава си мислех, че това е истинско отбрано общество и че аз най-сетне съм пробила на такава място. Наистина се чувствах привилегирована, докато седях и пиех една след друга чаши кафе. Сега разбирам колко е било смешно всичко това! Или почти смешно. Щеше да бъде наистина смешно, ако днес можех да кажа, че съм го надживяла...

— Ти изглеждаш така, сякаш си го надживяла — каза й той, воден от нищо незначеща любезност.

— Не знам дали е така.

— Кажи ми — поде Саймън, — какво те накара да решиш да се омъжиш? Какво те накара да мислиш, че искаш да се омъжиш?

— Ами, трудно ми е да определя — почна тя. — Но мисля — говоря само за себе си, че исках по някакъв начин да се изявя. Чувството ми беше много силно и трябваше да покажа, че е сериозно. Сигурно по тази причина се женят повечето хора, нали? От признателност. Поне донякъде. Не си спомням точно как стана дума за женитба, мисля, че говорех нещо за Емили, която току-що се бе сгодила за Офенбах, и Кристофър ми каза много мило: ти би ли се омъжила за мен? Такова нещо не бях си пожелавала, много пъти му го повторих, но след като веднъж го бе изрекъл, знаех, че не ще мога да се съпротивлявам и ще трябва да го направя. Не забравяй също, че по онова време бях безнадеждно влюбена, просто ходех подире му като малко дете. И така, решихме да се оженим. Не можех да повярвам. Не можех да повярвам на щастливата си съдба.

— И какво направихте?

— Какво направихме ли? Първо, Кристофър написа писмо на баща ми, а той му отговори, че сигурно се шегува. Тогава двамата с Кристофър отидохме при него, стана скандал, той нарече Кристофър мръсен грък, а Кристофър пък го нарече еврейска свиня, като много добре знаеше, че баща ми не е евреин и никога не е бил, а аз се разплаках, излязох от къщи заедно с Кристофър и не пожелах повече да се върна. После всичко се завъртя много бързо... В действителност дотогава не бях разгласявала връзката си с него, но сега вече изглеждаше наложително да разкрием отношенията си и започнахме да излизаме заедно „в обществото“ или поне в такива кътчета, каквито намерехме — ходехме по барове и ресторанти и аз го водех на всички ония досадни събирания, на които ме канеха, а преди не ходех, изобщо — вдигнахме шум около себе си. Беше много интересно... Изглеждаш поразен. Не ти харесва това, че сме вдигнали шум около себе си, нали?

— Май че това, което ме поразява най-много, е мисълта, че на теб е могло да ти харесва, както сама го каза, да вдигаш шум около себе си?

— Да, но аз съм се променила оттогава. Това беше преди много години. Променила съм се.

— Може ли човек да се промени толкова много?

— Точно това — поде тя малко тъжно и напрегнато — понякога се питам и аз.

— Не мисли за това сега — отсече той, съжалил за думите си.

— Добре, няма — каза по-бодро Роуз. — Трябва да завърша тази история, нали? Докъде бях стигнала?

— Беше стигнала до момента, когато ти и Кристофър сте предизвиквали родителския гняв. Къде живеете по онова време?

— Ами колкото и невероятно да е, живеехме в онзи сутерен, където се срещнахме за първи път. Аз бях обещала, че ще пазим редакцията, защото момчето, което живееше там, бе изчезнало без следа и ние спяхме на един матрак на пода наред цели бали вестникарска хартия. Беше хубава къща, една от онези стари къщи, разположени в малки редици и никой не знаеше, че сме там, освен неколцина приятели, които бяха обещали да не казват. Всеки ден звънях вкъщи и ги питах дали са размислили — до това време баща ми бе успял да придума майка ми да се върне, — а те ми крещяха, че ще изпратят полиция по дирите ми и ще ме оставят без пукната пара и бог знае още какво.

— Не направи ли някакви стъпки към помирение?

— Разбира се, че направих, казах, че ще се върна вкъщи веднага щом ми разрешат да се омъжа за Кристофър, казах им да ме лишат от издръжката, ако искат, добавих дори, че мога да почакам, докато стана на двадесет и една, което значеше още цели осем месеца. С Кристофър се познавахме вече година. Година е много време. Не можехме да бъдем обвинени, че не сме се познавали достатъчно.

— Но обстоятелствата около вас едва ли е могло да се нарекат нормални?

— Едва ли. По-скоро не.

— Сигурно тази изрезка е от това време? — каза той и извади от джоба си парче вестник.

Тя я взе и я погледна със смесено чувство на гордост, отвращение, смущение и ирония, с което му стана много симпатична.

— О, боже? Откъде намери това?

Беше снимка на тях двамата с Кристофър, много по-млади, седнали в един ресторант. Свещник и рози. Кристофър изглеждаше самодоволен нечестивец, а Роуз — обикновена и изпълнена с желание

да се хареса. Заглавието гласеше: „Червената дъщеря на един магнат с гръцко крупие“.

— Къде я намери? — повтори тя, като му я връщаше.

— Откраднах я от един свитък с материали за теб. Много ми хареса. Но защо крупие? Той и с това ли се занимаваше?

— Не, не, нищо подобно. Това беше грешка, вестникарите се обадили на един мой приятел и той им казал, че Кристофър е куриер, защото сметнал, че това е най-изисканият начин да нарече шофьора на фургон, макар че по това време Кристофър вече се бе избавил от фургона и си бе купил кола, с моя помощ, разбира се, и с нея разхождаше из града разни американки, за да им показва забележителностите, така че в края на краищата, можеше да се нарече и куриер. Или... както се наричат такива момчета. Но крупие, не! Въпреки че сигурно би се справял добре с такава работа. Беше наистина добър комарджия, много добър. Във всеки случай тази кола беше последното, което получи от мен, защото баща ми закри банковата ми сметка. Това беше първото предупреждение, което получих, че нещата ще тръгнат зле. Отидох в районния клон на касата на Ръсел Скуеър, помолих ги да се свържат с моя клон на Марлб Арч и да ми отпуснат малко пари, но те ми отказаха. Не можех да повярвам.

— Разтревожи ли се?

— Ако искаш да знаеш истината — каза тя замислено и предпазливо, — мисля, че изпитах облекчение. Точно така, облекчение. Звучи глупаво, но беше така. Донякъде бях доволна, че все пак съм успяла да им повлияя, пък и макар да звучи абсурдно, радвах се, че скъсвам с всичко това. Дълбоко в себе си винаги съм била убедена, че човек не може да се избави от парите си, че те се впиват в него като пиявица или някакъв паразит и се множат и множат, дори и да се опитва да ги изтръгне — и съм била права, изглежда съм почувствала какво ще ми се случи. Ето ме, сега живея тук, в тази малка къща, едно напразно усилие от моя страна, макар и в много отношения справедливо, живея съвсем скромно, но винаги се намират хора, които ме канят да излизам, вестникари, които ми плащат, или поне ме хранят и поят, когато поискам, дори дрехите ми са скромни — онази рокля, с която бях, когато се запознахме — имам я от дванадесет години, но все още мога да си позволя да я нося. Но тукашните хора не могат да ми помогнат и никога не са могли... О, боже, вече не знам какво говоря.

Има и нещо друго, един ден внезапно осъзнах, че колкото и да се мъча да се отърва от парите, които ми се полагат, нищо на света не може да попречи на баща ми да ги остави на децата. Как мога да го спра в края на краищата? Те са единствените му внуци. Как мога да го спра?

— А защо е нужно да го спираш?

— Не е ли ясно?

— Не е напълно ясно. Но не се задълбочавай в това сега, то е съвсем друг въпрос. Върни се на историята със закриването на банковата сметка. И облекчението.

— Да. Ами... забравих докъде бях стигнала. Облекчението. Излязох на улицата, погледнах в чантата си и преброих всичко, което двамата имахме. Петнадесет лири и десет пенса, това беше. Прилична сума.

— Едва ли е щяла да ви стигне за дълго.

— Не, не стигна, защото отидохме право в клуба да разиграем тези пари, с цел да подобрим финансовото си състояние, и загубихме всичко.

— Било е глупаво от ваша страна.

— Да, безспорно беше глупаво. Но тогава ни се виждаше много смешно. После се върнахме в квартирата да си отспим, а там ни чакаше един човек. Отначало си помислих, че е от полицията, във връзка със списанието постоянно имахме подобни неприятности, но той търсеше точно нас, обясни, че аз съм поставена под съдебна опека, и предупреди Кристофър да не се меси. Не знаех дали да вярвам или не на думите му, но изглеждаше ужасно сериозен, а освен това и Кристофър явно го прие много сериозно, тъй че се съгласих да се прибера вкъщи и да се разбера с баща ми, а Кристофър бе откаран от един друг полицай, чух ги да си говорят, че съдебното разпореждане е влязло в сила, това бяха думите им, ако не се лъжа, и че ако сега той се опита да установи връзка с мен, ще бъде арестуван и хвърлен в затвора за незачитане на съда. Не можех да понеса раздялата, защото наистина не можех да живея без него, разбираш ли, времето за мен спираше, когато него го нямаше, един час без него ми се струваше цяла вечност! Не виждах какво мога да направя. Господи, чувствах се ужасно още преди да узная най-лошото, толкова бях самотна, едва ли не под домашен арест, в тази къща — мавзолей, сякаш отново бях дете, измъчено от отегчение, което с нетърпение чака да порасне. Но през

цялото време знаех, че каквото и да направят, не могат да ме накарат да чакам повече от осем месеца. Искях да пиша на Кристофър или да му се обадя по телефона, за да му кажа, че ще чакам, но те ме следяха непрекъснато — беше невероятно, неопикуемо и си мисля, че единственото, което ми даваше сили да издържа, бе чувството, че съм мъченица. Всъщност те едва ли си даваха сметка, че това е най-неподходящият начин да се отнесат с мен, макар че надали щях да съм такава, каквато бях, ако дотогава бяха разбрали как да се оправят с мен. Единственото успокоение, което получих, бе, когато баща ми има неблагоприятното да ми каже, че се опитал да подкупи Кристофър, но той отказал всичко, каквото му предложил, което показваше поне някаква вярност към мен.

— Вярност, която не е била напразна.

— Да, така се оказа. Но той не е могъл да бъде сигурен в това, нали? Абсолютно сигурен? Можел е и да загуби... После родителите ми решиха да ме изпратят в чужбина, докато навърша двадесет и една. Цели осем месеца изгнание. Наистина си мислех, че няма да издържа. А най-лошото бе, че трябваше да замина, без да се обадя на Кристофър. Успях да подкупя един човек да му предаде писмо — е, не точно да подкупя, а просто да убедя, защото вече не ми бе останало нищо, с което да подкупвам, и една нощ Кристофър се появи — хвърли камъчета по моя прозорец и ние успяхме да се видим за половин час, преди да ни усетят, аз му обещах да се върна, а той обеща да ме чака, после ни откриха, баща ми заплаши, че ще повика полиция и ще го прати в затвора, аз заявих, че ако го направи, ще се самоубия, а ако остави Кристофър на мира, ще замина послушно за Париж, както бе уговорено. Така и стана. Сега ми идват на ум много неща, които сме могли да направим — просто да избягаме, аз можех да заявя, че очаквам дете или нещо подобно, но тогава нищо такова не ми хрумна, пък и не можех да се срещам с Кристофър, за да измислим нещо заедно, а онзи половин час прекарахме в ласки и обещания, без никакви проекти за бъдещето. Просто проиграхме шанса си. Не можахме да вземем нещата в ръцете си. Човек не знае как да се държи в такава ситуация, не знае правилата, а законните положения така и не можах да разбера, въпреки че баща ми постоянно караше адвоката си да ми ги обяснява. Горкият човек, беше така притеснен от цялата тази история, че не смееше да ме погледне в очите.

— И тъй, изпратиха те в чужбина.

— Да. Точно така. Беше истински кошмар! Заминах с една братовчедка, по-скоро леля, беше много по-възрастна от мен и заскитахме из Европа. Тя през цялото време ме наблюдаваше — изпълняваше задълженията си много съвестно, бродехме от град на град, аз никога не знаех предварително за къде пътуваме, така че не можех да се обадя на Кристофър и да му кажа да дойде и да ме спаси. Тя държеше паспорта ми в чантата си. Беше нетърпимо. Измъчих се до смърт. Лошо ми става, като се сетя за това пътуване. Как преживях всичките онези дни, без да продумам нито дума... Бяхме в Париж, Рим и Амстердам, Брюксел и Прага, в Бавария. И тази моя нещастна братовчедка, кой знае как се е чувствала, тя самата сигурно се е измъчила, макар постоянно да се преструваше, че ѝ е много интересно. Всъщност и на нея много ѝ се искаше да разговаря с някого, както и на мен, ала щом завържех някое запознанство, в хотела например, на часа решаваше, че е време да си тръгваме, да не би случайно да почна да прелъстявам или подкупвам хората. Впрочем днес не мога да си обясня защо се примирих с това положение и не избягах, макар че след месец-два започнах да правя капитал от своята издръжливост и си обещах, че ще издържа пътуването докрай, дори и да ме съсипе. Пък и къде ли можех да ида без паспорт и пари. Изчетох безброй книги. Не биваше да ме пращат в Италия, там имаше хора, които постоянно ми напомняха за Кристофър... Моите родители се отнесоха зле с мен, както разбираш. Просто не е за вярване. Знаеш ли какво направи баща ми? Преди всичко се закле тържествено, че ако се омъжа за Кристофър, когато навърша двадесет и една, напълно ще ме лиши от наследство — тогава още не знаех, че не би могъл да го направи, защото моите пари бяха отпускани на кредит, за да му спестят данъка върху свръхпечалбата. Сигурно се е проклинал за това свое скъперничество. Но много по-лошо бе онова, което направи с Кристофър. Не знам как да ти го кажа, то хвърля толкова лоша светлина върху него. Не съм го казвала на никого досега, или само на един-двама души.

— Не ми казвай, ако не желаш.

— Не, мисля, че искам. Баща ми просто нае частен детектив да следи Кристофър и ми изпращаше донесения за всичко, което не би ми се харесало. Представяш ли си какъв ум може да измисли подобно

нещо? Мисля, че бяхме в Залцбург, когато получих онова донесение за Кристофър и другата жена. Имаше и много други момичета преди това, съвсем достатъчно, за да ме разстроят, но с тази последната нещата изглеждаха по-сериозни, с нея той живял седмици в същия онзи сутерен. Предполагам, баща ми си е мислел, че това ще ме довърши. Господи, колко мразя всякаква чужбина! Кракът ми няма да стъпи там, докато съм жива. Тази новина ме съсипа, но си помислих, че може да не е вярно. Щом е бил способен да изпрати частен детектив след моя годеник, сигурно би могъл да фабрикува и лъжи. Ако пък беше истина, трябваше да се обадя на Кристофър и той щеше да ме разубеди. Отдаваше ми се много добре да избива от главата ми разни подозрения, ревност и така нататък, пък и нищо друго не му оставаше, защото бе твърде лекомислен, а пък аз, от своя страна, лесно се оставях да бъда разубедена, защото и без това не бях сигурна, че го заслужавам, една малка частица от мен вярваше, че ми е провървяло, задето е мой, поне донякъде. Така започнах да мечтая за завръщането и как той с един замах ще ме освободи от ревността, от чувството, че съм измамена, или по някакъв начин ще ми внуши, че това са глупости. Чаках с нетърпение този момент. Но все пак от време на време се... не, какво говоря — аз непрекъснато се безпокоях, че когато се върна, той няма да ме иска повече, че съм изтърпяла всичко напразно и накрая баща ми ще победи. Ала въпреки всичко имаше нещо в мен, което ме караше да вярвам, че това не е истина и че той ще дойде да ме посрещне.

— И дойде ли?

— Да, дойде. Ние се върнахме в Англия в деня, след като навърших двадесет и една години и той беше там, на пристанището в Дувър, и ме чакаше. Беше изключителен миг. Можеш да си представиш...

— Откъде е знаел кога пристигате?

— Е, да си призная, аз го уредих. Предната нощ прекарахме в Париж. Празнувахме рождения ми ден. Вече бях започнала да обработвам по малко горката си братовчедка и тя имаше нещо наум за собственото си бъдеще, станали бяхме твърде близки, и как няма да станем след осеммесечно принудително съвместно заточение. Настоях да празнуваме рождения ми ден в хотела, почерпихме всички с шампанско — хотелът беше само за англичани, имаше и един

журналист от английски вестник, той ме позна, а аз го помолих да телефонира във вестника си и да им разкаже цялата история, което той, разбира се, направи. Някой от вестника се обади на Кристофър и така той пристигна да ме посрещне — стоеше на кея, заобиколен от журналисти, а аз бях свободна и никой вече не можеше да ми попречи.

— Да — каза Саймън. — Виждам съм снимките.

— Трогателни са, нали?

Той замълча, мислейки си за фотографиите и за интервютата от онзи ден. Под тях имаше текстове, които гласяха: „Наследницата, обляна в сълзи, е отново с мъжа, когото обича“ или „Роуз се завръща цъфтяща“, а овехтелите вече снимки показваха една уплашена Роуз, която се притиска до не по-малко уплашения на вид Кристофър, и двамата пребледнели (това можеше да се предположи) от ужас заради всичко, което бяха извършили и което им предстоеше да извършат. В отговор на въпросите на репортерите за нейните бъдещи планове, Роуз бе казала: „Ще се оженим още утре. Чакахме достатъчно дълго“, а на въпроса колко дълго би я чакал, Кристофър бе отговорил: „Бих я чакал не осем месеца, а осем години“. Когато ги попитали какво мислят за това, че може да бъдат лишени от наследство, и двамата отговорили, че никога не са се стремели към пари, а само един към друг.

— Да, трогателно — каза той. — И тъй, вие се оженихте.

— Точно така. Веднага се оженихме. Така свърши всичко. И дойдохме да живеем тук, но заемахме само горния етаж, нещо като апартамент. Беше ни нужно много време, за да купим цялата къща. Но за това вече съм ти разказвала. — Тя направи дълга пауза и започна да дробни на малки парченца кората на сиренето си, после каза: — Жалко наистина, че след всички тези усилия и преживявания Кристофър и аз не направихме още мъничко усилие, след като се оженихме. Поне така казват повечето хора. Струва им се, че всичко е било напразно.

— Само ти можеш да кажеш дали е било напразно или не. Мисля, че щом тогава ти се е струвало необходимо, значи е било необходимо.

— Ами да, мисля, че така беше... по принуда.

— Ти като че ли много си се променила оттогава?

— Всички сме се променили. Десет години е много време. А вече изминаха повече от десет. В какъв смисъл съм се променила?

— Сякаш си се укротила малко. Всичко това — той посочи стаята, прозорците, улицата навън — не изглежда подходящ завършек на такава драма.

— Не бях права за драмата. Всъщност не обичам драми. Никак не ми допадат, а на теб? Сигурно и на теб. Опитвам се да осмисля всичко, казвам си, че все пак е трябвало да премина през тази драма, за да стигна дотук. Може би съм преживяла нещо като революция, лична революция. Не се мина и без малко проливане на кръв за доказателство... Но съм твърдо решена да не допускам грешката на повечето революции — няма да се върна към това, което се борих да не бъда.

— Но какво цениш толкова много в сегашното си положение? Какво ти хареса в него? Прости ми откровеността, но трябва да знаеш, че мнозина сигурно смятат, че нарочно си избрала този начин на живот. Живееш в непривлекателен район, нямаш пари, при положение че би могла да бъдеш по-богата от всички други — наистина изглежда странно, че човек трябва да прави революция, както ти се изрази, за да постигне точно това.

— В началото не се стремях точно към това, беше ми нужно време, докато разбера какво именно ценя — трудно ми е да го обясня, хората не ме разбират, а когато обяснявам, излиза безсмислено и някак обикновено. Тук ми харесва именно защото е обикновено и защото мога... о, не знам как да ти кажа... мога сама да си лъскам обувките, да се притеснявам как ще платя сметката за електричеството, да се грижа за децата си, да ги прибирам от училище, да дебна разпродажбите по магазините. Да, зная, зная, хората мислят, че това не е истинският ми живот, мислят, че е глупаво да стоя тук, че си играя. Казват ми, че всички тук са нещастни и така нататък. Но те не знаят истината, защото никога не са опитвали. А пък аз знам. Тук мога да усетя обикновените неща от живота. Намалението на цените или хубавото време, бебетата в количките или разговора в магазина... О, не мога да го опиша, нито да го защитя и не очаквам съчувствие. Предполагам, че ти звучи превзето.

— Не, не точно превзето, но съм изненадан, че можеш да се задоволиш с толкова малко. Преди си била много дейна, постигала си това, което замислиш, дори за женитбата си, знам, че си го направила.

— Откъде знаеш?

- От това, което другите говорят за теб.
- И какво говорят другите за мен?
- Че си отстъпила. Че може би си се предала.
- Ник ли го казва?
- Да, Ник го казва.

— Ник няма как да знае. За мен сега е напълно достатъчно да се грижа за децата си. Е, не съм се изолирала съвсем, разбира се, не мога да го направя, защото не мога да отказвам на поканите на много хора, човек не може да се откаже от живота, когато има приятели, защото наистина имам приятели — виждам се с тях, правя нещо за тях, даже и публично, от време на време. Но това общуване е просто част от човешката ми природа, докато тук съм нещо повече, тук аз съм аз и то е съвсем различно. Много дълго време ми бе нужно да го осъзная и сега не мога да си позволя да го загубя. Щастлива съм така. Струва ми се нормално и правилно. Хората много трудно стигат до убеждението, че са прави. Какво друго е нужно на човек, освен чувството, че е прав? Лошо се изразявам, не мога да го обясня добре, нито да се оправдая, но това, което чувствам сега — и тя зарови лице в шепите си, като че ли собственото ѝ признание я притесняваше — че нещата, които върша, са част от мен: те са еднообразни, знам, но не ми тежат, обичам да се занимавам с тях и ги върша — тя се поколеба за миг, — върша ги с любов. Ставам, дръпвам завесите, пазарувам, лягам си. Разбираш какво искам да кажа.

— Как мога да разбирам какво искаш да кажеш — отговори смаяно той, — когато аз самият абсолютно нищо не върша с любов.

Тя замръзна, както бе закрила с длани лицето си. Разтвори пръсти, отпусна ръце и бавно го погледна. Известно време не сваляше поглед от него. Той бе вперил очи в масата, изпълнен от някаква безумна тъга.

— Не ти вярвам — каза най-сетне тя. — Седиш тук толкова дълго време и ме слушаш — това говори поне за милосърдие. А милосърдието е форма на любов.

— Откъде знаеш? — вдигна той поглед към нея и се усмихна с неприятна, снизходителна усмивка, която ѝ донесе облекчение. — Откъде знаеш, че не съм отегчен до смърт? Откъде знаеш, че не съм проклетел всяка минута, която прекарах тук?

Беше готова за това:

— Защото — тя се усмихна бързо, живо, победоносно, — защото, ако си ги проклинал, толкова по-мило би било от твоя страна. Не съм ли права?

— Мисля, че нищо няма значение, ако човек е неискрен...

— Не, нищо подобно — тя го изгледа със спокойно превъзходство и доброта. — Тук не си прав. Звънът на чинелите и удрянето на големия барабан, нали за това мислеше? Не било милосърдие? Разбери — действието е важно. А ти седя и слуша. Можеше да станеш и да си отидеш. Но ти ме слушаше, даже си направи труда да ми зададеш няколко съвсем уместни въпроса.

— Мило мое момиче, достатъчно дълго съм задавал уместни въпроси на хората, за да зная как да го правя, и то така, че никой да не се усъмни в искреността ми, уверявам те. Имам силно чувство за дълг. И от това чувство съм се ръководил през целия си живот. А то е много разрушително за останалите чувства. Ако някога се бях доверил на емоциите си, сега щях да водя много по-незавидно съществуване, уверявам те.

— Тогава не те разбирам, в какъв смисъл твърдиш, че твоето съществуване е завидно?

— В смисъл че изпълнявам задълженията си. Както вече казах. Струва ми се, че съм посветил почти всичкото си време да правя неща, които съм си мислил, че трябва да направя, а не които ми се е искало да правя, и в резултат вече не е останало много, с което наистина ми се иска да се занимавам. Така че леко се разстроих, като чух за твоето упование в стойността — или, може би, добродетелта на простите неща, докато аз едва събирам достатъчно сили да се справя с непосилните и изтощителни задължения в живота си... Колко е хубаво, че едно пазаруване или разпродажба могат да ти доставят радост. Как бих искал един ден и мен да ме споходи такова благоволение на съдбата.

— Съжалявам, ако съм те разстроила.

— Да. Сигурно съжаляваш. Разбира се. Който има, ще му се даде и преумножи!^[1]

— Единственото, което се опитах да направя, бе да се откажа от всичко, което имах.

— Но не се получи, нали? То остана в теб, ти сама го каза, не можеш да се отървеш от него, от благоволението или богатството, не

можеш да се избавиш от тях, нали? Те растат и се множат.

— Не е чак толкова страшно.

— Напротив, страшно е... Но не ме гледай така, аз също не бих искал да те разстройвам. По-добре разказвай по-нататък, моля те.

— А ти ще ме слушаш от покорно задължение?

— Това е най-доброто, на което съм способен. Това е най-доброто, което и ти можеш да направиш за мен. Каж ми защо даде пари за построяване на училище в Африка? Имам предвид не защо въобще ги даде, това човек лесно може да си обясни, а защо ги даде точно там. Вероятно си се колебала какво да избереш, след като веднъж си решила да се отървеш от тях?

— Сигурно си уморен. И ти се иска да се прибереш. Изглеждаш уморен, още като пристигна забелязах.

— Сега се чувствам по-добре. Искан ми се да чуя. Наистина ми е интересно.

— Наистина ли? Щом е така... Много мило от твоя страна. О, боже, колко ми е трудно да разказвам за това, всичко беше много тъжно, а аз излязох такава глупачка! Училището в Уджухудиана. Обзалагам се, че ти дори не знаеш къде е Уджухудиана, нали? Наричаше се Джухудиланд, преди да получи независимост. Ужасно скучно място. Там почти нищо не се случва, тъкмо затова ме заинтригува, защото бе толкова скучно, разбираш ли какво искам да ти кажа? Виж, ето тук е — тя стана и му донесе том от енциклопедията „Мънди и Грос“ с карта и снимки. — Разбираш ли? Привлече ме, защото ми се видя малко, мирно и усамотено кътче. Големите, неспокойни страни като Конго и Нигерия не бяха за мен. Тази земя не е плодородна, повечето ѝ жители са номади, отглеждат много добитък, ето — той разгръщаше страниците на книгата — можеш да видиш и сам. И така, започнах да събирам изрезки и да чета книги. После избухна онази война. Вероятно не си спомняш. Беше малка гражданска война — едно племе против друго, но в столицата Гболо бяха извършени големи жестокости, имаше много убити, градът беше полуразрушен. И един ден в „Таймс“ се появи снимка. Чакай, ще ти я покажа.

Тя отново стана, отида до писалището и извади от една преграда стара, измачкана изрезка от вестник. Той забеляза, че докато му я подаваше, гледаше встрани, а свободната ѝ ръка неловко и някак

нервно прикриваше изображението, като че ли не искаше да я зърне, не искаше въобще да си припомни, сякаш самото докосване до нея вече беше сигнал за тревога. Той нетърпеливо я разтвори и погледна. Беше градски площад, на който нямаше нищо внушително, постройките бяха ниски, настилката разбита. Качеството на фотографията беше лошо — подробностите едва се различаваха. В средата се бе изправил един полицаи, втренчил поглед в телата. На онова място от снимката, което единствено беше на фокус, се виждаше малко дете със скръстени крачка, седнало до сами един от трупове. Личеше си, че това е трупът на майка му. Детето беше голо. Седеше голо в прахта, лицето му бе ужасено, широко разтворените му очи сезираха неразбиращо в пространството, устицата му беше леко разтворена. Удивителна снимка. Като гледаше Саймън, който тежко въздъхна, вирайки се в снимката, Роуз си припомни изображението и ѝ се стори, че сякаш отново го вижда за първи път.

— Разбираш ли? След като видях снимката, дълго не можах да я забравя. Почувствах, че веднага трябва да направя нещо. Следващата седмица се появи призив, не съм сигурна дали си спомняш, от един човек от Урумби, северната провинция на страната, който бе пристигнал тук. Казваше се Ниока. Акисофери Ниока. Отидох на лекцията, която той изнесе в Института за Африка. Апелираше за помощи, за да се построи ново училище, старото изгоряло при междуособиците. И така изпратих моите пари. Това е.

— Просто така? — учуди се той.

— Да. Просто така.

— И какво се случи после?

— Сега започва най-тягостната част от историята. Построиха училището, но след година войната, която уж бе приключила напълно, избухна отново, и то много по-ожесточено, стигна се до истинска кървава баня. Не е за вярване. Всъщност ти може би и не знаеш, защото тук отразиха събитието много слабо. Мислех, че са миролюбив народ, но на земята няма миролюбива нация. Те се клаха, давеха се по реките. Със стотици. И хиляди. Никой не знае колко... Северната провинция, ето тук — и тя показва картата, — тази, която се нарича Урумби, искаше да се отцепи от другата — Нчикаву, искаше самостоятелност. Но от това нямаше никакъв смисъл, на север няма нито петрол, нито нищо и затова тук никой не се трогва, абсолютно

никой... Нямахте кой знае какво да се избира между тези две прокълнати земи. Не знам дали това беше добре или зле. Както и да е, той построи училището, този Ниока, но също така си купи и огромен бял мерцедес. От моите нари. Видях го сниман в новата си кола. Работната ръка там сигурно е много евтина. А училището бе опожарено из основи. Месец-два, след като бе открито. Кристофър каза, че е трябвало да го очаквам, че не е бивало да правя такава глупост и да се доверявам на този човек, и може би беше прав. И досега мисля за това. Сигурно не бих могла по-безполезно да хвърля парите си?

— Да, така изглежда. Но никой не може да те вини. Ти не си могла да знаеш всичко това.

— Да, но се питам... Има ли въобще нещо, с което да се помогне. Страшно се разстройвам, когато отворя вестниците и видя за какви каузи хората са готови дори да умрат — четете ли статията за френските ученици, които се самоубили, изгорели живи, в знак на протест срещу това, което става в Биафра? В знак на протест. За бога — да се жертват за френските петролни кладенци, да принесат себе си в жертва на френските делови интереси. Ужасявам се, като си помисля как са чели вестници, без дори да подозират какво стои зад всички събития — и как тържествено, страшно и безсмислено са загинали! Може би и те като мен са видели някоя снимка. Човек не може да ги обвинява. Както и да е, след всичко, което чу, можеш да разбереш защо се отказах от обществената дейност и защо се убедих, че мястото ми е тук, въпреки — да живея кротко и да си копая градината. Съвсем буквално — да копая. Някога това ми се струваше напълно безполезно, но сега, на моята възраст, започна да ми харесва. Сигурно ще кажеш, че е много добре за мен, което впрочем вече каза одева...

— Не, не е точно така — заяви той, но Роуз отхвърли внимателно възражението му.

— О, знам какво имаше предвид. Смяташ, че е привилегия да получиш такива уроци, каквито получих аз. Уроци за привилегировани. Но това не означава, че не бих могла да се науча и по друг начин. Отказах да повярвам, че участта ми е предопределена по рождение. Много тежко би било да ти отнемат възможността да се поучиш от живота! Не съм убедена, че ако се родиш лейди, винаги ще бъдеш лейди и че „всекиму, който има, ще му се даде и преумножи“. —

Тя се усмихна, внезапно ободрена. Обхваната от изблик на енергия, както седеше, изведнъж вдигна ръката си и я задържа с разперени пръсти, после каза с усмивка, спокойна, иронична: — Съвсем сама аз задържам хода на природата. Задържам го. Обръщам течението.

— Това е много дръзко от твоя страна — отбеляза той.

— Да — съгласи се тя, вперила поглед в неестествено вдигнатата си ръка с изопнати вени, замръзнала в комичен театрален жест. После бързо сви пръсти и отпусна ръката в скута си. Мигът на увереност беше отминал.

— Трябва да се прибираш — додаде вече без въодушевление. — Твърде дълго те задържах. Твърде много ти наговорих.

— Боя се, че не можах да бъда много полезен.

— Ти ме изслуша — отговори тя, — беше мило от твоя страна.

— Не много. — Той стана и се приготви да си върви. — Би било мило, ако разказът ти беше безинтересен. Но на мен ми беше интересно.

— Така и не стигнахме до въпроса за родителските права, толкова се залисах да ти разправам за всичко останало. Всъщност той е подал иск за правата пред съда. Няма как, трябва да приема инспектора от социални грижи, да дам клетвена декларация и така нататък. Кристофър е категоричен, че децата не бива да ходят на училище в този район. Това е най-силният му аргумент. Но защо въобще съществуват такива райони, след като са толкова лоши, че децата дори не могат да ходят на училище там?

— На твоето място не бих се тревожил много.

— Така ли? Съдията отдавна се е произнесъл, че аз съм луда. Прочел си какво казва той за мен на бракоразводното дело. Освен това адвокатите, пък и повечето хора гледат много сериозно на образованието. За тях са непонятни основанията, поради които държа децата да бъдат тук. Няма никаква представа докъде води това. Просто не знаят. Не могат да преценят. А Кристофър знае, много добре знае и лошото е, че това, което знае, не му харесва... Ако той беше израсъл в моята среда, нямаше да може да се защити както трябва. Но той знае всичко, израсъл е с тези неща и те са го направили такъв, какъвто е сега. И са го поставили там, където е сега. Трябва да призная, че позицията му е много по-обоснована от моята. Като се имат предвид реалното положение и общоприетите доводи. Стига само

да каже, че иска децата му да имат възможностите, които никога не е имал, и всеки съдия в Англия ще застане на негова страна. Нали? Знаеш много добре, че е така.

— Да, естествените симпатии вероятно ще са в тази посока. Това е нормално. Но съдията затова е съдия, за да се абстрахира от субективните си схващания.

— Да, зная. Но само при положение че има основателна причина. Като например факта, че Кристофър ме биеше до синьо и ме заключваше в спалнята. Понякога се питам дали пък не е усвоил това държане от баща ми, или може би аз съм ги предизвиквала да се отнасят така с мен. Както и да е, сега е важно друго. Никой не може да докаже, че Кристофър пребива децата, защото не е вярно, напротив — той е много добър с тях, дава им всичко, което аз не им давам.

— Но ти също не ги биеш.

— Разбира се, че не ги бия. Просто ги лишавам. Или поне така ще се изрази той.

— Но ти ги лишаваш от едни неща, за да им предоставиш други. Поне аз така мисля.

— А дали е така в действителност? Какво друго в края на краищата им предлагам, освен себе си? И защо само аз вярвам, че това е толкова много.

— Ти си им майка.

— Да, така е. Но той пък им е баща.

Саймън въздъхна и закопча палтото си.

— В такива случаи лесни отговори няма.

— Трябва да те оставя да си тръгнеш.

— Да, трябва да тръгвам, ще се чудят къде съм.

Като осъзна думите му, тя си помисли колко често бе чувала това деликатно множествено число: те, в смисъл — тя. Запита се също, след като го изпрати и той я увери, че ще проучи въпроса и ще ѝ се обади, защо в негово присъствие не се чувстваше неловко, както с някои други мъже. Мъжете проявяваха интерес към нея: приветлива жена, която живее сама. Но много от тях я разочароваха по-скоро защото я принуждаваха да бъде груба, а не защото самите те я оскърбяваха. Но Саймън Камиш, макар да имаше вид на човек, който може да те притесни, в действителност не беше такъв. Изглеждаше суховат, неприкрит и рязък, което на пръв поглед внушаваше неспокойство. Но

тя не го възприе по този начин, вероятно защото сама го бе поканила и защото усети, че той нямаше никакви намерения да интимничи с нея. Тя бе тази, която имаше нужда от него, не той. Или може би защото схващаше всичко много бързо. Резкостта на хората не я смущаваше, стига реакциите им да бяха точни.

[1] Новият завет. Евангелие на свети Матей. 25:29. — Б.пр. ↑

Отиде в кухнята да измие съдовете, което сега правеше винаги, преди да си легне, като по този начин се отричаше от дните, когато двамата с Кристофър падаха почти в несвят след алкохола, обидите и яростта, наред морето от ревящи тела, мръсни чинии и чаши, и се замисли за нещата, които бе споделила... Невъзможно бе наистина, защитавайки каузата си, да не послъгваш малко в своя полза. Във всеки спор човек става неизлечимо пристрастен, а сега, когато ѝ се струваше, че самото ѝ съществуване и цялото ѝ минало са поставени на изпитание, тя не можеше да не бъде такава. Ставаше въпрос за всичко, в което бе вярвала, и неволно се стремеше да защити убежденията си. Пък и цялата истина не винаги беше за казване. Внимателно изплакна чиниите и ги постави на стойката да се изцедят.

Докато се приготвяше да си легне, събличаше се и решеше косата си, Роуз си мислеше за самотата, в която твърдеше, че е израсла. Да, имаше и самота, но тя силно я бе преувеличила. Разбира се, бе имала приятели, разбира се, че родителите ѝ се бяха грижили за нея и правеха всичко, за да се чувства добре, въпреки тяхната несъвместимост. Ранното ѝ детство всъщност беше щастливо. Колко отдавна не бе мислила за всичко това... Време на невинност и непрестанно лято, както впрочем изглеждат повечето спомени от детството. Когато навърши четири години, Норийн я заведе в селското училище, където ходи, докато навърши осем, и баща ѝ реши, че трябва да има частни учители. Училището ѝ бе харесало, възприела го бе съвсем естествено. Там се сприятели с едно момиченце. На тази възраст човек лесно се сприятелява. Приятелката ѝ се казваше Джойс. Но колкото и да се опитваше, не можеше да си спомни първата им среща и как бяха станали приятелки — на пръв поглед случайно. Просто се бяха „сдушили“ съвсем спонтанно. Може би Джойс ѝ бе предложила да станат приятелки. Или обратното. Не помнеше... Джойс бе дъщерята на селския обуцар, а майка ѝ бе огромна жена с престилка на цветя. Норийн презираше майката на Джойс и казваше, че нейната простота е истинско оскърбление — защото именно оскърбление, Роуз разбра едва години по-късно. Самата Джойс бе пълничко момиченце с къдрава руса косица, почти същата като на Роуз. Може би това ги бе свързало. Бяха играли златокосите близначки в една училищна пиеска за принцове и принцеси. После, отвън на площадката, повтаряха до безкрай тази драматизация. Любимата им

дума бе *отвѣд*, никоя от тях не знаеше какво точно значи, но много често я употребяваха:

— Къде, отиваш, сестричке? *Отвѣд*. И от тази думичка израстваше образ, пълен с толкова приказна и загадъчна прелест: изящен устремен към небето замък, кацнал върху зелен хълм, кула над разбунтувано море, божествен град... Едната ръка на Джойс нямаше пръсти. Като бебе изгорила пръстчетата на дясната си ръка на електрическата камина и сега всичко, което бе останало, беше малка розова лапичка с пет издатини около смалената длан. На Роуз ѝ харесваше тази малка ъгловата ръчичка и много пъти с обич я бе държала. Формата ѝ бе някак дружелюбна — приятна и закръглена — много по-мила от обикновената ръка с пет пръста, които те хващат здраво и се пъхат навсякъде... Докато лежеше в кревата и слушаше дъжда, Роуз се върна назад и се учуди от своето отношение към тази ръчичка, защото днес всяка деформация я отблъскваше и плашеше като угроза за собствените ѝ деца. Но тогава я приемаше с пълно и безусловно доверие и много често я държеше в своята ръка, нещо повече — така я приемаха всички в училището. Не си спомняше нито една подигравка, нито един жест на отвращение, нито един враждебен присмех. Възприемаха я съвсем естествено, такава, каквата е. Самата Джойс я възприемаше по този начин. Измежду децата в училището имаше всякакви — глупави, непослушни, палави, мръсни, някои редовно нямаха носна кърпа, но тя не помнеше мис Ейкъм да бе казала и дума по повод на течащите носове, просто държеше куп парцалчета в писалището си и бършеше носовете на всички, които се нуждаеха от това. Имаше момчета, които стъпкваха новородените птичета, паднали от гнездата под училищния покрив, и други, които забождаха сламки по гърбовете на стоножките, но макар че Роуз и Джойс не харесваха тези работи и избягваха момчетата, които ги вършеха, никога не ги осъждаха. Въобще не им идваше на ум. Мислеше си за училищния двор, за откритите тоалетни и за момчетата, които се качваха на стената и пишкаха в женската тоалетна, за желязната релса, която падна върху крака на Шърли Мадж, и за малката дупка в стената, където тя и Джойс криеха ситен пясък, който наричаха златен прах. Мис Ейкъм имаше кутии с цветни картички: градини с лалета в Холандия, оризови полета в Индия и царевични ниви в Америка. Бяха красиви, децата ги обичаха и често я молеха да ги извади и да им ги

покаже. Не бяха виждали много картинки отчасти заради войната, отчасти поради това, че в къщите им нямаше почти никакви книги, а картичките на мис Ейкъм бяха същински съкровища и никой не би дръзнал да си прави шеги с тях. Това беше свят на първична простота и непринуденост. Тя се надяваше децата ѝ да открият един също такъв свят тук, в тази тухлена, пренаселена и чудовищна градска джунгла. Безсмислена надежда, нелепо очакване, което се сбъдна. Те го откриха, същия този свят... Спомни си времето, когато Константин беше едва на пет години и всяка вечер го чакаше изнервена с количката, за да го прибере от детската градина — той тичаше към нея и започваше да ѝ показва картинките си от дъвки, да се хвали с размените, които е направил; разказваше ѝ за момчето, което срещу една бисквита му дало мраморно камъче и за неговите цветни снимки (изрезки от притурката на някакво списание), които мисис Гомес залепила по стените на стаята им, и за поповите лъжички, на които пораснали крачка, скочили навън и загинали под бърсалката за черната дъска. Разказваше ѝ за онзи малък „черньо“, който го нарекъл „белчо“ и му казал, че ще му покаже бялото на очите си, и за онзи белчо, който го научил едно смешно стихче за гърците и турците. (Роуз подозираше, че това стихче е тръгнало от някой грък или турчин, но Константин се закле, че го чул от онова момченце от кръчмата на Елизиъм роуд, а то, както тя добре знаеше, се казваше Робърт.)

Кристофър, който в момент на непредпазливост бе измъкнал от нея спомените за първите ѝ училищни години, я бе изгледал свирепо и бе казал, че ако тя мисли, че има нещо общо между едно селско училище в провинция Норфък и едно начално училище в Северен Лондон, трябва да е луда. После подкрепи това свое твърдение с няколко ужасяващи истории от собственото си минало. Единственият ѝ отговор можеше да бъде: хората като теб винаги си търсят белята, а ти обикновено намиращ това, което търсиш. Но не беше в състояние да подкрепи това с примери. И по принцип в такива случаи доводите ѝ се основаваха на убеждения, а не на доказателства.

Спря да мисли за училищата. Нещо я тревожеше след разговора ѝ със Саймън Камиш, но не можеше да си спомни какво. Нещо, което му бе казала или не му бе казала... Колко хубаво беше, че си лежи сама в леглото, необезпокоявана от никого, децата спят и тя може спокойно да премисля миналото. Да, ето какво беше — осемте месеца изгнание.

Тя не съумя да оползотвори истински своето пътешествие, имаше неща, които никога не би могла да сподели, а хората не биха повярвали и на половината от мъките, които бе изтърпяла. Непреодолимото, непоносимо отегчение почти я бе съсипало, но как можеха хората да разберат отегчението на едно богато младо момиче, на което е предоставена възможността да види цвета на европейската култура (защото Соня разбираше от култура, не можеше да ѝ се отрече), и което само след осем месеца — някакви си осем месеца — щеше да бъде напълно свободно. И въпреки това беше истински кошмар! Трудно ѝ бе да го повярва сега, когато всеки неин ден, макар и понякога мъчителен, беше винаги плодотворен, благодатен и цялостен, но преди всичко интересен. А тогава бе живяла с очи, постоянно вперени в часовника. Никога не бе предполагала, че един час може да трае толкова дълго. А и непрестанно я преследваше образът на майка ѝ, отегчена, без надежда за избавление. Единственото, което ѝ доставяше удоволствие — и то бе крайно унижително, — беше яденето. През тези месеци разбра, че най-лошото, което може да постигне, е да живее сама, да яде и да чака смъртта. Напълня много по време на пътуването. За щастие бе доста слаба и резултатът не беше катастрофален, но ако се наложеше да прекара целия си живот така, без съмнение щеше да бъде трагичен. Живееше заради яденето. Събуждаше се нещастна и можеше да се утеши само с безброй кифлички, кроасани, намазани с масло и конфитюр. Около десет часа молеше Соня за една сметанова торта и единственото, което я интересуваше в хотелите, където отсядаха, беше менюто в ресторанта. Не я вълнуваха нито гледката, нито мястото, където се намираше. Не си спомняше почти нищо за паметниците на културата, които бе видяла, ала си спомняше, уви, за скарата или задушното, за омарите и кнедлите, за печената гъска и пудингите. Соня беше смаяна от поведението ѝ: смешно ѝ стана, като си спомни сега голямото изумление, с което братовчедка ѝ гледаше как нейната подопечна, уж чезнеща от любов, унищожава блюдо след блюдо в скъпи ресторанти, при това — с очевидна наслада. Докато челюстите ѝ се движеха, Роуз можеше да забрави тревогата си. Нещата се свеждаха до там, но тя никога не сподели това със Соня. Всъщност Роуз успя да я „поквари“. Защото в началото Соня бе вярна на своите традиционни британски педантични и умерени възгледи — какво друго можеше да се очаква от

една костелива стара мома, бивша частна секретарка, но вече твърде възрастна, за да се унижи дотам, че да работи, колкото и престижна да е работата — а на края на пътуването поглъщаше лакомо всяко ястие, което Роуз решаваше да поръча. Тя също доста напълня и се разхубави. Впрочем скоро след като се върна в Англия, се омъжи. Роуз бе много доволна и се питаше дали заслугата не е нейна. По онова време много се безпокоеше, че Соня също като нея ще прекрачи в средната възраст самотна и единственото ѝ утешение ще бъдат кутиите с шоколадови бонбони.

И двете не пиеха много, макар че това щеше да ѝ помогне в напрегнатото състояние, в което се намираще, но бе решила да играе играта на Соня и не искаше да я тревожи с пиенето си, а освен това от алкохола ѝ ставаше непоносимо тъжно.

И други неща я натъжиха по време на пътуването. Едно от тях беше гобленът с изображение на Херо и Леандър^[1] в Братислава. Самата история раздвижи въображението ѝ. По принцип то не реагираше на теми, които не засягаха Кристофър, но мисълта за огромните пространства земя и океан, които я разделяха от нейната любов, я накара да се спре пред този триптих. Първия гоблен изобразяваше как Леандър преплува Хелеспонт, вторият — щастливата среща на влюбените, и третият — смъртта на Леандър. Имаше дори една фигура, която приличаше на Соня — една довереница, която му свети с фенер, когато той задъхан излиза на брега. Начинът, по който майсторът на гоблена бе изобразил крайниците на Леандър под къдравите сини вълни, я накара да страда горчиво, бяха също като на Кристофър — здрави, гладки и бели. Като гледаше този шедьовър, я обзе такова страстно желание, че не можеше да мръдне от мястото си.

Второто, което я разстрои, бяха маймуните в Булонския лес. Бог знае защо отидоха там, може би защото денят беше хубав, но така или иначе отидоха и като чува крясъка на пауните, установиха с пълна взаимна досада колко е странно, че подобно грациозно същество издава такива грозни звуци, после минаха да видят маймуните. Те бяха събрани в някакво каменисто голо пространство, заобиколено с ров — голяма група животни. Тъжна колония. Прегърнали малките си, майките се вираха отчаяно в изцъкленото синьо небе. Мъжкарите въздишаха и се чешеа — някаква горчива пародия на скука. Някои от по-младите си играеха равнодушно, напълно безразлични, в праха.

Изглеждаха като бегълци, затворници или заточеници. Докато ги наблюдаваше, очите на Роуз се напълниха със сълзи и тя се разплака. Соня я потупа неловко по рамото, Роуз подсмръкна шумно, погледна часовника си и откри за свое удивление, че е само три и половина и трябва да убие цели пет часа до вечерята, до байонската шунка и специалитета от омари, които бе решила да опита тази вечер.

Припомняйки си тези случки, тя се чудеше как е оцеляла до завръщането си. Като се прибавят и всички ония донесения за изневерите на Кристофър, които я настигаха уж за да я развличат. Казваше си, че той навярно спи с тези момичета просто за да убива времето, както прави и тя с яденето. И може би беше права, защото единственото нещо, което не сподели с никого и никога от скромност, бе дълбокото си убеждение, че Кристофър не я желаше заради парите. Да, основателно бе да предположи, че парите също му трябваха, дори признаваше, че това е съвсем оправдано, но дълбоко в себе си беше напълно сигурна, че всъщност той има нужда от самата нея, никой друг не можеше да разбере това. Но тя го знаеше. Такова нещо нямаше как да се сбърка. (Вярно, че хората понякога се заблуждаваха, но това обикновено бяха прекалени оптимисти, хранещи напразни надежди, готови лесно да бъдат измамени, докато тя бе неуверен и недоверчив човек, комуто постоянно бяха нужни доказателства.) Кристофър я бе пожелал и я получи... Просто не можеше да отдръпне ръцете си от тялото ѝ. Това я учудваше и изпълваше с радост. Те безпогрешно бяха правили това, което другите правят, и бяха изпитали това, което всички изпитват. Не, не беше плод на въображението ѝ, просто наистина ѝ се беше случило. Но то бе свързано и с най-лошото, което никога не посмя да признае, защото бе ужасно, мъчително и тъжно. И това беше фактът, че когато се върна в Англия, всичко бе вече разрушено. Да, те останаха верни един към друг, съдбата не успя да ги раздели, преплуваха Хелеспонт, тя предано се бе върнала при него, а той, призован от вестника, предано я бе посрещнал, но раздялата — днес нямаше смисъл да го отрича, тя го знаеше, макар и години наред да се мъчеше да го пренебрегне, — раздялата ги бе отчуждила... И двамата положиха усилия да се свържат отново — тя го обичаше още повече тъкмо заради това, но онази спонтанна радост, неудържимото привличане и силните чувства бяха изчезнали, загинали, безмилостно погубени. Понякога успяваха, движени от отчаяние, необузданост или

спомен, от стремежа да си възвърнат това, което някога бяха имали — а Кристофър, господи, трябваше да признае, че Кристофър умееше да оживи и камъка, но въпреки това всичко беше свършено и никога нямаше да се върне отново. Омаломощени и мокри от пот, те лежаха и се вглеждаха един в друг в онази първа година след брака и знаеха, че нещо е свършило. Не беше станало по тяхна вина, нямаше измяна или предателство, затова донякъде си съчувстваха в нещастията, протягаха ръце един към друг и накрая заспиваха така, споделили загубата. Наистина беше загуба и те не можеха да направят нищо, да възкресят мъртвия порив. Вятърът духа гдето ще и ти чуваш шума му, но не знаеш отгде и къде отива...^[2]С колко банални цитати бе претърпан умът ѝ. Норийн беше виновна за това, всеки ден след чая тя я караше да наизустява по няколко реда от Библията. Човек обикновено помни тези, които му вършат работа. А в нейния случай цитатите бяха жестоки: за камилата и иглата, за имащия, комуто ще бъде дадено, и за вятъра, който отлита безгрижно и нехайно от онези, които най-много го зоват и желаят.

Още на парахода, докато плаваха през Ламанша, тя бе предусетила всичко това и то разколеба вярата ѝ. Ако вярваше безрезервно, сигурно би съумяла да потисне страховете си. Приседнала на колене в първокласния бар, тя гледаше през кръглия илюминатор тягостното сиво небе и също тъй тягостното сиво море, които се докосваха незабележимо и без видима граница, без стълкновение, а само някаква мъглива пелена от въздух и вода ги разделяше, съединяваше и сливаше едновременно — тежко, безцветно единство... И тогава осъзна, че се страхува и че Кристофър, който храбро я чакаше, също се страхува. Но упорит и до крайност непреклонен също като нея, той никога няма да се признае за победен и ще я посрещне, ще я заведе у дома и ще я задържи за добро или лошо. За лошо, както се оказа по-късно.

Журналистът, когото бе срещнала в хотела предишната нощ, празнувайки двадесет и първия си рожден ден, също беше на парахода. Нарочно, за да види какво ще се случи. Този дружелюбен и забавен младеж се опита да разсее мрачните ѝ предчувствия и с безкрайна любезност я увещаваше, че са измислени. Купи ѝ едно двойно бренди, на Соня също, и тя се извърна от онзи мъглив, пророчески небесен покров, за да поеме питието и да го изпие. Соня се смееше и ѝ

пожелаваше щастие. Всички ѝ пожелаваха щастие, дори барманът. Тя самата също си го желаше. След малко корабът акостира със скърцане, във влажната стена, Кристофър се появи заобиколен от фотографи, малко нервен, с тъмни очила. Тя слезе от трапа — свободна, вече зряла жена, и потъна в това, което някога можеше да се нарече сигурността на неговата прегръдка.

[1] Герои от известния древногръцки мит, станали пословични с любовта си, която ги довежда до гибел. — Б.пр. ↑

[2] Новият завет. Евангелие на Св. Йоан, 3:8. — Б.пр. ↑

Не всички показания бяха нужни на съда. Съдът например не би се заинтересувал много от цвета на небето. Нито пък Саймън Камиш, и затова тя не му разказа тези неща. Такова нещо е правосъдието.

Докато пътуваше към къщи, Саймън се опита да измисли някаква причина за голямото си закъснение, но не можа, защото бе човек, болезнено верен на истината, и всяка измислица му се струваше крайно нелепа. Въпреки всичко направи опит пак да съчини нещо не чак толкова нелепо, например че е бил толкова разстроен, задето загубил делото си, че останал да пийне, а после така се случило, че вечерял в Саутхамптън със своя опонент, един стар познат, който отегчаваше Джули до смърт и поради тази причина никога нямаше да има възможността да го издаде. Но кой знае защо, това не му изглеждаше много правдоподобно, макар че, ако не беше уговорката с Роуз, точно така щеше да постъпи. Всъщност обаче, когато се прибра, Джули вече си беше легнала. След като видя, че светлината е угасена, реши, че тя сигурно е заспала, и остана долу да си направи един млечен коктейл. В кухнята намери бележка от сина си, който бе гледал футбол по телевизията и хранеше илюзията, поддържана от баща му, че и той се интересува от тази игра. Там пишеше: „Страхотно, тате, успяхме, бихме ги 3:0, общо 4:3“. Бележката го зарадва не толкова със съдържанието си, колкото с изразеното доверие и явното подобрение на правописа. Той я подпря старателно до буркана с овалтин^[1], приготви си една чаша и я взе със себе си в дневната.

Приятно му беше, че къщата е тъй тиха и всички в нея спят. Откак се върна от Ню Йорк, Джули беше уморена, явно не се бе спирала през цялото време и бе попрекалила с пиенето в Америка, както впрочем се случва с повечето хора, попаднали там. Но той никога не бе ходил в Ню Йорк и нямаше и най-малко желание да отиде. Добре, че Джули замина сама, без него, иначе неволно щеше да ѝ развали цялото удоволствие — невинно и по детски простодушно, както предполагаше, че е било. Нямаше никакви морални възражения против пиенето, нито против художествените галерии, нито против венчавките или скъпите хотели и така нататък, но все повече губеше интерес към тези неща. Имаше обаче големи възражения против разорителните представи на Джули за развлечение. Някога му правеше удоволствие нейната непосредственост, способността ѝ да се радва на едно ново палто например, или на нови обувки и нова прическа, но в онези дни не проумяваше, че предметите ѝ доставяха радост само ако са нови, че цялото им очарование се заключаваше в това, че са чисто нови. Трудът, който си правим, за да придобием нещо, като в замяна

изхарчим парите си, е загубено време. Тя бе типичен консуматор, покупката на нещо ново, дори придобивката на нова идея или нов приятел, я укротяваше само за кратко. А такъв начин на живот естествено беше ужасно скъп. Бедата бе в това, че той нямаше право да протестира, защото повечето от парите бяха нейни.

Саймън никога не бе успявал да разбере напълно собственото си отношение към парите, макар че бе посветил много време да разсъждава върху това. Когато Роуз сподели с него как се отнася към наследеното богатство, той бе поразен много повече, отколкото тя би могла да предположи. От разказа ѝ той разбра къде се коренят нейните възгледи, но само силен характер, какъвто бе тя, можеше така вярно да се придържа към подобни принципи. А той ни най-малко не бе проявил вяност. Сумите, за които ставаше въпрос в двата случая, наистина бяха несравними, защото мистър Брайънстън бе във всяко отношение много по-голям комбинатор от неговия тъст, но на равнището на десетки хиляди, каквито и да са разликите, те не са от голямо значение. Мистър Филипс би го включил в своя бизнес, стига да бе пожелал, ала Саймън не пожела, тъй като не можеше да си представи живота си като управител на голяма фирма за продажба и доставки по каталог, нито пък Джули щеше да му прости, а вероятно нямаше и да се омъжи за него, ако се бе съгласил. Пък и самият мистър Филипс вероятно беше много по-доволен зет му да практикува като адвокат (такава почтена професия), отколкото да го купи за себе си... Той се питаше дали Роуз възприема факта, че е лишена от женственост, като предимство в деловите отношения. Сякаш това не я интересуваше. Най-любопитното беше, че Кристофър Василиу, който на пръв поглед изглеждаше класически пример за нежелан зет, в действителност бе установил тесни връзки с бившия си тъст и сега работеше за него — енергично и с очевиден успех, при пълно съвпадение и еднопосочност на финансовите им интереси. Единствена Роуз отказваше да се нагоди.

Саймън се чудеше дали не е трябвало сам да положи повече усилия и да не се нагажда. Понякога го спхождаше безумната мисъл да откаже каквато и да било финансова поддръжка и да настоява Джули да живее с него само от собствения му доход. Но тази мисъл беше дотолкова лишена от реална почва, че изглеждаше невъзможна. И въпреки това той изпитваше угризения и понякога горчиво се

укоряваше за малодушието, с което бе приел зестрата и порядъчната периодична издръжка на жена си. Можеше, разбира се, да каже, че го е направил заради нея, че тя не би могла да живее само от това, което той би ѝ предоставил, макар че тя не живееше добре дори с бащините си субсидии. А източниците на тези пари (след като веднъж ги бе приел, той не можеше да признае пред никого, освен пред себе си) не бяха от най-достойните. Може би източниците на големите пари винаги са такива. „Зловонни средства“, повтаряше си той понякога фразата на Шекспир.^[2] Друг пример, който му идваше на ум, бе онова странно наследство на Чад в „Посланиците“^[3], основано на някаква домашна стока, прекалено жалка в реда на особено патетичните разсъждения. (А може би Джеймс е разбирал твърде малко от пари, за да говори за тях?) Напълно ясно му беше откъде идва богатството на мистър Филипс и това не му се нравеше особено. Нещо повече, като юрист той все повече и повече се отвращаваше от парите му, все по-трудно ги преглъщаше, те го задушаваша (като че ли бяха заседнали в гърлото му), но той оставаше все така ням и неспособен да проговори. Не че имаше нещо незаконно в печалбите на мистър Филипс. Работата не беше чак толкова драматична, но според определено пуританските възгледи на Саймън в нея имаше нещо неетично.

Мистър Филипс бе почнал съвсем невинно с търговия на дребно на мебели и железарски стоки в Дарлингтън и твърде бързо бе преуспял, между двете световни войни бизнесът му се разраснал, а след втората война се преориентирал цялостно към продажба на изплащане и по каталог. По-голямата част от солидните му доходи идваха от бизнеса с каталожната търговия. Доставяше всякакви стоки — дрехи, железария, а сега дори се беше заел с комплексни туристически услуги. В това нямаше нищо нередно, но според Саймън методите му на действие бяха доста подозрителни. Огромното количество продажби при много изгодни условия бяха насочени към най-неопределената, най-неплатежоспособната и най-податливата на експлоатиране прослойка на обществото, прослойка, която скоро щеше да набъбне с хиляди и хиляди осемнайсетгодишни, защото законът им даваше право да вземат собствени заеми. Броят на неизплатените заеми и призовките в съда растеше застрашително, областните съдилища бяха ужасно претоварени с дела на мистър Филипс и едва ли не, изпълняваха ролята на негов инкасатор. Рекламните брошури за

покупки по пощата ставаха все по-лъжливи, отначало в намеците, а после и в буквалните твърдения, бяха осеяни съвсем безотговорно с думи като „безплатно“, „гарантирано“, „при неодобрение — връщане на парите“, „неограничен кредит“ и „щедра отстъпка“. Нещастни жени от цялата страна се оказваха длъжни да прашат пари за големи, скъпи каталози и да поемат отговорност за заема на свой съсед, комуто се бяха съгласили да бъдат гарантите — дума, която повечето от тях явно не бяха разбрали. Към брошурката имаше приложен купон, върху който бяха изписани думите: „Този купон има стойност на пет лири. Пазете го“, придружени от нищо незначещи многословни обяснения. Направо изпитваше неудобство да го гледа. За щастие повечето от приятелите на Джули, пък и самата тя, нямаха понятие какво всъщност представлява една фирма за продажба по каталог, вероятно си мислеха, че е нещо подобно на системата, използвана от малките елегантни бутици от „Найтсбридж“ за скъпи детски дрешки, които се наричаха, да речем, „Новоизлюпените пиленца“, или на онези малки фирми, които доставяха играчки от папиемаше и кукленски къщички, или пък на разсадниците, от които по същия начин могат да се получават японски дръвчета бонзай. Или може би смятаха, че бащата на Джули се занимава с пощенски доставки на едро — на тоалетна хартия, храна за котки и електрически крушки, много търсени услуги, чиито постоянни клиенти бяха съпругите на по-спестовните колеги на Саймън, хора като Даяна например, която веднъж му бе казала, че толкова отдавна купува тоалетната хартия по пощата, че ако ѝ се наложи да поиска едно руло в магазина, ще умре от неудобство, все едно че купува презервативи. Саймън се надяваше, че всички си мислят точно така и никога няма да забележат предложенията от рода на: „Поръчката ви — изпълнена веднага срещу един шилинг за всяка лира на седмица — спестете още сега!“. Как ли биха реагирали, ако научеха, че трябва да плащат за японското си дръвче по шилинг за лира на седмица? Те не бяха вникнали в скрития смисъл на предложението.

Интересно бе да се разбере какво знае Роуз за „зловонните средства“ в бизнеса на своето семейство. Трудно беше да се отгатне какво знае тя изобщо за много неща. Това споменаване на стачките например не беше ли благопристоен намек, че са ѝ напълно ясни катастрофалните отношения между работници и работодатели,

отношения, които застрашаваха бизнеса на баща ѝ през последните няколко години? Макар че по този начин печалбите не можеха да бъдат особено застрашени, което и самите стачници добре разбираха. Имаше нещо друго, което тя каза, и от момента, в който го каза, то не го оставяше на мира. Саймън стана и закрачи напред-назад по дебелия зелен килим, мъчейки се да си спомни какво бе то. Като че ли нещо, свързано с баща ѝ, с това, че този бизнес е потомствен, но всъщност се води едва от второ поколение. Голямо разочарование трябва да е била за него собствената му дъщеря, ала това само отчасти се отнасяше до другото, което той се мъчеше да си спомни. Саймън изпитваше известно съчувствие към този баща, който в отчаянието си бе прибягнал до намесата на закона... Да, сега си спомни, отнасяше се до собственото му чувство за социална непълноценност, подсилено от по-висшия произход на жена му, за което тя деликатно бе намекнала.

Чувството за социална непълноценност му бе добре познато, и как иначе, след като бе положил толкова труд да го преодолее — отблъскващ, принудителен труд, в крайна сметка напълно безполезен. Той мислено се върна в детството си — към немощния си баща, към дейната си, нервна и изтънчена майка, която бе работила до изнемога за него, бе търсила правата му, която го бе тласкала цял живот нагоре, докато стигне тук, където е сега: през училището, реномираната гимназия, през Оксфорд и по-нататък, независимо дали му харесваше или не — към съда. Направи го заради нея. Толкова дълго я бе ненавиждал, че сега трябва да направи нещо за нея. Двете главни решения в своя живот — за кариерата и брака си, той бе взел по принуда, без капчица спонтанна обич в сърцето си, изменяйки на себе си, от чувство за вина, воден единствено от желанието да ѝ угоди и да я успокои. Днес обичаше майка си, най-сетне бе почнал да я обича, поне толкова, колкото можеше да се обича такава властна жена, но всичко, което искаше, бе направил само от желание да я успокои. Да я успокои за дългите години мъка, несгоди и неблагоприятност. Сега нямаше смисъл да си спомня всичко това. Нямаше нищо в ония години на нищета, с което да се гордее, годините, в които майка му го караше да води на чай някои от по-богатите си, по-обаятелни и весели приятели, а те, свикнали с луксозните си крайградски къщи, оставаха дълбоко потресени от това, което виждаха у тях: баща му в инвалидната си количка, майка му — спретната и грижовна, в онази

противна малка къща, сандвичите със сьомга, отвратителната гледка към канала и завода за газ. Какво достойнство можеше да има в болезнените спомени за дрехите, които никога не му бяха по мярка, във вечното пестене на джобни пари и лишаване от екскурзии, в списъка за всяко похарчено пени, който майка му всяка вечер усърдно съставяше върху картончетата от кутиите за бисквити? Клетата му майка, умница, погрозняла от усилията си да издържи, стигнала до агония в стремежа си той да се издигне, която за отплата трябваше да търпи затворения му характер, подлата му неприязън и недостойния му стремеж да я избягва. Беше надарена жена, завършила бе гимназия и никога не бе молила за любов, просто не я очакваше от никого. Направи всичко за него, като не искаше нищо в замяна, освен собственото си спасение. Някога тя също бе хранила надежди, очаквала бе да я споходят по-светли дни. Като млада била социалистка, макар че сега вече трудно си спомняше за онова време. Запознала се с баща му на вечерните курсове по икономика на Работническата образователна асоциация. Невъзможно му бе да си представи как са изглеждали тогава, как са се събирали. Саймън не си спомняше нищо за баща си преди злополуката. Опитваше се да възстанови образа му от някои свидетелства, от спомените на майка му, от спомените на неговото семейство, но нищо не излизаше, беше безнадеждно. Какъв е бил — работнически интелегент, мрачен, трудолюбив, недохранен? Или активист, бунтар? Нямаше как да узнае това. По време на злополуката бил отговорник на цех. Мисис Камиш винаги твърдеше, че бил блестящ интелект и че способностите на Саймън са от него, можеше ли да ѝ противоречи? Какъвто и да е бил, беше сигурно, че тя го е подтиквала, така както после подтикваше и сина си. Вложила бе много амбиции в него. Но това не ѝ бе донесло нищо добро. Случила се онази злополука и с нищожната компенсация (макар и обжалвана) тя трябвало да се грижи за него, за стария му баща, за собствените си родители и за самия Саймън.

Мразеше стария му баща. Някога бил рибар, долу на юг. На юг в смисъл — Бридлингтън. Силна буря отнесла по-голямата част от семейството му — в един ден и в една лодка — брат му, мъжа на сестра му, по-големия му син, един приятел — затова се преместил с жена си в Тийсайд, при нейните родители. От време на време повтаряше, че нищо не го задържало вече там, нищо, освен жестокия

спомен. Като дете Саймън обичаше да слуша разказите му, но като цяло дядото беше отблъскващ. През целия ден плюеше. Повечето време дъвчеше тютюн, но дори когато не дъвчеше, пак плюеше. Щом жена му умря, той се премести при мисис Камиш и едва не я докара до лудост. Нямаше нищо чудно, че роднините на жена му не го искаха. Той отвращаваше Саймън не само с плюенето си, но също и с постоянните си лъжи. Тия чудовищни лъжи, които разказваше за риболовните си подвизи, изпълваха момчето с презрение.

Не, не можеше да се каже, че семейството беше весело. Мисис Камиш през цялото време трябваше да работи, за да издържа всички, особено в годините, когато Саймън беше в гимназията и в университета, а собствените ѝ големи претенции и амбиции още повече усложняваха и без това трудното положение. Той страдаше заради изтощителните ѝ усилия, всъщност я мразеше заради тях. Мразеше я още заради презрението ѝ към по-безпомощните жени, заради пренебрежението ѝ към тези, които цял живот купуваха на кредит — и това презрение съвсем логично се разпростря и над бащата на Джули, когато му дойде времето. Тя ненавиждаше неговата търговска етика — гледаше отвисоко на неговата търговия на изплащане. Не беше способна да прояви друго чувство, освен пренебрежение към тези, които влизаха в дългове и сключваха заеми, както и към онези, които ги примамваха да го правят. По това време вече бе придобила правото да презира, можеше да си позволи да гледа отвисоко на богатството, защото бе успяла, удържала бе победа, справила се бе с всичко! Светлите дни, които някога ѝ се виждаха невероятни, бяха настъпили, тя живееше вече съвсем прилично, дори охолно в сравнение с някога — бе постигнала своето и дори в някаква малка степен, по свой начин, можеше да се нарече знаменитост. Понякога го обземаше силното желание да се качи на колата, да отиде при нея и просто да ѝ каже — знам какво постигна и те обичам заради това, макар навремето да не можех: но беше вече твърде късно, не можеше да го каже, за такова признание щеше да ѝ се наложи да чака до смъртния си одър. Как можеше да ѝ обясни днес, че тогава не е разбирал какво значение има да бъдеш отгледан на една улица, където хората дават бельото си в заложната къща? Кой можеше да обвини мисис Камиш, че има предкейнсиански^[4] възгледи за икономиката? Той дори не беше сигурен дали не бе наследил от нея някои от тях.

Историята на нейния успех бе посвоему забележителна. И още по-забележителна щеше да бъде, ако тя не бе я разказвала, преправяла, разкрасявала, продавала, влагала в оборот и печелила от нея толкова много. В началото бе постъпила като чиновничка в кметството, а вечер, когато се прибираще вкъщи, започваше да пише. Отначало написа една статия за местния вестник, после нещичко за районното радио, след това — книга за детството си и един роман за стачките в Джароу. Успя, името ѝ се наложи, но никой не знаеше какво ѝ бе струвало. Дребни пари, така наричаше тя своите писателски хонорари в началото, но никога не ги харчеше за дреболии, докато накрая напусна кметството и се отдаде изцяло на писане. Той не знаеше какво да мисли за нейните книги и радиопредавания. Бяха някак нереални, до крайност сантиментални, просто не можеха да бъдат приемани сериозно. Техни почитателки бяха все жени на средна възраст като нея, познали най-лошото в живота, които жадуваха някой да им го представи така, че да не звучи безнадеждно. Тя беше редовна участничка в „Час на жената“ на местното радио, говореше обикновено за трудностите с тон на успокоителна самоувереност и препоръчваше утешение от нескончаемите беди в дребните лични радости: нейното обществено лице внушаваше сила на духа, домашно спокойствие, уют и кураж. Като дете и по-късно като студент тези нейни писания му се струваха изтъкани от лъжи, страшно се срамуваше за това и едва неотдавна бе осъзнал връзката им с действителността, истинското, а не мнимо превъзможване на трудностите, което те внушаваха. Тази връзка не беше в думите, нито в изразните средства, а в начина, по който бяха казани нещата. Тя пишеше някак между редовете, пресъздавайки собствената си природа и същност.

Има една детска песничка, която и той бе пял като дете, докато играеше на неравната бетонна площадка, осеяна със стъкла от счупени бутилки, или на улицата, когато можеше да се скрие от погледа на майка си (тя не искаше синът ѝ да играе на улицата — това беше просташко), та в квартала, където той бе израснал, децата пееха:

*Лодкарю, лодкарю, води мойта лодка,
по калната, мръсна, воняща вода.*

В други квартали, както той откри по-късно, те пееха:

*Лодкарю, лодкарю, води мойта лодка,
по чудната, златна река.*

Едно от радиопредаванията на майка му бе посветено на разликите в игрите на децата от различните райони. Подобни теми ѝ допадаха и ѝ се отдаваха, защото тя говореше добре местното наречие, но само когато ѝ се налагаше. Тя е знаела, че някъде другаде има златна река и че каналът в края на тяхната улица, пълен с жълтеникава, мазна, пенеща се от всякакви химически отпадъци течност, не представляваше естественото състояние на водата. Израснала в подобен район, тя страстно обичаше чистата природа — градини, птици, дървета. Когато го посещаваше в Оксфорд, така пламенно се наслаждаваше на цветните алеи и градинки, че на него му ставаше неудобно. Веднъж, докато седяха в едно кафене и пиеха чай, тя каза: „Когато бях малка, имахме външен клозет, аз седях там с часове и четях, защото това беше единственото спокойно местенце в къщата, по стената пълзеше някакво растение, което се виждаше през една пукнатина на вратата. Не зная как се казваше. Понякога в това малко късче небе се виждаха птици. Какви бяха те, също не знам. Наричахме ги сиви птици. Просто така. Сиви птици“. Той се притесни много от това признание, от мисълта как майка му седи в клозета (та за нея беше неприсъщо да говори такива неща, но може би поразителното въздействие на Оксфорд я бе разкрепостило), от мисълта за ужасно ограничените ѝ удоволствия. Тя винаги отказваше да го заведе на улицата, където бе живяла, заявявайки, че е потресаваша, но един ден още като дете той сам отиде и се убеди, че е права: бе толкова ужасна, че мястото, където тогава живееше, Канал стрийт №11, беше направо порядъчна, прилична покрайнина в сравнение с Вайълет банк^[5] №9 (кой знае чие злобно въображение ѝ бе дало това саркастично име).

Той дълго се измъчваше от срам заради тези нейни спомени, макар че тя му разказа за клозета и сивите птици без онзи сантиментален привкус, с който насищаше предаванията си по радиото: едва по-късно си даде сметка каква свиня е бил, себична, безмозъчна свиня, за да отхвърли така грубо нейното доверие. Докато

беше студент в Оксфорд, той се срамуваше от нея, защото името ѝ, за онези, които го знаеха, бе станало пословично смешно, като Майка Кураж или нещо подобно. Той никога не можа да се постави на нейно място. Въпреки това тъкмо заради нея стана адвокат, заради нея се ожени за Джули, заради нея прие онези мръсни, вонящи пари. По-добре би било, ако повече ѝ съчувстваше, отколкото да се съобразява с нея. Но какъв смисъл имаше вече от такова заключение?

Името Вайълет банк, както по-късно откри, не бе дадено от зла предумисъл. На това място някога наистина бяха цъфтели виолетки. След години, като студент отново се върна там, воден от някакъв безмилостен интерес: улицата беше мрачна и унила, той я обходи няколко пъти отчаян, докато някаква сила го застави да почука на вратата на къщата, където е била родена майка му: почука, едва преодолявайки скованата си боязън, отвори му някаква старица — побеляла, фъфлеща, с бели косми, изникнали по брадичката, с рядка коса, завързана с някакво парцалче, а тя самата беше слаба като вейка, краката ѝ — тънки като кибритени клечки, стърчаха под престилката на цветя, чорапите ѝ бяха свлечени, а ръцете ѝ — същински карфици. Той не бе мислил какво ще каже, но като я видя, изрече: „Исках просто да погледна вътре, майка ми е живяла някога тук“. Тя го покани, направи му чаша чай, толкова силен, че той примигваше и потреперваше, преглъщайки го храбро, а докато разглеждаше стените и окаяната мебелировка, старицата му разказа историята на своя живот — била родена в една ферма близо до Барнъм, като девойка работила във фермата, но по-късно вече не я сдържало на едно място, искала да види света, дошла в града и си намерила работа в една шоколадена фабрика — тя се засмя с хриптящ, злокобен смях, — после се омъжила за един човек и заживели недалеч от Вайълет банк, майка му сигурно си спомняла времената, когато тук още нямало къщи — прекрасно място било, събота и неделя идвали да берат цветя; като го гледаш сега, синко, да не повярваш — да, смениха се времената, сега на мястото на фермата, където тя се родила, имало голяма фабрика, така поне ѝ казали, правели някакви химикали или нещо подобно, тя самата не се била връщала там цели тридесет и повече години — да, тук вече не растат нито виолетки, нито някакви други цветя, но пък името е хубаво, нали? Хубавото име развеселява. „Ходите ли понякога в провинцията?“, попита я той. „Не, каза тя, много е далече, пък и ми е

трудно, ала колкото повече остарявам, толкова повече мисля за родното си място... често си спомням какво ми казваше Ма — това е моята мащеха, наричах я Ма, а себе си — Мом Мом. В нейното детство светът сигурно е бил съвсем различен.“ От влажните очи на старицата прокапаха сълзи, не от вълнение, просто от старост. Малко хора се погаждат с мащехите си...

Когато отново се озова навън, той погледна нагоре към сумрачния край на улицата, видя разбития плочник, електрическите стълбове, мрачните стени, мръсните канавки и изненадващо го споходи едно апокалиптично видение, за деня, в който светът отново ще се превърне в трева, а нежни цветя ще пробият между грамадните каменни павеа. Свежото зелено време съвсем не беше толкова отдавна. Все още се срещаха хора, които го помнеха. И отново щеше да потече златната река, но вече нямаше да има кой да чака лодкаря. Хората ще са изчезнали... Адът е пълен с хора, а райт пуст, незамърсен, кристален, златист и чист.

Нищо чудно, че амбициите на майка му толкова го бяха объркали. Нито че всичко се повтори още веднъж с Джули. Понякога си мислеше, че бе приел тези пари и този начин на живот не толкова заради майка си, колкото заради Джули. Но дали все пак беше точно така? Може би в края на краищата го направи заради себе си. Твърде много неща бе вършил заради себе си, под предлог, че ги прави за другите, и сега бе недостойно от негова страна да приписва на други отговорността за своите лични домогвания. Беше кариерист, откак се помнеше, и ако сега не му се нравеха някои от нещата, които бе постигнал, не биваше да обвинява другиго, освен себе си. Нима някой го бе принуждавал да се прикрива, да следи внимателно акцента и обноските си, да прекроява миналото си, да си придава най-благопристоен вид — първо пред момчетата в училище, после пред приятелите си в колежа, а накрая и пред колегите си в съда? И той като Ник бе стигнал до истинско изкуство в преиначаването: когато в разговор се наложеше да спомене майка си, тя се превръщаше в съвсем друга жена, различна от тази, която беше в действителност — ставаше изтънчена ексцентричка и забавна особнячка. На нея може би щеше да ѝ се хареса този образ, както и фактът, че синът ѝ я представя тъкмо така — но какво променяше това? Правил го бе за собствена изгода, за да избегне срама от голямата оскъдица, в която бяха живели. И макар

че никога не би излъгал открито за своя произход, нито веднъж не каза и истината за него, особено сред колегите си. Целият му живот — дрехите, които носеше, колата, която караше, начинът, по който говореше, къщата, в която живееше — беше едно изопачаване. И сигурно се бе стремял към него упорито, иначе нямаше да го постигне! За Роуз беше съвсем нормално да живее в онзи бордей, но на него жилището ѝ му припомни най-лошите страхове от младостта, каквито тя не бе изпитвала — бедността за нея беше забавно преживяване, защото никога не я бе заплашвала истински. Никога не ѝ се бе налагало да ходи на училище в преправените бащини костюми, които се въртяха неудобно около мършавото му юношеско тяло, нито пък да обяснява на учителя си защо не може да си купи униформа. Той винаги се бе учудвал, че това училище, което се гордееше, че осигурява добро образование на надарените бедни деца, бе съумяло да изобрети толкова много начини, за да накара тези бедни деца да се чувстват непоносимо неловко. Истината бе обаче, че то не беше за децата на бедните, а за надарените деца от средната класа — и ако следваше принципите си, трябваше да проявява повече реализъм. През всичките години на учение Саймън бе жестоко разкъсван между реалността и амбициите си — например докато беше студент, майка му нито веднъж не му разреши да работи през ваканциите, както правеха повечето му колеги, и то от богати семейства, защото според нея намирисвало на отстъпление. Не му позволяваше дори да работи колкото да си изкарва пари за обяд — работеше тя, и то успешно, защото бе станала по-известна. Много държеше синът ѝ да избере някоя скъпа професия, понеже това беше най-трудното.

Ето защо нямаше нищо чудно, че той прие Джули и парите ѝ, когато се появила, дори се почувства задължен да ги приеме. После се съгласи да купят тази къща, в която седеше сега, съгласи се с някаква смесица от изумление и безсилие, и то за сума, която беше двадесет пъти по-голяма от цената на майчината му къща. Той не се заблуждаваше за стойността на подобна домашна среда — тя излъчваше успех тогава, когато кариерата му се нуждаеше от доста приеми и деликатно налагане в обществото. Много добре преценяваше въздействието на малката изненада, която предизвикваше разкошната обстановка у дома му, и никога, освен при изключителни обстоятелства, не бе смятал за нужно да обяснява, че не е постигнал

това с личния си труд или собствено наследство. Обикновено се чувстваше като човек, който кара голямата кола на фирмата и се прави, че колата е купена с негови пари — малка измама, изгодна както за фирмата, така и за служителя, полезно подхранвано доверие. С течение на времето усилията му дадоха резултат, издигна се до равнище, подходящо за неговото обкръжение и начина му на живот, стана способен да ги поддържа, макар че първоначално никога не би могъл да си го позволи. Напоследък работата в съда, както постоянно повтаряше шефът на неговата кантора, бе много по-лека, отколкото преди — за един умен млад човек като него не беше трудно да печели добре. Но докъде би стигнал без Джули и това, което тя му донесе? Помогнаха му наистина и други обстоятелства — имаше голям късмет със своя наставник в Оксфорд, който успя да го настани в кантора, където работата бе много интересна и той я вършеше с истинско увлечение и естествен интерес. Занимаваше се главно с профсъюзното законодателство и по този начин донякъде (макар че навлезе в тази област случайно) се отплащаше на баща си. Но ето още една ирония на съдбата! Да, той не се съмняваше, че баща му щеше да одобри неговите усилия, защото сигурно би отстоявал същото, ако беше на негово място, ала как беше стигнал Саймън до това положение, ако не като обърна гръб на всичко, което породил в него желание да се равнява не по баща си, а по хората от отсрещния бряг, доколкото бе възможно за един адвокат.

Джули ненавиждаше естеството на работата му. Искаше ѝ се той да се занимава с нещо по-възвишено. Само веднъж показа слаби проблясъци на интерес, когато Саймън и негов приятел от университета почнаха да пишат книга — това вече беше нещо по-въълнуващо, но скоро тя реши, че книгата е безкрайно скучна, и въодушевляването ѝ бързо угасна, особено след като узна, че приносът на нейния съпруг трябва да остане анонимен заради професионалната дискретност. Ако имаше нещо, с което Джули никога не можеше да се примири, това бе анонимността. Той често си мислеше, че жена му е трябвало да се омъжи за някоя известна личност. Тя обичаше известните личности. И нищо не можеше да я накара да чете съдебни доклади. Саймън си помисли за новата им кола. Джули поиска да купят голяма кола, обичаше големите коли. Той ѝ отговори, че не може да си позволи толкова скъпа кола, а тя каза: няма значение, аз ще дам парите.

И така, той купи тази кола, истината бе, че и на него му харесваха големите коли. Сега я караше навсякъде, като че ли беше негова, а хората я гледаха и също си мислеха, че е негова. Беше я купил, за да угоди на Джули, какво право имаше да ѝ отказва малкото неща на този свят, които ѝ доставяха удоволствие? И каква вина имаше той, че желанията и стремежите ѝ бяха толкова детински? Въпреки това, докато я караше, ясно съзнаваше, че тъкмо това е покварата... И за кой ли път неочаквано и плахо оставаше учуден, откривайки в собственото си поведение човешкия лик на покварата. Това е то, мислеше си той, ето че правя като всички, въплъщавам старите, предопределени превратности на духа, вековечните образци на разложението, аз, който се мислех за по-различен, който наистина имах други намерения. Ето ме покварен като човек, ако не и като юрист, ожесточен... Духът му щеше да се мята безпомощно в мрежата, която го бе хванала, той щеше да мечтае за непорочно бягство, да търси спасителна пролука, откъдето да се измъкне. Но нямаше да може да направи нищо, без да извърши насилие и предателство спрямо тези, на които се бе обрекъл, и спрямо всичко добро, което бе постигнал в живота си. А то не беше толкова малко. Дори напротив. Оказал се бе в безизходица... Скоро духът му, подобно на вцепенена птичка, щеше да свие крехките си, едва покрити с перца рамене, докато дойде мигът, когато вече няма да се мята из мрежата и болезнено да се оплита в примките ѝ, тези безконечни капани на живота...

Най-сетне стигна до обичайния край на тези разсъждения и се озова на познатия студен и мрачен връх, който вече не му се струваше толкова студен и мрачен, защото все по-често се изкачваше до него, а и костите все по-малко го боляха, тъй като свикваше с прегърбената си срещу вятъра стойка. Той допи млечния коктейл и реши, че е най-добре да си ляга. Занесе чашата обратно в кухнята, сложи я на полицата и погледна още веднъж бележката на сина си.

Имаше още нещо, нещо последно, което искаше да си спомни. Да, най-важното в делото на Роуз Василиу се състоеше в това, дали децата се чувстват добре с нея. Ако тя бе напълно сигурна, че им е по-добре при нея, че не страдат от отсъствието на баща си, тогава нямаше от какво да се безпокои. Спомни си за двете малки деца, които се боричкаха на пода, когато влезе у тях. А по-големият, Константин, който културно свиреше на обоя си, от юридическа гледна точка

изглеждаше направо великолепно — общителен, интелигентен, като дете от висшите слоеве на обществото. Но сигурно имаше още нещо, освен тази видима истина... Той погледна измъчения почерк на сина си. Винаги имаше още нещо зад видимата истина. Но с малко късмет човек можеше да скрие онази част от истината, която не биваше да показва.

Когато се качи горе, Джули вече отдавна спеше. Тихичко, с облекчение той се пъкна в леглото и също се опита да заспи.

[1] Шоколадово — млечен прах за приготвяне на напитка. — Б.пр. ↑

[2] „Мяра за мяра“, (III, II, 28). — Б.пр. ↑

[3] Роман на Хенри Джеймс. — Б.пр. ↑

[4] Джон Мейнард Кейнс (1883–1946) — известен английски икономист и политик, който се обявява в защита на мерките за обществен контрол над традиционната капиталистическа икономика. — Б.пр. ↑

[5] Виолетов рид. — Б.пр. ↑

Щом се събуди на следващата сутрин, Роуз тутакси се сети, че имаше нещо неприятно, което си бе дала дума да свърши. Докато слагаше закуска за децата и пиеше чай, тя се мъчеше да си спомни какво бе то — и така неволно разрови в ума си цял куп досадни задължения, като например да купи обувки на Мария и да отиде при стъкларя, безброй натрапчиви угризения, че е трябвало да позвъни на някого, а не го е направила, да пише на друг — и също не го е сторила, сети се, че не е купила сума подаръци за рождени дни и не е изпълнила много обещания. Но тя търсеше в ума си нещо по-различно от тези банални грижи, които изскочиха сами. Накрая, докато обуваше чорапите на Мария, докато намери кецовете на Константин, но не и футболните картинки на Маркъс, докато ги избутваше и тримата заедно през входната врата и надолу по улицата към училището, тя си спомни. Бе си обещала (като се събуди неспокойна посред нощ) днес непременно да отиде в библиотеката, за да проучи всичко сама. В някоя от онези ужасни скучни правни книги. Нямаше смисъл да пита адвоката си, нито пък Саймън Камиш, защото никой нямаше да ѝ каже истината, всички те се надпреварваха да я утешават. Ако искаше да си отговори на какво основание се повдига пак този въпрос, трябваше да отиде и да разбере сама. След като стигна до този извод, седна доста унило и си наля още една чаша чай. Вече ѝ се бе случвало да преживее подобно нещо. На два пъти. Първия път, когато самата бе поставена под опеката на закона. Тогава не си направи труда дори да осмисли малкото, което успя да научи, докато стоеше почти като затворничка в къщата на баща си и трябваше да разчита на книгите, които можеха да се намерят там, а те не се оказаха много полезни. Откри нещо приблизително в „Йоланта“ и „Студеният дом“ на Дикенс, но всъщност то не съответстваше точно на нейното положение, макар че втората книга я изпълни със съвсем оправдани, както се разбра по-късно, опасения. В началото бяха твърде неопределени, безформени, неясни, по-скоро страх от нейното собствено объркване и безпомощност. Когато се стигна до развода и тя осъзна, че все пак ще трябва да се раздели с Кристофър, за да спаси себе си, положението беше съвсем различно. Тогава знаеше какво точно я интересува, макар че не знаеше къде да го намери. Отиде в обществената библиотека заедно с Мария, която още не ходеше на училище, и докато тя се забавляваше да нарежда книгите плътно по полиците, Роуз се опита да

намери нещо полезно: „Закони за всички“, „Законът за непосветените“, статистика по разводите. Помъчи се да се образова от популярни текстове, защото умът ѝ се замайваше дори от най-простите термини, ала накрая трябваше да признае, че няма как, налага се да четете специализирани текстове. Не ѝ разрешиха да вземе книгата на Рейдън вкъщи, защото бе в справочния отдел, така че нищо друго не ѝ оставаше, освен да опита да се съсредоточи над нея в читалнята, където Мария, отегчена и непослушна, постоянно отвличаше вниманието ѝ. С огромна болка тя изчете всичко за брачните простъпки, въпросите за издръжката, формулировките за жестокост и изоставяне. Беше мъчително преживяне, още по-угнетяващо от факта, че разбираше твърде малко от това, което четеше, и колкото и да се съпротивляваше, постепенно се убеждаваше в своята глупост. Може би за нея би било много по-лесно да отиде направо при адвоката си, но тя не бе склонна да постъпи така, искаше сама да проучи всичко, не можеше да се остави току-така в ръцете на адвоката. Освен това адвокатите не ѝ симпатизираха особено и деликатността не ѝ позволяваше да се обърне към когото и да било от тях, без да е сигурна за същината на своя случай. Не можеше да приеме, че адвокатът, който бе наела, ще вземе интересите ѝ присърце. Очакваше да я укорят, и то сурово. Проблем беше дори да намери адвокат. Естествено не можеше да използва адвоката на Кристофър, нито на своето семейство, и се налагаше да разпита приятелите си. Накрая се обърна към Емили, която също бе напълно неосведомена, но все пак успя да я насочи.

Сега щеше да използва същия адвокат, но искаше първо сама да разбере в какво положение се намира. Облече палтото си, обу гумените ботуши и тръгна за библиотеката. Първо мислеше да отиде в централния филиал, защото бе по-голям и нямаше да бие на очи, но като тръгна, реши, че няма сили да стигне чак дотам. Не обичаше местния клон, защото го обслужваше някаква изключително припряна и сприхава особа, почти толкова неприятна, колкото и служителката от пощата, която редовно връщаше колетите, защото били лошо опаковани и не приемаше пълномощно, защото подписът не се четял.

Роуз пое по мрачните улици, покрай магазините, а дъждът продължаваше противно да пръска. Мислеше за жената от пощата. Миналата седмица се нареди на опашка да купи марки, момичето преди нея искаше да прати колет. Беше мило, свенливо момиче и много

любезно попита, след като залепи марките: „Мислите ли, че ще стигне до края на седмицата?“. „Не ме питайте“ — отговори троснато дамата зад гишето. „О, прощавайте“ — извини се момичето и веднага съжали, задето я бе раздразнило, докато служителката го изгледа със свиреп, застрашителен поглед иззад решетката (която в този момент заприлича на укротителна клетка) и рече: „Вижте какво, вие искате от мен непохватими гаранции, нали така, сигурни гаранции, че този ваш колет ще стигне до края на седмицата. Да, ама аз не мога да ви ги дам, не е моя работа. На никого не давам гаранции“. Момичето беше като поразено от гръм от тази атака, но някакво чувство за гордост и справедливост го накара, преди да си тръгне, да уточни: „Не исках гаранции, само попитах“. Жената зад решетката изсумтя презрително и се обърна към следващия клиент — той бе дошъл да попита за едно препоръчано писмо, което изпратил на семейството си в Нигерия: „Какво да направя — питаше той, — по всичко личи, че не са го получили?“. „А откъде знаете?“ отвърна жената. „Защото нямам отговор, а беше спешно.“ „Слушайте какво, вие не може да предявявате претенции, докато аз нямам писмено уверение от тези, на които сте изпратили писмото, че не са го получили.“ „Но как мога да получа от тях писмено уверение, че не получават писмата ми, ако не получават писмата ми?“ — недоумяваше клиентът. „Това си е вече ваш проблем — отсече дамата на гишето. — Не приемам рекламации, ако няма писмено потвърждение от адресата, че писмото не е получено.“

Като си припомни всичко това, Роуз се разсмя. Беше прекалено нелепо, за да е истина. Впрочем тя се разсмя още там, на опашката, и тези, които бяха разбрали защо, също се разсмяха. Това ѝ беше подействало насърчително.

Мина покрай училището, огромна викторианска постройка, още по-внушителна на фона на мрачното небе, която, вярна на стила си, имаше дори и ветропоказател, и изпита задоволство от мисълта, че децата ѝ са там, на сигурно място, и ги обучават. От вътрешната страна на прозорците бяха залепени книжни пеперудки, мрежести салфетки, най-различни разноцветни риби. Коледната украса с клонки и парченца памук от миналия срок беше изчезнала. Спомни си как се бе стреснала от вида на това училище преди много години, когато го видя за първи път — тогава Константин беше още бебе, и как постепенно това първо впечатление се бе променило под въздействието на

чувството за близост и съпричастност. Като улиците, по които вървеше. Тя сви по една пряка, застроена със сиви къщи, в прави редици, и скоро стигна до библиотеката — изключително грозна нова постройка, която стоеше нелепо спрямо околните сгради, както и те спрямо нея. Пролетно време, когато дървото, засадено сред бетона, цъфтеше, тя не изглеждаше толкова зле. Но пролетта все още не бе дошла. Както винаги в библиотеката почти нямаше хора. Две по-възрастни дами стояха край рафтовете с надпис „Любовни романи“. Роуз беше против подобна класификация. Двама мъже — чернокож и индиец — седяха в читалнята и се опитваха да работят. Масите бяха много неудобни и веднъж Роуз бе чула как самата библиотекарка отбелязва този факт. Сега, докато чакаше да върне две от книгите на децата си, чийто срок отдавна бе изтекъл, тя чу нещо още по-лошо. Пред нея стоеше един мъж — изглежда, ганаец (макар и да имаше известен опит, тя не беше безпогрешна в преценките си), който помоли библиотекарката за някаква книга. Всичко си беше в реда на нещата. Попита дали библиотеката разполага с екземпляр от „Животинската ферма“ на Оруел. Вярно, произношението му не беше съвсем чисто, но тя самата отлично го разбра и много се изненада, като чу служителката да му отвърща рязко — не, разбира се, библиотеката не събира учебници по зоология, ако има нужда от такова нещо, по-добре да го потърси в главния филиал. Стана ѝ любопитно дали мъжът ще отговори нещо, но не, той кротко повдигна вежди и се върна при каталога, за да го прегледа още веднъж. След като върна книгите и плати глобата, която уважаващите дейността си библиотеки вече не взимат от децата, тя се подвоуми дали да възрази, или да помогне на човека да се пребори с каталога, но разбира се, не направи нито едното, нито другото. Докато отиваше към раздела за правна литература, тя се питаше дали библиотекарката отговори така от невежество или от злоба и кое от двете е по-недостойно. Най-много я разстрои изражението на мъжа, което говореше за учтиво търпение. Какво ли беше всекидневието на този човек, изпълнено на всяка крачка с подобни сблъсъци? Някои от тия недоразумения бяха неизбежни, тя го знаеше, защото произтичаха от проблеми с езика, не дори от културните различия. Никой не искаше да признае, че езиковото общуване на голям брой имигранти бе почти невъзможно, но тя самата много добре го бе разбрала от времето, когато отговаряше на телефона

на Антидискриминационната кооперативна служба за жилищно настаняване, защото основната ѝ трудност (освен постоянния недостиг на подходящи квартири), беше невъзможността да се разбере с хората, които се обаждаха. По телефона беше по-лошо, отколкото на живо и тя често стигаше до границата на безумието, когато ѝ се налагаше да слуша предълги обяснения, от които разбираше по една на всеки десет думи. Впрочем това доста приличаше на четенето на правни текстове — подробностите и уточненията си оставаха в пълна мъгла и само с огромни усилия на волята човек, можеше да се съсредоточи и да проумее основната мисъл. И то единствено ако успее да я проследи, но това изискваше непосилно напрежение и накрая тя винаги се виждаше принудена да се откаже. Организаторите на онази служба бяха убедени, че би трябвало да разбира гръцки, след като е омъжена за грък, а Роуз не беше в състояние да им обясни, че и самият Кристофър едва разбира по някоя дума гръцки и никога не би проговорил на родния си език. Атакувана всеки ден от потоци гръцки, тя положи усилия да го научи, но печално се провали. Съседите от другата страна на къщата на семейство Фланагън бяха гърци, те говореха слабо английски и по-скоро се стремяха да го научат от нея, отколкото да я учат на гръцки. Семейството на Кристофър ги ненавиждаше, а и техните чувства бяха същите. След като той я напусна, тези съседи се опитаха да ѝ обяснят, че къщата, в която живееха, принадлежи на също такива изедници като семейство Василиу, които им вземат безбожен наем. Изменници на ближния, биха казали те, ако знаеха този израз на английски. Но нямаше нужда да го казват. Роуз и така ги разбра. Както и в оня ужасен ден миналото лято, когато бе излязла да поседи за малко отпред на стъпалата и забеляза старата жена от къщата на гърците, облечена в черно, също като нея да седи навън; старицата ѝ показва небето и промърмори нещо на гръцки. Роуз не знаеше какво да отговори, но се усмихна приветливо, погледна синьото небе и каза: „Да, чудесен ден, наистина“. Жената продължи да ръкомаха тъжно към небето, а Роуз да слави слънчевата благодат, докато накрая се появи мисис Фланагън, привлечена от гласовете навън, и съобщи на Роуз, че съпругът на старицата същата нощ е „отишъл на небето“ и че тя сочи с пръст натам, където се е възвисила душата му. Как бе разбрала това мисис Фланагън, Роуз така и не узна, може би просто имаше по-добра интуиция за тези неща. Денят бе все така прелестен, слънцето

продължаваше да грее, а Роуз и старицата продължиха да седят всяка на своите стъпала и да си кимат. Старата жена не се засегна от недоразумението. Роуз се питаше дали и тя би могла да бъде толкова великодушна.

Когато измъкна книгата на Рейдън за развода от лавицата за справочници и още едно томче, което ѝ се стори полезно — „Законът за децата“ от Томас Е. Джеймс, тя изведнъж си спомни нещо: тази седмица бе прочела във вестниците за някаква жена, която взела от библиотеката „Цюрихските гномове“^[1], като мислела, че е детска книга, и се изненадала, когато децата ѝ я захвърлили. Въодушевена от това, забърза към детския раздел и там, разбира се, под буквата „О“ намери „Животинска ферма“. Извади я и я занесе на мъжа, който все още се бореше с каталога. Той погледна книгата с изненада, а после с благодарност. Усмихна се. И Роуз му се усмихна. „Благодаря ви.“ „Няма защо“ — каза тя и се върна отново при правните си книги.

Дори самите названия бяха достатъчни, за да получи главоболие. Този път обаче прояви настойчивост. Знаеше, че след като бракоразводното ѝ дело бе водено от Върховния съд, сега пак ще трябва да се обърне към Върховния съд, затова можеше и да пропусне разяснението за мировите съдилища, но някои от тях ѝ се сториха полезни. Какво, за бога, значеше „установена от закона власт“? Найсетне тя откри едно изречение, което се отнасяше до нейния проблем и в което сурово се заявяваше: „Промени в решението на бракоразводното дело, като например по въпроса за родителските права, могат по тази причина да се правят по всяко време, но само при изключителни обстоятелства, ако детето е навършило шестнадесет години“. Като се изключи необяснимото „по тази причина“, за което не откри нищо в предходния текст, всичко друго в изречението като че ли беше ясно, ала не особено насърчително. По всяка вероятност то значеше, че Кристофър има пълно основание да поиска промяна в родителските права над децата. Тя потърси трескаво някаква причина, въз основа на която правата можеха да бъдат прехвърлени, но (вероятно от глупост) не намери нищо особено, освен едно малко потешително изречение, в което се казваше, че от първостепенно съображение при преценката на съда е това, което е добро за детето. „Лошото поведение на коя и да е от страните не е ръководен принцип в това отношение.“ Очевидно тя ще трябва да докаже, че в интерес на

децата е да останат с нея. А Кристофър щеше да се стреми да докаже обратното. Така или иначе, очертаваше се много главоболна история, навярно почти толкова мъчителна, колкото и разводът. За кой ли път се запита защо Кристофър се залавя с всичко това. Едва ли защото наистина желаше децата? Това би било заблуда. Едно от нещата, които провалиха брака им, бе именно неговото отношение към децата. Той смяташе, че трябва да бъдат отгледани от майка си, че това е женска работа. В началото, когато работеше упорито, за да изхранва семейството си, тя си мислеше, че това е справедливо — е, не беше и много честно все тя да става посред нощ, да готви непрекъснато с малките деца, които се мотаеха и хленчеха в краката ѝ, да се мъкне на пазар с висока температура в дъжда, бутайки детска количка, само и само той да не се почувства безпомощен, ако му остави бебето, но тя се справяше с всичко, и то достойно. В онези далечни дни често си казваше: „Той идва от друг свят и не може току-така да приеме нашите правила и традиции“. С течение на времето обаче откри, че той бе почнал да злоупотребява с различния си произход — когато му беше удобно, се освобождаваше спокойно от всички национални и исторически предразсъдъци и правеше всичко за своя изгода. Тогава започна да губи търпение, усилията ѝ да се превърне в образцова гръцка съпруга все повече и повече загубваха смисъл и тя взе да си мисли (както става при всеки брак), че е време и той да опита поне малко да се промени. „Да пазя бебето ли?“ — ето така се изразяваше той, когато тя се осмеляваше да го остави сам вкъщи със заспалото горе дете, докато прескочи до пералнята с неговите ризи и чорапи. (Винаги така му казваше, макар че естествено в пакета имаше не само негови ризи и чорапи.) Когато и тя беше вкъщи и обграждаше децата с грижи и внимание, той също бе добър и внимателен с тях, но това не беше достатъчно — претоварена, пренапрегната, физически изтощена, тя разбра, че повече не е в състояние да потиска бурното негодувание и протеста, които постепенно се надигаха у нея, и така стигна до онова грозно падение, до грубите оскърбления към неговата нация, към семейството му и към самия него. Колко немислими бяха изглеждали те в началото и колко непреодолими бяха сега, когато вече се бяха отприщили. Но той отхвърли ролята на нормален английски баща и тя беше принудена, едва ли не насила, да направи свой капитал от това — привърза децата към себе си, взе ги напълно под своя грижа, създаде

си, дори докато той бе още там, свой живот с тях, живот, в който тя пое всичките задължения и цялата отговорност. Когато Константин стана на пет години, той прояви безразличие относно избора на училище за детето. Така че трябваше сама да ходи и да разпитва и на своя глава да реши да го изпрати в онази мрачна викторианска постройка. И сега с какво право си позволяваше да се оплаква и обвинява? По-рано трябваше да се погрижи, ако въобще е имал намерение да го прави. Да, нямаше нищо чудно в това, че в края на краищата тя бе останала сама с децата: та тя беше заставена да ги поеме изцяло още отначало, през всичките тези трудни години се бе закалила, бе развила у себе си умение и сила да се справя с тях и нещо повече — научила се бе да обича трудностите около грижите за децата, създавала бе за себе си и за тях един живот, от който той доброволно се изключи. Тя не можеше да промени, нито да изостави този живот, защото нямаше друг, а бе го постигнала с твърде много труд, за да се откаже от него. През последните една-две години, когато понатрупа пари, Кристофър ѝ предложи някои промени — нова къща в по-добър район, автоматична пералня — но тогава вече беше твърде късно, тя бе станала това, което е, желаше и занапред да бъде такава, и не би могла да му позволи да ѝ отнеме това право. Искането му да вземе децата ѝ се струваше невероятно, тя не можеше да си го обясни другояче, освен като израз на злоба, никак не ѝ се вярваше, че то изразява искрено намерение, а още по-малко искрена загриженост. Пък и като познаваше Кристофър и всички злини, които бе изтърпял заради нея, как можеше да бъде сигурна, че не е движен само от лош умисъл?

Децата страдаха от тази история. В това тя не се съмняваше. Навремето ги бе взела от него, защото той пожела така, като по този начин му спести разкаянието. И повече не му позволи да влезе в малкия свят, който бе създавала за децата и за себе си. Той твърдеше, че ги е настроила срещу него. Вярно беше. Тя гледаше да не го прави, но се беше случило. Когато към края той полагаше усилия да възстанови авторитета си пред децата, тя го подкопаваше, като ги убеждаваше да не приемат всички примамки, които им предлага, или най-подло се обявяваше срещу и бездруго изгубената му власт. Срамуваше се, презираше се за това, но бе неспособна, напълно неспособна да постъпи по друг начин. Сега, когато се връщаха вкъщи след разходка с баща си, с ръце, натоварени с най-неподходящи подаръци, с глави —

пълни с подривни и пагубни разбирания, и се надпреварваха да ѝ разказват какво са правили, тя се опитваше да мълчи с мълчанието на победителя. Но беше твърде късно за справедливост, твърде късно за каквото и да е трудно примирие.

Затвори книгата със закона за децата и се застави да прегледа отново Рейдън — този тъжен каталог на човешките злочестини и вражди. Някакъв инстинкт или смътно усещане, което се бе наслоило у нея, ѝ подсказваше, че ще намери нещо в него, което ще оправдае всичките ѝ лоши предчувствия и опасения. Дълго време го търси, защото всичко, на което се натъкваше по отношение на родителските права, изглеждаше несвързано или неубедително, но ето че най-сетне подозренията ѝ се оправдаха. Беше малък параграф за възпитанието. Тя го прочете и почувства как косата на тила ѝ настръхва. Ето тук, черно на бяло, беше записано: „По въпроса за възпитанието и отглеждането, съдът преценява благополучието на децата от гледна точка на: а) тяхното религиозно възпитание, в) издигане в обществото и с) тяхното общо благополучие“. Тя се замисли над това заявление. Знаеше, че вещае беда. Религиозното възпитание спокойно можеше да се пропусне, защото едва ли някой очакваше Кристофър да развие у себе си със закъснение страст към гръцката православна църква, но другите два фактора в нейния случай изглеждаха застрашителни. Особено благополучието на децата... мъглява формулировка, помисли си тя, и тук би могла да спори доста убедително, че тяхното общо благополучие се състои в това, да си останат там, където са, в училището на Харингтън роуд, без някой да се намесва в съдбата им, още по-малко да ги прехвърля другаде, но фразата „издигане в обществото“ беше нещо съвсем различно. Какво би могла да означава тя, ако не точно това, което Роуз не им предлагаше, а Кристофър бе убеден, че трябва да получат? Тя прочете написаното с петит в дъното на страницата и видя, че единственият цитиран процес бе делото Симингтън срещу Симингтън през 1875 година, но ѝ беше известно, че дело по въпросите на възпитанието бе имало и по-наскоро, през април 1958 година. Може би в днешно време не се позоваваха на фактора за издигане в обществото, но откъде да бъде сигурен човек! Ако пък се позоваваха, то кой съдия би дръзнал да отъждестви училището на Харингтън роуд с „издигане в обществото“? Светът се беше изменил от 1875 година насам, но съдиите си бяха останали същите — тях едва

ли биха ги трогнали социологическите проучвания, картинките от дъвки, красноречивите камари боклук и стари износени вещи по сметищата и самият парк Александра. А най-ужасното бе, че както седеше там и потръпваше при мисълта за предстоящото обвинение, Роуз се запита колко вярва ѝ бе останала? Да, тя открито бе афиширала вярата си, бе я поддържала, живяла бе с нея, но като всички други хора преживяваше тревоги и съмнения. Суровата необходимост (неестествено наложена, но и доброволно възприета) я караше да се вкопчва във вярата си, но само бог знаеше какви големи тревоги, какви мигове на истинска паника бе преживяла. Тя беше самокритична и добре си даваше сметка, че някои я смятаха за побъркана, която подобно на Свидетелите на Йехова^[2] или Християнски сциентист^[3] отказва да даде на децата си кръв в операционната зала, в името на някаква съмнителна идея, може би на едно заблуждение, толкова отвлечено и мъгляво, че и тя самата не можеше точно да го определи. Готова беше да приема това, понасяше някак и своите собствени съмнения, но в същото време трябваше да признае, че в позицията ѝ има нещо фалшиво и тя би могла да се придържа към нея само с измама. Можеше да си позволи да ги остави при себе си, защото в нейната къща имаше книги, защото тя самата спазваше неотклонно своите принципи и знаеше, че тъкмо това трябва да предаде на децата си, защото имаше приятели, чиито деца бяха точно такива, с каквито ѝ се искаше нейните да дружат. Вярно, в първите години се безпокоеше, че никой няма да кани децата ѝ на рождени дни, нито пък ще си намерят приятели с интелектуални интереси, приятели, които могат да бъдат от полза в по-нататъшния живот. (От полза? В какъв смисъл полза? За да се отговори на този въпрос, нямаше нужда от много разследвания, и това бе нейната най-добра защита от аналозиите с процеса на Симингтън срещу Симингтън.) Тя много разчиташе например на дружбата им с децата на Емили — мръсни малки интелектуалци с пърхот в косите, облечени с дрешки от евтините благотворителни базари, ала с глави, пълни с установени вече възгледи за същността на бога, обхвата на Слънчевата система и практичността на безплатния обществен транспорт в центъра на Лондон. Те бяха дали на децата ѝ това, което училището на Харингтън роуд не можеше да им даде, ето защо тя и тук мамеше, както си бе послужила с измама за финансовото си положение.

За някои други неща страховете ѝ се оказаха смешно безпочвени и лесно отпаднаха. Например за рождените дни. Събирания по такъв повод се правеха навсякъде по социалната стълбица, навсякъде, освен в нейното детство. Само в един учебен срок децата ѝ ходеха на повече рождени дни, отколкото тя бе ходила през целия си живот. За нея това бе особено важно, победно признание на нейния подход. Но то не променяше отношението ѝ към тези празненства, в което имаше нещо изнервящо. Не ѝ се искаше да се задълбочава много защо е така, нещо се спотайваше в паметта ѝ, нещо, което не желаше да види, усещаше как сянката му преминава всеки път, когато купуваше поредния подарък, всеки път, когато припряно почистваше обувките на децата си или се опитваше да намери чиста риза или рокличка, всеки път, когато заставаше на входната врата, за да прибере децата си и водеше с други майки онези нищо незначещи разговори. Зад всичко това се надигаше една невроза, не, тя не можеше да причисли това постоянно ходене на гости към плюсовете на своята теория за възпитанието. Що се отнася до обучението, там се чувстваше, че в това училище няма да се научат дори на най-елементарното — да четат и пишат, ала те го постигнаха и то с голяма лекота, и продължаваха да напредват през един лабиринт от съчинения и бинарна математика (или нещо подобно), към по-висши форми на знанието. (Аха, казваха злорадите ѝ приятели, то се дължи на тяхната наследственост, не че кой знае колко добре ги обучават. Какво искате да кажете, възразяваше Роуз с привидно недоумение, погледнете Кристофър, като става дума за наследственост, с какво може да се похвали, той е просто един от онези безкрайно назадничави имигранти, а що се отнася до мен, то аз съм твърде глупава и напълно необразована, никога в живота си не съм издържала изпит. Знаеш какво имаме предвид, казваха приятелите. Не, заявяваше Роуз с достойнство. Но вие знаете какво аз имам предвид).

Училището на Харингтън роуд даваше добра подготовка по музика, учеха се да свирят на различни инструменти — факт, който тя често „хвърляше“ в очите на Кристофър, докато един ден в пристъп на ярост той изхвърли обоя на Константин през прозореца на спалнята. Не беше негов, а взет от училището. Стана страхотен скандал. Господи, как се разкайваше тя за своята агресивна самоувереност, но колко неизбежна беше тази самоувереност тогава.

Но важното бе, че Константин е най-добрият ученик в класа. Тя не знаеше дали това доказва успеха или провала на нейната система на възпитание. Той се чувстваше еднакво добре и с децата на Емили, и със своите приятели от училище — никога не мърмореше, дори и плахо, че би предпочел нещо друго, не това, което имаше. Веднъж, в момент на безразсъдство, тя най-необмислено го запита кого харесва повече — Бен (най-близкия си приятел) или Сол (най-големия син на Емили), той я изгледа предпазливо, сякаш проникна с очи в ума ѝ, за да го изучи целия, после помисли малко и каза: „Какъв странен въпрос. Харесвам ги и двамата“. Помисли още малко и добави: „Макар че Сол е много досаден понякога“. С Константин човек никога не беше сигурен. На другата вечер, докато се хранеха, той изведнъж изтърси „Мамо, ти кого обичаш повече — мен или Емили?“, и дълго се смя на нейните опити да отговори. Понякога тя си мислеше, че е манипулирала това дете — толкова добър, изпълнителен и многообещаващ беше той, закриляше я и бе верен на нещата, които му бе дала, без да претендира за онова, от което го лишаваше. Беше храбро дете — толкова мил и добър с нея след всичко, което му бе причинила, че понякога Роуз дори си поплакваше, защото той беше възплащението на това, което човек само би могъл да желае.

Седмица след като Кристофър ги напусна, Константин трябваше да свири в училището и да бъде с вратовръзка. Той я помоли да му я завърже, но Роуз не можа да се справи. Объркана, обляна в сълзи, коленичила пред него, съзнавайки, че е виновна, задето няма мъж в къщата да му помогне (това беше едно от нещата, които Кристофър не смяташе за толкова унизително да върши сам), тя чакаше Константин да се притесни, да се ядоса, да я обвини, че баща му можеше да го направи, ако беше тука, но той не го стори, дори ѝ даде да разбере, че не би си помислил такова нещо, просто мило изрече, че много момчета също не могат да си връзват връзките и че ако я вземе в джоба си, мистър Бел ще му помогне, свикнал бил, често го правел за други момчета. Същата вечер тя отиде на представлението — малка оперета, поставена твърде амбициозно, директорът имаше страст към музиката и организираше хубави музикални програми. Това беше историята на една морска костенурка и един човек, който отишъл да живее под водата, а когато излязъл, открил, че са минали сто години и че всичките му приятели са умрели. Роуз седеше с Маркърс от едната ѝ

страна, и Мария, която ядеше бонбони на скута ѝ. Константин свиреше на обоя си, а другите деца танцуваха и пееха:

*Играй на сребърния пясък
и барабана бий,
да трае вечно младостта ти
и мъката да те отмине.*

Като чу рефрена, тя заплака — неусетно, неудържимо, без да знае защо — дали разчувствана от пъстрата многонационалност на децата и тънките им гласчета, които пееха тази песен, чийто смисъл по божията воля оставаше неведом за тях, или защото Кристофър я бе напуснал, или може би заради сантименталния дух, който витаеше наоколо. Но после си помисли, че най-вероятно е плакала, защото прозря, че Константин е призван да я предпазва от самата нея. Не беше убедена, че заслужава да ѝ спестят истината за собственото ѝ трагично падение. Но той я пощади: успяваше във всичко, беше ведър и учтив сред хората, макар и ужасен понякога насаме. Директорът твърдеше, че е един от най-добрите възпитаници на тяхното основно училище и със сигурност ще си пробие път в живота.

За малките не се тревожеше. Те бяха родени в един свят на скандали, побоища и раздели и не познаваха нищо друго. За разлика от Константин, те нямаха какво да пазят от ранното си детство. Един неин приятел, психиатър, веднъж ѝ каза, че след като е отгледан в мир и любов през първите три години от живота си, Константин е застрахован за цял живот, независимо от бурите и катаклизмите, които му предстоят отгук нататък, защото основите на личността са непоклатими. Тя не един път бе мислила върху тези думи и не можеше докрай да им повярва. Наистина у Константин като че ли имаше устойчивост и целенасоченост, която липсваше на другите двама, но Роуз се боеше, че това значеше също и устойчивост в страданието. Маркърс и Мария постоянно се счепкваха, непрекъснато се помиряваха, бяха емоционални, свадливи, жизнерадостни и на мига забравяха всичко. С една дума — лесно се приспособяваха, бяха родени да оцелеят. Ала Константин, макар че можеше да бъде труден в лесните неща, притежаваше обезпокоителна способност да разпознава, да

улавя, да приема, понася и преодолява истинската мъка, както постъпи например по повод на вратовръзката и отсъствието на баща си. Може би това е имал предвид психиатърът, като спомена за непоклатимите устои на личността. В такъв случай Роуз съвсем не беше сигурна, че това е преимущество. На тази възраст е по-добре да не знаеш, по-добре е да не можеш да решаваши... Само времето щеше да покаже кое от трите деца е най-засегнато, най-силно увредено. Трябваше да изчака, за да го разбере. Но поне засега нямаше особени причини да се безпокои за Маркърс и Мария. Те бяха добре, бяха щастливи. Когато не издържаше и започваше да плаче, напоследък, слава богу, го правеше все по-рядко, те търпеливо я изчакваха да свърши, а след това я караха да им сложи пушките или да им налее портокалов сок, сякаш нищо не се бе случило, така както, докато Кристофър живееше с тях, слушаха ужасяващите скандали, обидните викове и крясъци, гледаха удари и чупене на чаши и чакаха, малко отегчени, всичко да свърши, за да продължат да гледат телевизия. Никога не изглеждаха особено развълнувани от нейните проблеми, много повече ги занимаваха техните собствени безконечни разпри. Или може би сподавяха симптомите на вътрешния си смут, откъде би могла да разбере? Не изглеждаха много потиснати. Вероятно обаче тяхното празно, безразлично мълчание, свъсените им, изнурени погледи бяха сигнал за по-голяма опасност, отколкото изпълнения с напрежение навик на Константин непрекъснато да следи реакциите ѝ. Дали, когато пораснат, нямаше да станат затворени, отчуждени хора, които обръщат гръб на всичко, което не им се прави. Не можеше да се каже, че винаги бяха такива, за каквито ги мислеше — Маркърс например понякога биваше много неспокоен, а имаше случаи, когато Мария изпадаше в нервен пристъп, дърпаше я за полата, стискаше я за коленете и я молеше да не крещи на татко по телефона. (Не че Роуз се канеше да го прави, а много често напоследък на телефона съвсем не беше татко, но Мария явно си спомняше времето, когато той се обаждаше, не го беше забравила.)

Удивително наистина как никога не можеш да разбереш напълно другия човек, дори собствените си деца, въпреки че целият им живот се е разгръщал пред очите ти и знаеш всичко, което им е оказало влияние. Толкова противоречива, непостоянна, объркваща смесица отменящи се качества бяха те, че ако тя например кажеше на някой

приятел, че Маркърс е срърчен, в следващия миг той непременно щеше да забърка страшна каша, мърчейки се да залепи нещо. Или търкмо когато си мислеше, че Константин е изключително уравновесено, сдържано и дисциплинирано момче, веднага, като че ли прочел мислите й, той почваше да крещи, да се заяжда, да обижда, с една дума, да се държи като хулиган, какървто по принцип не беше в нейните очи! Как можеше да разбере какво става с тях, как им въздейства, когато всичко беше толкова неопределено? И все пак тя не се тревожеше за Маркърс и Мария. На тях нищо не можеше да им навреди, защото самата Роуз не носеше в себе си нищо, което да ги заплашва — така обичаше личицата им, гласчетата им, че не можеше да им причини никакво зло, можеше да ги пренесе на Северния полюс или да им сложи общ нашийник и пак нищо нямаше да им се случи, пазеше ги обичта й. С Константин (в интерес на истината) бе по-различно, защото имаше период, когато тя почти бе престанала да го обича — не можеше да го приеме такърв, какървто е, а на възмържаващата му индивидуалност (той бягаше от целувките, стана подозрителен и тромав) бе невърможно да се угоди. Тогава се караха — той и тя (в най-тежкото време, непосредствено преди да вземе решението за развода, преди края, изтощена до изнемога от двете по-малки деца, които искаха своето, неспособна да се съобразява сърв своенравното, трудно и упорито подрастващо момче) — вечно се препираха, недоволстваха един от друг и тя неусетно престана, тайно и за кратко, но престана чисто физически да го обича. Спря да ходи вечер в спалнята му, за да види дали е заспал. Просто престана да го обича, както го обичаше някога. „Вятърът духва, накърдето си поиска“, отскубва се ехидно и нехайно... После се научи да го обича отново, обичаше го нежно и силно, ала не преставаше да се тревожи за онази празнина, за онзи промеждутърк от време, когато неусетно и уморено го бе предала. Той сам спечели обичта й отново, тя не му я даде даром, бе си я върнал с чудесното държание, с удивителното разбиране, което проявяваше, с отстъпките и благородните жестове. Прърв бе подал рърка за помирение по заповед на собствената си шестгодишна воля — престана да се кара с нея, да я обвинява, да я предизвиква. А това я накара да го заобича още повече, да го приласкае по-близко до сърцето си: обичаше го заради душевната му щедрост, както обичаше другите заради бебешките им личица и тяхната невинност. Но това беше обич,

обременена завинаги с едно напрежение, защото никога не можеше да си възвърне изгубената спонтанност и цялост. Другите две деца не бяха загубили тези неща и затова тя не се тревожеше за тях. Предпазваха се не те самите, пазеше ги нейното чувство към тях. Напразно си казваше, че такива моменти на измяна, като тези с Константин, бяха неизбежни, че те бяха кръстът, който по-голямото дете трябваше да носи, че то не е забелязало промяната, а всичко е било плод на прекалено чувствителното ѝ въображение. Но въпреки това се упрекваше. Не можеше да си го прости. Не можеше да приеме като нещо естествено недостига на човечност.

Ала нямаше смисъл да си блъска главата сега за тези неща. Те, слава богу, не се вземаха предвид в съда. Най-малкото, не бяха основание, за да се промени решението за родителските права. Тя затвори голямата книга за разводите, върна я на лавицата и тръгна да направи обичайните сутрешни покупки. Пътьом влезе в сладкарницата на ъгъла на Харингтън роуд за ароматизирани бонбончета с пълнеж от плодов сок, които бе обещала на децата сутринта, реши да ги купи веднага, за да не забрави по-късно. Това бе сладкарничката по пътя към училището, пълна с всякакви лакомства по едно и половина пени — сладки панделки, дъвчащи бонбони за по едно пени, сухи „запушалчици“, хрупкави кухи бонбонки, карамелени пръчици, които глупавите възрастни, престанали отдавна да влизат в такива магазинчета, с присъщото си високомерие вероятно смятаха за отдавна изчезнали. Но лакомствата си бяха там и Роуз бе обещала дражета с пълнеж от плодов сок за по две пени, или сладки кубчета, оваляни в захарни пръчици. За да стигне до щанда, тя трябваше внимателно да прекрачи през мократа част на пода, който Джанет от нейната улица миеше усърдно с парцал, застанала на колене. Роуз стъпваше предпазливо, за да не пренася кал отвън — макар че нямаше защо да си прави труда, самата Джанет размазваше мръсотията навсякъде, тъй като просто не изпираше парцала. Роуз нарочно я поздрави само с кимване. Джанет, която можеше с часове да разговаря на улицата или пред входната врата на къщата си, не обичаше да я виждат как мие пода в магазинчето, и то на колене. Първия път, когато Роуз я завари така, тя поздрави, както би я поздравила навсякъде другаде, но Джанет ѝ отвърна едва забележимо и толкова свенливо, сякаш би искала да я няма. Роуз схвана намека. Тази работа бе нова за Джанет. Преди да

започне тук, тя гледаше едно чернокожо бебе на име Мелиса. Но общината направи проверка и установи, че е вече твърде стара за такава работа, а сутеренът, в който живееше — твърде влажен. И ето, тя беше тук, застанала на колене и безцелно разнасяше тънък слой кал по целия под, застлан с линолеум. Носеше стара, избеляла щампована престилка, косата ѝ беше бяло-жълта и съвсем рядка, лицето ѝ потрепваше като на зайче, а като говореше, фъфлеше. Да разговаряш с Джанет, беше истинско изкуство, защото човек трябваше да извлича думите от това неразгадаемо фъфлене, изкуство, което всички на тяхната улица добре бяха усвоили. Освен това, ако някой искаше да поддържа разговор с нея, се налагаше да се намесва грубо и безцеремонно в несекващото фъфлене, защото тя не млъкваше — веднъж потекъл, потокът от звуци, който излизаше от устата ѝ, не можеше да се спре. И сега, след като Роуз поиска три пакетчета бонбони, оваляни в захарни пръчици, Джанет пак започна да фъфли и да кима с малката си птича глава, когато в магазинчето, почти веднага след Роуз, влезе мис Линдли, учителката на малките ѝ деца, стъпвайки внимателно с модерните си високи ботуши от изтривалката пред вратата направо на разстлания на пода вестник, за да си купи цигари за през междучасието, което току-що бе започнало. Роуз, полуобърнала глава, видя колко любезно тя се мъчеше да избягва символично измития под и си помисли може би за стотен път какво мило момиче е мис Линдли.

Като позна Роуз, мис Линдли се усмихна. Но малко неловко, така поне се стори на Роуз, и тя си помисли, че това сигурно се дължи на писмото от нейния адвокат, което навярно вече е пристигнало в училището, съобщаващо, че може би ще се наложи директорът и някои от учителите да дадат свидетелски показания относно устойчивостта на характерите на децата на Василиу. Когато обаче заговори, съмнението се разсея. (Мис Линдли искаше тъкмо това.)

— Аз май не трябва да съм тук — засмя се тя. — Просто отскочих за пакет цигари.

— Аз пък купувах бонбони за децата — каза Роуз.

— Много по-здравословно — отвърна мис Линдли.

— Не знам — каза Роуз. — Развалят зъбите.

— Зъбите на децата ви изглеждат чудесно. Те и трите са в цветущо здраве.

— Да, не мога да се оплача — скромно отговори Роуз.

— И много будни — продължи мис Линдли, която явно бе решила щедро да се отдаде на тази тема. — Истинско удоволствие е да имаш такива деца в класа.

— Не намирате ли, че Мария е малко шумна? — попита Роуз.

— Всички са шумни — отговори мис Линдли. — Но Мария поне вдига весел шум.

— През цялото време говори.

— Да, през цялото време говори, но просто защото лесно се увлича и е пълна с енергия. Знае всичко, това малко дяволче, дори ми каза веднъж, когато Маркърс беше в клас 12, че той не е написал за „Малкото бяло слонче“, ами за „Голямото лошо зайче“. И все такива неща.

Двете се засмяха.

— Мен малко ме изморява — рече Роуз, която в действителност не мислеше така, но очакваше, че за мис Линдли е така.

— Никак даже — каза мис Линдли. — Чудесно е, когато виждаш, че децата се увличат.

И така, усмихвайки се дори прекалено една на друга, за да изразят взаимното си дружелюбие, на прага на магазинчето те се разделиха. Роуз Василиу продължи да си мисли: „Прелестна е тази мис Линдли! Обича много децата, толкова е енергична, мила и търпелива с тях, а това, което ѝ харесва у тях, е всъщност ответният израз на собствената ѝ ведрост, обич и доверие“. А мис Линдли си мислеше: „Колко мила жена е мисис Василиу, тя наистина не си дава сметка колко добри са децата ѝ, защото е убедена, че всички са добри, ако пък ѝ кажа, че нейните деца ми доставят истинско удоволствие, сигурно ще си помисли, че я лаская, само защото има проблеми, горката жена, никога няма да узнае, че го казвам искрено“. И така, като си засвидетелстваха нещо повече от банално уважение (защото не беше точно уважение, а симпатия и доверие), те се разделиха. Прелестната мис Линдли закричи през асфалтовата площадка с високите си ботушки и къса поличка, дългата ѝ коса се полюшваше в синхрон с енергичната ѝ стъпка, а от лицето ѝ струеше достойнство, ведрина и увереност. Неуморима и горда, обожавана от децата, чиято топлина, примесена със собственото ѝ добро самочувствие, я грееше и изпълваше с радост, тя всеки ден жънеше това, което бе посяла —

реколта от усмивки, приятелство и вяра, и ръце, които искаха да докоснат късата ѝ поличка, гласчетата, които викаха: Мис, мис (или мамо, когато забравяха, че това е учителка). Познайте, мис! Никога няма да познаете! Такава беше работата ѝ и тя я обичаше. Прелестната мис Линдли крачеше през асфалтовата площадка към сградата, която приличаше на затвор, но благодарение на нея и хора като нея не беше. Нека да крачи все така, не задавайте въпроси за бъдещето или за миналото ѝ, не питайте защо е дошла тук, нито как понася своята работа, нито кога ли ще я напусне тази младежка енергия, оставете я да пресича гордо площадката с предизвикателните си ботушки, все така очарователна и съвършена, с развята коса, и от всяка нейна стъпка да лъха ведрина, самоотверженост и призвание. Не търсете поводи за неверието си, не я смуцавайте с него, защото тя върви към онази винаги очакваща я класна стая и когато отвори вратата, ще грейне в усмивка в отговор на детските усмивки и ще посрещне с любов нестихващия хор от въпроси, желаня, плачове и зов. Но вярвайте, че тя не съществува и не би могла да съществува. О, прелестна мис Линдли! Приеми това предано откровение.

[1] Преносно — най-богатите швейцарски банкери. — Б.пр. ↑

[2] Свидетели на Йехова — християнска секта, отричаща всички други секти и религии, както и гражданската власт, и проповядваща близкия край на света. — Б.пр. ↑

[3] Християнски сциентизъм — религиозно движение от средата на XIX век за приложение на християнската етика като социална реформа. — Б.пр. ↑

На път за вкъщи, си купи парче сирене за обяд и някои неща за вечеря от „Кооп“ и още веднъж се възмути, че „Кооп“ бе паднал дотам, да дава на клиентите си марки за томбола.

— Какъв срам — повтори жената на касата поне за десети път, сумтейки от презрение към работническата класа. — Но като не можеш да ги вразумиш, трябва да станеш като тях.

— Някога обичах сама да следя дали ще ми излезе номерът — каза Роуз малко тъжно, също поне за десети път.

— Днес хората не могат да си запомнят номерата — отбеляза жената на касата доста неискрено, но пък беше искрена в разочарованието си от упадъка в търговското обслужване.

— Е — каза Роуз, — няма значение — и пхна сините марки в портмонето си. Преди това беше чувала как същата тази жена изразяваше съгласие с други клиенти, че в тези марки има смисъл, защото така знаеш какво можеш да получиш, но пък от друга страна, можеш ли непрекъснато да следиш дали ще ти излезе номерът. Кое ли от тези две гледища наистина поддържаше? Сигурно и двете, при това с еднаква убеденост. Така беше с повечето хора.

Когато се прибра, обедната поща я чакаше на изтривалката пред вратата. Не се зарадва, като я видя, отдалеч личеше, че едното писмо е от адвокатите ѝ. Остави покупките в кухнята, върна се за пощата и се оказа права. Отвори го с въздишка. За щастие не беше нищо сериозно — просто я молеха (макар не с прости думи като тези), щом не отговаря на писмата им, нито по телефона, да намери време да отиде до кантората, за да обсъдят въпроса. Отново въздъхна, този път по-тежко. Това бе последното нещо, което би искала да направи, но разбра, че ще се наложи. Имаше неприятното усещане, че адвокатът ѝ много повече държеше да говори с нея, отколкото тя — с него. Като че ли вземаше прекалено присърце нейните работи. Тя не можеше да го обвинява за това, дори беше добре, че се интересува от проблемите ѝ, само че я притесняваше. Впрочем техните отношения едва ли можеха да бъдат други, като се има предвид всичко, което той знаеше за нея. Беше прекалено любезен, прекалено човечен, прекалено пристрастен, но нали тъкмо поради тези му качества го бяха препоръчали. Само че тя не можеше да приема любезността му без смущение — всъщност да си признае, чувстваше се много по-добре с адвоката, който я защитаваше на бракоразводното дело — той възприемаше развода като

сложно умствено упражнение, чиято цел не е да те кара да се задълбочаваш твърде много в същността на конфликта. Сегашният ѝ адвокат — мистър Олфърд, също бе опитал този подход (смятайки я на пръв поглед за светска дама), но не можа да устои, защото приемаше твърде надълбоко нещата, които ѝ се бяха случили. Що се отнася до развода, имаше какво да го разстрои — горкият човек, той беше благовъзпитан, любезен и стеснителен англичанин, който не можеше да се примири с мисълта, че някой е биел жена си и я е заключвал в спалнята. Бе се опитал — храбро и с чувство за дълг — да я разпита за някои сексуални отклонения по отношение на Кристофър и от неудобство прие покровителствена поза, но и за него, и за нея това се оказа толкова болезнена тема, че се отказаха да я обсъждат и се споразумяха да изключат всички подобни въпроси от свидетелските показания. Пък и тя не би могла, по съвест, да се оплаче от Кристофър, защото в първите години той ѝ беше дал много. Но позицията ѝ за родителските права над децата беше съвсем различна. Мистър Олфърд беше изключително притеснен, когато ѝ съобщи, че ще я посетят от „Социални грижи“, много по-притеснен от нея самата (макар че и тя се постресна и стигна дотам, че размести бюфета, за да види дали няма още от онези големи черни бръмбари, които някога се развъждаха зад него). Той едва събра сили да я попита какви основания би могъл да има съпругът ѝ за тези внезапни обвинения — да не би да се окаже, че тя се напива до смърт или спи едва ли не с всеки срещнат мъж. Успя да го успокои по тия въпроси, но все пак не можа да му обясни защо живее точно в този район. Вече беше свикнала хората да не я разбират. Добре че поне Джеръми Олфърд беше любезен. Докато някои от близките ѝ приятели направо я оскърбяваха. Това я изумяваше. Ти си страшно себична — заявяваха те, имайки предвид вероятно мазохистична, не себична, ако нейният начин на живот наистина ги тревожеше. Какви ли не доводи предявяваха против нея, тия заклетни реалисти с тяхното парно отопление, мокети от край до край и всичките им претенции, как можеше да ги убеди, че нейният живот ѝ е приятен също толкова, колкото техните застлани подове: да върви по улицата и на всяка крачка да среща познати, да ги поздравява, да се отбива в сладкарничката, в аптеката, при зарзаватчицата, в обществената пералня (което ѝ бе особено приятно, защото бе работила някога там) — всичко това беше за нея удоволствие — нещо

повече — носеше ѝ дълбоко удовлетворение. Е, срещаха се и неприятни хора, като библиотекарката или служителката в пощата например, и онази възрастна двойка от къщата на ъгъла, дете лепеше расистки плакати по стените и стълбовете на лампите, но общо взето, всички бяха хора, просто хора, които ѝ харесваха, защото обичаше хората и защото бяха там, където бе и тя. А може би ги харесваше още повече и поради това, че в началото не бе ги опознала достатъчно добре. Но в никакъв случай не от гордост и високомерие (както твърдяха някои), такива чувства не можеше да изпита към тях, напротив, понякога си мислеше, че би харесала всеки, който е дружелюбен с нея, дори онова семейство расисти. Не искаше да загуби всичко това. Тук бе нейното място. И също като много жители на бедните квартали, колкото и неразумно да бе, не желаше да се премества. Обичаше да живее сред тези хора — те бяха кротки, всеки си гледаше работата и не се опитваше да притежава другите. Бяха видели как я откарват с линейка в деня, когато изгълта всички хапчета аспирин от шишенцето, и не казаха нищо. Не промениха отношението си към нея. Видели бяха как от порязаната ѝ китка по предните стъпала капе кръв на едри, големи колкото пени капки, и никога не отвориха дума за това, макар че бяха наблюдавали всичко иззад дантелените си пердета. Обичаше ги, защото не се натрапваха. Обичаше ги, защото наистина не знаеха какво да правят. Бяха донякъде потиснати хорица. Една вечер, миналото лято, тя бе приседнала на стъпалата пред дома си, а пред съседната къща се бе събрало цялото гръцко семейство, братовчедите от къщата отсреща и всичките им деца. Седяха, като че ли обхванати от неясна тревога, но без да предприемат каквото и да било. Роуз четеше и гледаше как децата ѝ играят на дама и по едно време бащата се обърна към нея и попита: „Как мислите, мисис Василиу, дали трябва да се направи нещо, малкото момиче на брат ми току-що изяло всички хапчета от едно шишенце с ония оранжеви аспирини, мислите ли, че е нужно да направим нещо?“ „Какво — извика Роуз и скочи на крака, разпилявайки вестниците и цигарите наоколо, — какво, как е станало?“ И те ѝ разказаха отново всичко, кротко, без да бързат. „Веднага трябва да се обадите в болницата — каза Роуз, — веднага!“ „Ще си помислят, че вдигаме шум за нищо!“ — отвърна човекът малко неспокойно. „Нищо подобно, нищо подобно“ — запротестира Роуз,

като с тона си се мъчеше да компенсира цялата неотложност на ситуацията. „Телефонът на ъгъла е повреден както винаги“ — рече бащата. „Използвайте моя“ — настоя Роуз. „О, не, не искаме да ви безпокоим, не биваше въобще да ви занимаваме.“ Роуз направи всичко, за да ги убеди, че е много сериозно, позвъни в болницата и линейката пристигна. Тази случка дълбоко я развълнува. Невъзможно бе да се обвинят тези хора в нехайство, още по-малко в престъпна безотговорност, те бяха загрижени, ала не знаеха какво да направят. Подобно нещо се случи и когато мисис Фланагън бе призована като свидетел по бракоразводното дело на Василиу в съда. Солидна, уважавана жена, почитана много в семейството си, тя се чувстваше сигурно само в пределите на своя свят. През всички онези години бе стояла до Роуз незабележимо, макар и да не одобряваше това, което става у тях: веднъж ѝ помогна да излезе през прозореца на спалнята, друг път я прибра при себе си, когато бе изгонена навън по нощница, беше чувала през тънките стени писъците ѝ при раждането на Маркъс и Мария, после трошенето на евтините порцеланови съдове, виковете от мъка, самотните, отчаяни стенания на Роуз. Приела бе много спокойно всичко това и от женска солидарност бе взела страната на Роуз, затова естествено Роуз я посочи за свидетел. Но когато пристигна в съда оная сутрин, се оказа, че е загубила гласа си. Просто съвсем бе онемяла, попадайки в чужда среда. Скоро на всички стана ясна пълната ѝ неспособност да се изкаже. Стоеше в свидетелската ложа, хриптеше и мънкаше неразбираемо, неспособна да отговори и на най-простите въпроси. Кристофър тутакси злобно подхвърли, че това е съвсем неочаквано за мисис Фланагън, която у дома си винаги е била доста гласовита, и изказа предположението, че нейното странно заекване може да се дължи на подсъзнателната съпротива да не нарушава свидетелската клетва. Съдията явно възприе това становище, защото грубо я прекъсна. Загубата на гласа ѝ, без преструвки, продължи цели три дни.

И така, как можеше да обясни, че иска да живее в тази къща, защото съседите от едната страна оставят детето си да погълне шише аспириин, а жената от другата страна загубва гласа си, тъкмо когато най-много ѝ трябва.

Но имаше и нещо повече от всекидневната радост да минеш по познатите улици, да видиш добре познатите лица, да се „насладиш“ за

кратки мигове на архитектурното безумие и да изпиташ мъничко блаженство сред безмерното еднообразие. Имаше някакво необяснимо очарование в такъв живот. Може би беше безполезен, също като живота в някой религиозен орден. Изглеждаше безсмислен, неплоден. Но както монахинята придава огромно значение на някакви условни обети, така и тя се отнасяше към мястото, което обитаваше. Също като монахиня безразсъдно му се бе посветила, без да очаква почти нищо в отговор, напротив — съмнението и отчаянието никога нямаше да я напуснат. Но вярата ѝ бе възнаградена, слънцето, за чието съществуване само бе предполагала, щедро я огря чрез вярата ѝ (ако я нямаше, какъв бе смисълът на живота?), дари я със светлина, разкри ѝ отношенията с хората, които до този момент съществуваха само на думи. Сега станаха истински — толкова ярки и светли, че тя нито за миг не можеше да допусне, че ги е измислила. Но можеше ли всичко това да послужи като защита в съда? И кой ли би се заел да го сведе до една обикновена писмена декларация?

Другото от обедната поща не беше толкова интересно. Имаше едно писмо от библиотеката за книгите, които току-що бе върнала, и два призива от благотворителни дружества. В един момент броят на тези призови така застрашително нарасна, че тя се видя принудена да отговаря в пликове без марки, тъй като не беше в състояние да плати марките. Повечето от подателите разбраха намека, но много други бяха убедени, че скоро ще се сдобие с доста пари, и постоянно ѝ напомняха колко важни са техните цели. Повечето от целите наистина си заслужаваха, макар че с годините тя се бе настроила скептично към възможностите на тези малки дружества да ги изпълнят. Много от тях се закриха поради лошо ръководство или злоупотреби сред управата, или сблъсък с интересите на други организации. Някои от тези провали бяха трагични. Тя бе получила призив да се намери подслон за група немощни стари хора, извадени от предишното им общежитие, които не бяха успели да получат помощ от никаква организация: преди време някакъв министър бе убедил един местен съвет да им даде къща под наем за негова сметка в район, където те бяха работили по вилното строителство; но договорот за наема беше изтекъл и съветът не искаше да го поднови, защото местните хора се оплаквали, че тези немощни старци били неприятна гледка, принижавали нивото на района и плашели децата. Министърът бълваше огън и жупел към низостта на тези управници и се обръщаше към Роуз и всички други, записани в това благотворително дружество, да основат фонд за покупка на собствено жилище за старците, за да не бъдат подложени на такова долно отношение. Тя си спомни за бомбардираното си училище и се запита кое беше по-голямо зло — да помогнеш на хората и после да ги изоставиш, или да не им помогнеш въобще. Другият призив беше за някакво списание с анархистичен уклон на една крайно лява група отцепници, които явно се надяваха, че както някога тя може да откликне и сега. Роуз погледна листчето и с голямо неудоволствие прочете манифеста на групата. Навремето някои от приятелите ѝ бяха доста луди, но не чак толкова, а освен това бяха добре възпитани. А може би тези младежи, които виждаха света сякаш през кървясалите си очи, също бяха добре възпитани, но тя беше вече твърде стара, за да ги разбере, може би просто не умееха добре да се изразяват и затова пишеха като манияци, готови да убиват. Нямахме как да се разбере, вече беше твърде стара. А и какъв беше смисълът да си го изяснява. По-

добре направи някоя малка добрина, отколкото явно зло. Тя хвърли и двете писма в кофата за боклук и се качи горе да оправи леглата. Не друг, а съдията от делото по развода беше виновен, че тя получаваше всеки ден такива писма. Изцяло негова бе вината, че стана широко известна като човек, който иска да се отърве от големи суми пари. Историята за нейното африканско дарение беше раздута до невероятност, но вестниците нямаше да я разтръбят с такова ликуване, ако в заключителната си реч съдията не се бе разпрострял върху нея. Иначе нямаше да си го позволят. Дотогава тя някак си бе успяла да запази дарението в тайна, но щом веднъж се разчу, край — заляха я телефонни обаждания, писма за помощи, нападнаха я журналисти и фотографи. Понякога се чудеше дали съдията не е целял точно това, дали не беше тази цената, която трябваше да заплати за своето решение. Ясно бе, че съдията не одобряваше безразсъдната ѝ щедрост. И ако същият съдия се заемеше и с делото за родителските права (което изглеждаше вероятно), това щеше да му даде нова възможност да изяви неодобрението си.

Издание:

Автор: Маргарет Драбъл

Заглавие: През иглено ухо

Преводач: Каталина Събева

Година на превод: 1994

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: Издателска къща „Христо Ботев“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1994

Тип: роман

Националност: английска (не е указано)

Печатница: ДФ „Балканпрес“ — София

Редактор: Лиляна Копанова

Редактор на издателството: Марта Владова

Технически редактор: Ронка Кръстанова

Художник: Валентин Дончевски

Коректор: Снежана Бошнакова

ISBN: 954-445-318-0

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/14631>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.